Nulmeting kinderopvang Caribisch Nederland

Eindrapport

Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, directie Kinderopvang

Rotterdam, 21 maart 2019

Nulmeting kinderopvang Caribisch Nederland

Eindrapport

Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, directie Kinderopvang

Annejet Kerckhaert
Robine Tilstra
Michel Briene

In samenwerking met Rob van de Bergh (CurConsult) en Els van Oostrum (NACSI)

Rotterdam, 21 maart 2019

ECORYS

Inhoudsopgave

Voorwoord 5

Managementsamenvatting 6

Managementsummary 11

1 Inleiding 15
1.1 Aanleiding en onderzoeksvraag 15
1.3 Afbakening begrippen 17
1.4 Leeswijzer 17

2 Zicht op kinderen in Caribisch Nederland 19
2.1 Demografische ontwikkelingen 19
2.1.1 Bevolking 19
2.1.2 Huishoudens 20
2.2 Sociaaleconomische ontwikkelingen 22
2.2.1 Economische situatie 22
2.2.2 Sociale situatie 25

3 Voorzieningen kinderopvang 27

4 Gebruik kinderopvang 33
4.1 Gebruik van kinderopvang 33
4.2 Gebruik informele opvang 34
4.3 Redenen gebruik en niet-gebruik 35
4.3.1 Redenen voor gebruik volgens ouders 35
4.3.2 Redenen voor gebruik volgens kinderen 36
4.3.3 Redenen voor gebruik volgens stakeholders en medewerkers kinderopvang 36
4.3.4 Redenen voor niet-gebruik volgens ouders 36
4.3.5 Redenen voor niet-gebruik volgens stakeholders en medewerkers kinderopvang 37
4.3.6 Behoefte aan voorzieningen 38

5 Kwaliteit van kinderopvang 41
5.1 Ervaren kwaliteit door ouders die gebruik maken van kinderopvang 41
5.2 Aansluiting voorschoolse opvang op het onderwijs 42
5.3 Leidster/Kind-ratio 43
5.4 Ouderbetrokkenheid 44
5.5 Opleidingsniveau en ontwikkeling van het personeel 46
5.5.1 Opleidingsniveau 46
5.5.2 Ontwikkeling van het personeel 46
5.6 Pedagogisch klimaat en benodigde competenties 48
5.6.1 Benodigd personeel indien 80% van de kinderen gebruik maakt van opvang 49
5.7 Huidige arbeidsvoorwaarden en salariëring 50

6 Zorgkinderen 53
6.1 Zorgvraag per eiland 54

Inhoudsopgave

6.1.1 Toekomstverwachting 55
6.2 Aanbod voor zorgkinderen 57

7 Kosten van kinderopvang 61
7.1 Uitgaven openbare lichamen 61
7.2 Kostensoorten voor kinderopvangorganisaties 62
7.3 Berekening kostprijs 63
7.3.1 Kostprijs per kind 63
7.4 Doorrekening bij 80% gebruik 66

8 Jongeren 12-18 jaar 67
8.1.1 Alcoholgebruik 67
8.1.2 Tienermoederschap 68
8.1.3 Thuissituatie en sociale patronen 68
8.1.4 Criminaliteit 69
8.1.5 Verveling 69
8.1.6 Toekomstperspectief 70
8.2 Voorzieningen 71
8.3 Behoeften 72
8.3.1 Opvang na school 73
8.3.2 Meer (mannelijke) rolmodellen 74
8.3.3 Aandacht en positieve stimulans 74
8.3.4 Talentontwikkeling 74

Geraadpleegde bronnen 77

Voorwoord

Voor u ligt de rapportage ‘Nulmeting kinderopvang Caribisch Nederland’. Het rapport is opgesteld in het kader van de gemaakte afspraken tussen de openbare lichamen van Bonaire, Sint Eustatius en Saba en de betrokken ministeries om gezamenlijk de kinderopvang en het stelsel van voor- en naschoolse voorzieningen in Caribisch Nederland structureel te verbeteren.

Om dit te bewerkstellingen is inzicht nodig in:

- Feiten en cijfers over aantallen kinderen op de eilanden, demografische ontwikkelingen en de leefwereld waarin kinderen opgroeien.
- Ideeën en behoeften die bij kinderen, ouders, kinderopvangorganisaties, scholen en lokale stakeholders op de eilanden aanwezig zijn om de kinderopvang te verbeteren.

Dit onderzoek biedt inzicht in bovengenoemde aspecten en helpt lokale en landelijke beleidsmedewerkers bij de invulling van het programma Bes(t) 4 kids. In dit programma is beschreven hoe de openbare lichamen van Bonaire, Sint Eustatius, Saba en het Rijk (ministerie VWS, ministerie OCW, ministerie SZW en ministerie BZK) samen de kinderopvang en de voor- en naschoolse voorzieningen in Caribisch Nederland versterken en in samenhang met het onderwijs en jeugdhulp- en jeugdzorgorganisaties tot een integrale aanpak voor de kinderen in Caribisch Nederland komen.

Het onderzoek is uitgevoerd in de periode september 2018 – februari 2019. In deze periode hebben velen meegewerkt aan het tot stand komen van dit rapport. We willen de 281 ouders die hebben deelgenomen aan de enquête over de kwaliteit van de kinderopvang hartelijk danken voor hun deelname. Kinderopvangorganisaties en scholen hebben veel bereidheid getoond ons te ontvangen en open met ons het gesprek aan te gaan en hun ideeën te delen. Ook waren zij bereid informatie te delen over de kosten die zij maken, wat ons in staat stelde een goed onderbouwde kostprijsberekening te maken. We danken de beleidsmedewerkers van de openbare lichamen op de drie eilanden en de veldcoördinator van het Centrum Jeugd en Gezin Bonaire voor het organiseren van de afspraken bij de diverse organisaties op de eilanden. Mede door hun hulp is het gelukt om een groot aantal betrokkenen te spreken en een breed beeld van ontwikkelingen op te krijgen. In totaal hebben we gesproken met vertegenwoordigers van 23 kinderopvangorganisaties, 7 scholen primair onderwijs, 3 scholen voortgezet onderwijs en 13 lokale stakeholders/beleidsmedewerkers.

Dank ook aan Ruthmila st Jago, Floor Burghgraef, Rosalyn Johnson, Carol Jack, Emily Kocks, Rob Janssen, Martine Eenshuistra, Ruud Nauts en Eddy van Veghel en andere betrokkenen uit de werkgroep Bes(t) 4 Kids voor het kritisch meekijken met het onderzoeksproces en de waardevolle feedback.

Annejet Kerckhaert - Ecorys
Robine Tilstra - Ecorys
Michel Briene - Ecorys

M.m.v. Rob van den Bergh (CurConsult) en Els van Oostrum (NACSI)

Managementsamenvatting

Kinderen in Caribisch Nederland

In Caribisch Nederland leven ongeveer 5.400 kinderen in de leeftijd 0-18 jaar, waarvan het grootste deel (4.260 kinderen) op Bonaire, en kleinere aantallen op Saba (360) en Sint Eustatius (780). Op basis van de meest recente bevolkingsprognose van kinderen in Caribisch Nederland uitgevoerd door het CBS in 2006 is de verwachting dat het aantal kinderen de komende jaren nagenoeg stabiel zal blijven. Het CBS werkt op dit moment aan een nieuwe prognose die wordt verwacht in juli 2019.

Veel kinderen groeien op in armoede. Gemiddeld een derde van de huishoudens op de eilanden heeft een besteedbaar inkomen dat 75% of lager is dan wat zij maandelijks nodig hebben voor het levensonderhoud[1]. Kind met recht[2] schetst in 2017 dat ongeveer de helft van alle kinderen van Bonaire opgroeit in armoede. In vergelijking met Europees Nederland groeien in Caribisch Nederland meer kinderen op in een eenoudergezin. Met name op Sint Eustatius is het aandeel kinderen in dit type huishoudens groot. De koopkracht van eenouderhuishoudens is laag, waardoor de kinderen in deze gezinnen op een laag welvaartsniveau leven. Bijna de helft van de ruim 200 ouders die deelnamen aan onze enquête hebben een gemiddeld maandinkomen (bruto) van 1.999 dollar of minder.

Voorzieningen en gebruik kinderopvang

Op Bonaire zijn 40 organisaties die kinderdagopvang en naschoolse opvang/activiteiten (leeftijd 0 – 12 jaar) bieden en verschillende organisaties die jongerenactiviteiten (12-18 jaar) bieden. Op Saba zijn dit in totaal 3 organisaties en op Sint Eustatius 5. Het gebruik van kinderopvang is relatief groot, op alle eilanden maakt circa 60% van de kinderen gebruik van opvang. Het gebruik van kinderdagopvang is groter dan het gebruik van naschoolse kinderopvang.

Ouders kunnen er ook voor kiezen de opvang anders te organiseren, bijvoorbeeld door hun kind in eigen kring via het informele circuit op te vangen. Uit de ouderenquête blijkt dat 15% van de ouders gebruik maakt van informele opvang, 43% kiest ervoor om het kind thuis op te vangen en 39% van de ondervraagden in de enquête maakt gebruik van opvang op school.

Volgens experts en ouders zijn de voornaamste redenen om gebruik te maken van kinderopvang, het werk van ouders en de ontwikkeling van het kind. Bij de keuze voor de opvang speelt volgens experts voor een deel van de ouders ook de huiselijke sfeer en de locatie een rol. Ouders geven zelf aan het belangrijk te vinden dat hun kind met andere kinderen kan spelen.

Redenen voor het niet-gebruiken van kinderopvang zijn volgens experts de kosten, en de mogelijkheid tot opvang in het eigen netwerk. Ouders geven als reden aan dat ze het beter vinden het kind thuis op te vangen en/of dat ze beperkt vertrouwen hebben in de kwaliteit van de opvang en haar medewerkers. De reden die daarna het meest genoemd wordt is dat de opvang te duur is. De kosten spelen voor ouders een minder grote rol dan experts verwachtten.

Wachtlijsten

De behoefte aan kinderopvang is terug te zien in de omvang van de wachtlijsten. Op Bonaire is een sterk verschil te zien tussen wachtlijsten bij dagopvang en naschoolse opvangvoorzieningen. Bij de drie door de overheid gesubsidieerde naschoolse opvangorganisaties op Bonaire is er een

[1] Eindrapport IJkpunt sociaal minimum Caribisch Nederland, Regioplan, 2018

[2] Het moet, het kan, het helpt! Plan voor de introductie van het kindpakket Bonaire. December 2017.

wachtlijst van circa 15 kinderen. Bij de meeste private naschoolse opvangorganisaties is geen wachtlijst. Zij signaleren juist een duidelijke afname in kinderen sinds de komst van (de goedkopere) naschoolse opvang op school. Dit geldt niet voor de meer gespecialiseerde opvang, zoals huiswerkbegeleiding of nachtopvang. Dit zijn organisaties die in korte tijd veel aanmeldingen hebben ontvangen en nog steeds lijken te groeien. Bij de kinderdagopvang bestaat bij twee van de drie door de overheid gesubsidieerde organisaties een wachtlijst van 2 respectievelijk 8 baby's.

Bij alle naschoolse opvangorganisaties op Saba en Sint Eustatius is er een wachtlijst, van circa 10 tot 20 kinderen per organisatie. Ook bij de kinderdagopvangorganisatie op Saba is een wachtlijst van 15 baby's. Op Sint Eustatius is op het moment van onderzoek volgens de directeur van de kinderdagopvang geen wachtlijst. De directeur voorziet wel dat er op korte termijn een wachtlijst voor baby's zal ontstaan.

Alle kinderdagopvang en naschoolse opvangorganisaties op Saba en Sint Eustatius kampen met ruimtegebrek. De ruimte voor kinderen bij naschoolse opvangorganisaties is volgens de leidsters ongeschikt om rustig in hoekjes te kunnen spelen of je als kind even terug te kunnen trekken. De kinderdagopvangorganisatie op Sint Eustatius heeft te weinig babyruimte, maar weet dit nu nog tijdelijk op te lossen. De oplossing is niet houdbaar, omdat baby's nu niet voldoende rustig ondergebracht kunnen worden. Op Saba zijn er kinderen die noodgedwongen maar een halve dag kunnen komen, omdat er niet genoeg slaapplekken zijn.

Voor de kinderdagopvang op Bonaire die onderdeel vormt van een IKC geldt dit niet. Deze organisaties zitten veelal in nieuwe gebouwen waar voldoende faciliteiten zijn om kinderen veilig op te vangen. Een aantal naschoolse opvangorganisaties die onderdeel zijn van een IKC op Bonaire kampen wel met ruimtegebruik. Voor de private naschoolse opvangorganisaties op Bonaire is gebrek aan ruimte geen probleem. Hier is vaker een probleem dat leermiddelen en speelgoed verouderd zijn en dat onderhoud van de ruimten wordt uitgesteld. Directeuren van dit type voorzieningen geven aan te weinig middelen te hebben om hierin te kunnen investeren.

Kosten van kinderopvang

Kinderopvangorganisaties worden gefinancierd met middelen van de lokale overheid (de openbare lichamen), de landelijke overheid (veelal instellingssubsidies van ministerie VWS en projectsubsidies van ministerie SZW), bijdragen van ouders en sponsoring vanuit het bedrijfsleven of NGO's. Het zijn veelal private organisaties die subsidie ontvangen van het openbaar lichaam en/of de Rijksoverheid. Op Bonaire en Sint Eustatius bestaan ook private kinderopvangorganisaties die geen subsidie ontvangen. Op Saba is de kinderdagopvang in eigendom van het openbaar lichaam. Medewerkers van deze voorziening zijn medewerkers van het openbaar lichaam. Op Bonaire liggen tarieven voor kinderdagopvang hoger in vergelijking met Saba en Sint Eustatius. Op Saba liggen tarieven voor naschoolse opvang hoger in vergelijking met Bonaire en Sint Eustatius.

Betaalgedrag ouders

Veel directeuren geven aan veel tijd te moeten stoppen in het betaald krijgen van facturen. Ouders zijn vaak laat met betalen en moeten vaak herinnerd worden. Volgens betrokkenen is de reden dat ouders te laat/niet betalen dat enerzijds ouders het geld soms echt niet kunnen missen, maar anderzijds ook dat ouders hun prioriteiten verkeerd stellen en ervoor kiezen hun geld aan andere zaken uit te geven. Medewerkers merken ook een houding bij ouders dat zij vinden dat naschoolse opvang een onderdeel is van de school en dat daarvoor dan ook niet betaald hoeft te worden.

Kwaliteit van kinderopvang

Ouders ervaren de kwaliteit van de opvang als goed op de volgende aspecten: de medewerkers leren nieuwe dingen aan het kind, gezondheid van voedsel, hygiëne en de veiligheid. Ouders geven ook verbeterpunten. Een vijfde van de ouders uit de ouderenquête geeft als reden om geen

gebruik te maken van de naschoolse opvang dat zij de kwaliteit van de naschoolse opvang onvoldoende vinden. 17% heeft geen vertrouwen in de medewerkers. Daarnaast valt op dat ruim driekwart van de ouders het belangrijk vindt dat er aandacht is voor de ontwikkeling van hun kind. Dit is een belangrijk punt om mee te nemen in plannen voor kwaliteitsverbetering.

Ouderbetrokkenheid

Uit het onderzoek blijkt dat ouderbetrokkenheid laag is, maar er door de kinderopvangorganisaties op veel creatieve manieren gezocht wordt naar oplossingen hiervoor, bijvoorbeeld door speciale ouder-kind activiteiten en laagdrempelige communicatie via Whatsapp.

Zorgkinderen

Een van de doelen van dit onderzoek is een beeld te geven van de ontwikkeling van het aantal kinderen met een specifieke zorgbehoefte. Er is voor gekozen om in te steken op de onderwijszorgbehoefte en te focussen op de uiting van problemen bij kinderen in de kinderopvang en op scholen. Daarom is er op de drie eilanden gesproken met het consultatiebureau, Expertisecentra Onderwijszorg, de Centra voor Jeugd en Gezin, kinderopvangorganisaties en scholen. Uit gesprekken blijkt dat medewerkers in de kinderopvang zich vaak onvoldoende in staat voelen om problemen bij kinderen te signaleren en de juiste hulp te bieden. Belangrijk aandachtspunt is om al het aanbod (zowel lichtere hulp zoals opvoedondersteuning als meer specialistische zorg zoals gegeven door Expertisecentra Onderwijszorg) dat al op de eilanden aanwezig is onder de aandacht te brengen bij scholen, kinderopvangorganisaties en ouders en samenwerking tussen organisaties en kinderopvang op dit punt te verbeteren.

Overgang kinderdagopvang naar primaire onderwijs

Er is op dit moment geen gestandaardiseerde aanpak voor de overgang van kinderdagopvang naar het primair onderwijs. Er is bereidheid tussen betrokkenen om samen te werken richting dit overstapmoment. Er worden soms wendagen georganiseerd, en ook het bijhouden van een portfolio met daarin de voortgang van de ontwikkeling van het kind wordt op een enkele opvang al gedaan. Hier is echter te zien dat niet alle ouders dit portfolio delen met de school. De meerderheid maakt gebruik van VVE-programma's, wat een goede overgang naar het primair onderwijs stimuleert, evenals het creëren van gezamenlijke verwachtingen tussen betrokkenen door begrip van de ontwikkelingsstadia van jonge kinderen. Hier valt nog veel te winnen. De ontwikkeling van 'Integrale Kindcentra (IKC's) op Bonaire biedt kansen om de doorlopende leerlijn van kinderopvang naar basisonderwijs te verstevigen.

Opleidingsniveau en opleidingsbehoeften

De meerderheid van de medewerkers van de bezochte kinderopvangorganisaties heeft een opleiding op mbo 2 niveau of lager en is getraind in het werken met het VVE-programma Kaleidoscoop (op de Bovenwindse eilanden heet dit Highscope).Naar de toekomst toe is het volgens betrokken stakeholders, directeuren en medewerkers van kinderopvang organisaties op de eilanden belangrijk om aan de volgende competenties te werken:

- Toepassen VVE-programma's;
- Ervaringsgericht leren (stimuleren van het kind);
- Medewerkers die de buitenwereld naar binnen halen en kinderen hun talenten laten ontwikkelen;
- Kennis van belang van taal bij de ontwikkeling van een kind;
- Goede communicatie met ouders;
- Herkennen van signalen van problemen bij kinderen (vroeg signalering) zoals misbruik of huiselijk geweld en daarop adequaat acteren;
- Differentiëren in de groep/maatwerk bieden aan kinderen;
- Mogelijkheid bieden aan kinderen tot ontwikkeling van sociale competenties en talenten.

Salaris en arbeidsvoorwaarden

We vroegen directeuren van de 23 bezochte kinderopvangorganisaties wat medewerkers in hun organisatie netto verdienen. Het vaakst werden bedragen tussen 800 en 1.200 dollar netto per maand genoemd. Het laagste genoemde bedrag is 800 dollar per maand (voor huiswerkbegeleiding en naschoolse opvang aan huis). Het hoogste bedrag is 1.800 dollar (voor begeleider van jongerenactiviteiten op Bonaire). In de grotere kinderopvangorganisaties verdienen de directeuren circa 2.300 dollar netto per maand. De directeuren die kinderopvang privaat aan huis hebben voor een kleine groep kinderen, geven aan dat hun inkomen per maand verschilt. Ze proberen uit de kosten te komen. Wat overblijft is hun salaris. Het salaris van leerkrachten ligt hoger, namelijk tussen 2653 en 3609 dollar bruto per maand[3].

In vergelijking met arbeidsvoorwaarden van leerkrachten op de eilanden valt op dat leerkrachten wel pensioen opbouwen. Deze mogelijkheid bestaat – met uitzondering van de kinderdagopvang op Saba – voor medewerkers in de kinderopvang niet. Ook krijgen leerkrachten vakantiegeld en een eindejaarsuitkering. Leerkrachten hebben zes studiedagen per jaar die volledig door de werkgever worden bekostigd. Er bestaat geen collectieve arbeidsovereenkomst voor de kinderopvangbranche op de eilanden.

Kostprijs

De kosten voor kinderopvang bestaan uit personeelskosten, kosten voor scholing/opleiding van personeel, huur (inclusief gas, water en licht), gebruiksmiddelen lange termijn(meubilair), gebruiksmiddelen korte termijn, voeding, vervoer, overige kosten (administratie, ICT, extra activiteiten). De kostprijs per kind per maand bedraagt $395 voor de kinderdagopvang en $245 voor de naschoolse opvang. Ruim 60% van deze kostprijs bestaat uit personeelskosten. We hebben berekend wat de kosten zijn per eiland in de fictieve situatie dat 80% van alle kinderen op de eilanden gebruik maken van kinderopvang, indien we de gemiddelde kostprijs per maand hanteren. We komen uit op een totaal bedrag van circa 4 miljoen per jaar voor Caribisch Nederland voor de kinderdagopvang (3 miljoen voor Bonaire, 5 ton voor Sint Eustatius en 3 ton voor Saba) en een totaal bedrag van 5,5 miljoen voor Caribisch Nederland voor de naschoolse opvang (4,4 miljoen voor Bonaire, 8 ton voor Sint Eustatius en 3,5 ton voor Saba).

Jongeren 12-18 jaar

Uit gesprekken blijkt dat jongeren zich vaak vervelen en hun perspectief op de toekomst niet altijd positief ervaren. Voor een deel van hen uit zich dit in alcoholgebruik, tienermoederschap en criminaliteit, doordat vermaak en geborgenheid op andere manieren gezocht worden. Achterblijven op het eiland wordt over het algemeen dan ook niet als positief ervaren. Betrokkenen geven aan dat jongeren geholpen zouden zijn bij meer positieve bekrachtiging en aandacht, waardoor talentontwikkeling en doorzettingsvermogen gestimuleerd worden.

Er ontstaan veel initiatieven om jongeren te stimuleren hun talenten te ontwikkelen en hun leefwereld te verbreden. De jongeren geven zelf aan het fijn te vinden te worden gestimuleerd en zijn graag bezig met sporten en projecten. Een breder aanbod aan activiteiten wordt door veel van hen gevraagd. Ook hebben jongeren behoefte aan een plek voor zichzelf.

Een breder aanbod alleen biedt niet de oplossing. Kinderen op de eilanden moeten volgens stakeholders en medewerkers van de kinderopvang en leraren van jongs af aan positieve bekrachtiging en aandacht krijgen, waardoor talentontwikkeling en doorzettingsvermogen gestimuleerd worden. Begeleiding, een positieve houding en bredere kijk op de toekomst zal zowel jongeren die in het buitenland gaan studeren, en jongeren die op de eilanden blijven, goed doen.

---

[3] Arbeidsvoorwaardenovereenkomst onderwijspersoneel Bonaire aanvullend 2019-2020. Primair onderwijs, salarisschaal LA.

Daarnaast is het belangrijk aan te sluiten bij al lopende initiatieven en de kracht van inwoners te gebruiken. Een voorbeeld is een leidster van een naschoolse opvangvoorziening die vond dat er te weinig activiteiten zijn voor jonge meiden. Zij geeft nu zelf, samen met twee vrienden, danslessen in het weekend aan zo'n dertig meiden (10 in de leeftijd van 12+). Op dit moment wordt gewerkt aan een business plan om dit verder te professionaliseren. Dit geeft aan dat er op de eilanden zelf al ideeën aanwezig zijn en dat het belangrijk is om samen met jongeren en hun omgeving te kijken naar wat er nodig is, en wat jongeren daar zelf in kunnen betekenen.

Managementsummary

Children in the Caribbean Netherlands

In the Caribbean Netherlands, there are around 5400 children in the age category of 0 to 18 years, of which the largest part (4260 children) lives on Bonaire. A smaller group lives on Saba (360) and Sint Eustatius (780). According to the last population prognosis undertaken by Statistics Netherlands (CBS) in 2006, it is expected that the amount of children will stay relatively stable. Statistics Netherlands is planning to release a new prognosis in July 2019.

Many of these children grow up in poverty. The disposable income of one third of the households on the islands is 75% less than their monthly requirement for continued livelihood. 'Kind met recht' outlines that in 2017 about half of all children on Bonaire grew up in poverty. Many children grow up in single parent families, primarily on Sint Eustatius. On this island, the percentage of children growing up in single parent households is the highest. The purchasing power of single parent families is low, and children in these families live on a lower wealth level than other children. More than half of the over 200 households that took part in our questionnaire have a gross income of 1999 dollar or lower.

Facilities and usage of childcare

On Bonaire, forty organisations offer daycare and afterschool care and activities (0-12 years), and several organisations offer afterschool activities for youth (12-18 years). On Saba there are four organisations that offer care and activities, and on Sint Eustatius there are five. The use of childcare is relatively high, since on all the islands, around 60% of all children makes use of childcare. The use of day-care is larger than the use of afterschool care and activities.

Sometimes parents choose to arrange an alternative way of day-care, for example by arranging care within the informal circuit. The parents' questionnaire shows that 15% of all parents makes use of informal care, 43% choose to keep their children home, and 39% of all parents make use of day-care at school.

According to experts and parents, the main reasons to make use of childcare is the fact that parents work, or that they want to support the development of their child. Experts make clear that the choice for a childcare facility is partly based on the comfortable and appealing atmosphere as well as the location. Parents indicate that the usage of childcare is also based on the possibility for their children to play with other children.

According to experts, reasons not to use day-care or afterschool care and activities include high costs and the opportunity of care by relatives. Parents often indicate that the reason to keep their children home is that they feel that is better for their child. In some cases, they do not trust the quality of the childcare facility or the employees. The second most mentioned reason noted by parents are the costs. However, the price of childcare plays a less important role than experts expected.

Waiting lists

The need for childcare is illustrated by the size of the waiting lists. On Bonaire, a large difference can be seen between waiting lists for preschool and afterschool childcare organisations. Three afterschool organisations that are subsidised by the government have around 15 children on their waiting list. Most private afterschool childcare organisations do not have waiting lists. They see a clear decrease in the amount of children since the arrival of (the less expensive) afterschool

childcare at the schools. This is not the case for more specialised care such as homework support or evening childcare. These organisations have received many registrations and seem to grow. Two out of three by the governments subsidised day care organisation have a waiting list of 2 respectively 8 baby's.

All afterschool childcare organisations on Saba and Sint Eustatius have waiting lists of approximately 10 to 20 children per organisation. On Saba there is also a waiting list of around 15 children for the day-care organisation. On Sint Eustatius, there is no waiting list according to the director of the day-care organisation, however, she does expect one in the short-term.

Many preschool and afterschool childcare organisations on Saba and Sint Eustatius have to deal with a lack of space. According to the employees, children have insufficient spaces to have some rest or alone time. The day-care organisation on Sint Eustatius has insufficient space for babies, but is able to manage this situation for the short-term. However, this is unsustainable since the babies do not have sufficient rest under these circumstances. On Saba, some children are only allowed to attend day care for half a day, since there is not enough space for them to sleep there.

The childcare facilities that are part of the IKC's on Bonaire do not have issues with space. These organisations are mostly situated in new buildings with sufficient facilities to take care of children safely. Several of the afterschool care organisations that are part of the IKS's are experiencing problems due to a lack of space. The private afterschool care organisations have enough space, but have to deal with other issues such as outdated learning resources and toys, and a lack of maintenance of the buildings. The directors of these organisations indicated that they do not have the resources to invest in these areas.

Costs of childcare

Childcare organisations are financed by the local government (de Openbare Lichamen), the national government (many project subsidies of the ministries VWS and SZW), and parental contributions, as well as contributions from local companies or NGO's. Private organisations mostly receive subsidies from the local and/or national government. On Bonaire and Sint Eustatius, there are also some private childcare organisations that do not receive subsidies. On Saba, the local government owns the day-care organisation, and those who work there are officially employees of the local government. The rates for day-care on Bonaire are higher than on Saba and Sint Eustatius. The rates for afterschool care are the highest on Saba.

Payment behaviour parents

Many directors indicate that they spend a substantial amount of time on ensuring the payment of invoices. Parents are often late with making their payments and need to be reminded to do this. According to stakeholders, a reason for this can be that parents either simply do not have the money, or that they may sometimes tend to set the wrong priorities and spend their money on other things. Employees notice an attitude amongst some parents who believe that childcare should be a service provided by the school, and consequently, that the school should also cover the related costs.

Quality of day-care

Parents experience the quality of the childcare organisations as good on the following aspects: employees teach new things to the children, the health of the food, hygiene and safety. However, parents also noted some points for improvement. One fifth of parents of the parent questionnaire stated that they do not make use of day-care as they find the quality of day-care to be insufficient. Seventeen percent has no confidence in childcare employees. Besides that, it is striking that more than 75% of all parents value the development of their children highly. This should be taken into account in the quality improvement plans.

Parental involvement

The research shows that parental involvement is low. Childcare organisations however, find creative ways to resolve this, by organising, for example, parent-child activities and low-threshold communication via WhatsApp.

Children with special needs

The purpose of this research is to provide an impression of the development of the amount of children with special needs. A choice was made to focus on educational care needs and the expression of these care requirements for children in childcare and at schools. As a result, interviews were held with the consultation office, the expertise centres for education, centres for youth and family, childcare organisations and schools. Following on from conversations with childcare employees, it was apparent that they do not feel sufficiently equipped to signal problems and provide the necessary care. It is worthwhile to note all available services (both the lighter help such as parenting support, as well as the more specialist care given by education expertise centres), among schools, child care organisations and parents and to improve the collaboration between organisations and child care.

Transition day-care to primary education

At the moment, there is no standardised approach for the transition from day-care to primary education. Stakeholders are willing to work together to stimulate an effective transition. Some day-care organisations organise days (‘wendagen’) for children to attend school to be able to familiarise them to this new environment before officially joining primary school. The usage of child development portfolios is done at some day-care organisations. However, the difficulty in using these portfolios lies with the parents, who may choose whether or not to share the portfolio with the school or not. Sometimes they choose not to share this with the school. Most day-care centres make use of VVE-programs, which stimulates a good transition from day-care to school. In addition, it also creates common expectations about the development stages of young children amongst stakeholders. There is plenty of room for improvements in this area. The development of the IKC’s assist in strengthening the possibility for continuous learning (doorlopende leerlijn) from childcare to primary education.

Education level and training needs

The education level of most employees in childcare is at secondary vocational education level 2 (MBO-2) or lower, and they are trained in working with the VVE-program Highscope. In the future, it will be important to work on the following competencies:

- Applying VVE-programs;
- Experiential learning;
- Employees that let children develop their talents, and broaden their horizon;
- Knowledge of the importance of language in a child’s development;
- Good communication with parents;
- Recognising signals of problems towards children, such as abuse or domestic violence and responding accordingly;
- Offering customisation for children; and
- Offering children opportunities to develop social competencies and talents.

Salary and labour conditions

The directors of the 23 visited childcare organisations were requested to provide an indication of the salary amounts which their employees earn on a monthly basis. On average, employees of childcare centres earn between 800 and 1200 dollar net per month. The lowest wage mentioned was 800 dollars a month (for homework support and afterschool care on Bonaire). The highest wage is 1800 dollars and is paid to employees of the afterschool activities organisation on Bonaire. Directors of larger childcare organisations earn around 2300 dollars a month. The directors of

smaller private day-care organisations indicated that their monthly salary fluctuates, depending on other costs which may need to be met first, with the remainder then being used to pay their salary. The salary of teachers is higher, between 2653 and 3609 dollar a month.

It is interesting to note that terms of employment for childcare employees differ strongly from the terms of employment for teachers on the island. Teachers are able to build up pensions. With the exception of a day-care centre on Saba, this opportunity is not available for childcare employees. Teachers can also take up to six days of leave per year, fully paid, in order to attend study days. A collective agreement in the childcare industry does not yet exist.

Cost price

The costs for childcare consists of costs for employees, costs for training of employees, rent (inc. water, gas and lights), consumables long term, consumables short term, food, transport, and other costs (administration, IST and extra activities). The cost price per child is $395 for day care and $245 for after school care. Over 60% of this cost price consists of employee costs. We have calculated the costs per island in the fictional situation where 80% of all children would utilise childcare. In this situation, the average cost price per month is applied,, resulting in a total amount of 4 million dollar a year for day care in the Caribbean Netherlands (3 million dollar for Bonaire, 500.000 dollar for Sint Eustatius, and 300.000 dollar for Saba) and a total amount of 5,5 million dollar for after school care (4.4 million dollar for Bonaire, 800.000 dollar for Sint Eustatius, and 350.000 dollar for Saba).

Youth

In our conversations with young people on the islands, it was quite apparent that they are often bored, and their perspective on the future is generally not very positive. For some of these youth, this may result in alcohol usage, teenage pregnancies and criminality as a result of looking elsewhere for entertainment and stability. Remaining on the island is generally not seen as a positive option for young people. Stakeholders indicate that the youth would profit from more positive confirmation and attention, through which talent development and perseverance will be stimulated.

There are many initiatives to encourage the youth to develop their talents and broaden their living environment. Young people indicated that they like being stimulated and really enjoy doing sports and different projects. They share a desire for a broader range of activities, as well as a dedicated place for them to meet together with friends.

It is particularly important to connect to projects which are already being undertaken by local citizens. An interesting example is an employee of one afterschool care organisation who noticed the lack of activities for young girls. She is now giving dance lessons in the weekend to about 30 girls (of which 10 are aged 12+), along with two of her friends. They are currently working on a business plan to expand their business. This example indicates that there are plenty of ideas on the islands, and that it is important to have contact with the youth and explore their surroundings to see what is needed, and also to stimulate what young people are doing to see what they are able to initiate themselves.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en onderzoeksvraag

In juni 2018 hebben ambtenaren van de openbare lichamen van Bonaire, Sint Eustatius en Saba, het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport afspraken gemaakt om gezamenlijk de kinderopvang en het stelsel van voor- en naschoolse voorzieningen in Caribisch Nederland structureel te gaan verbeteren. Daarvoor is het gezamenlijk programma 'BES(t) 4 kids' in oprichting. Doel van dit programma is om in 2022 voor alle kinderen in Caribisch Nederland kwalitatief goede, veilige en betaalbare kinderopvang aan te bieden en daarnaast een goed stelsel van voor- en naschoolse voorzieningen in te richten.

Voordat het meerjarenplan verder uitgewerkt kan worden, is het van belang om de huidige situatie in Caribisch Nederland en de toekomstige ontwikkelingen in kaart te brengen. Deze inventarisatie wordt gebruikt voor toekomstige besluitvorming. Deze nulmeting geeft inzicht in de volgende thema's:

- **Demografische ontwikkelingen:** ontwikkelingen van kinderen van 0 tot 18 jaar op de eilanden op relevante achtergrondkenmerken (o.a. huishoudsamenstelling, de inkomenspositie van ouders, sociale problematieken (alcoholgebruik, tienermoederschap etc.);
- **Voorzieningen kinderopvang:** stelsel van kinderopvang, beleidsdoelen, bekostigingssystematiek en rechtsvormen;
- **Gebruik van kinderopvang:** gebruiksaantallen, redenen gebruik en niet-gebruik en behoeften van ouders;
- **Kwaliteit kinderopvang:** ervaren kwaliteit, aansluiting op het onderwijs, opleidingsniveau van en ontwikkelingen in het personeelsbestand inclusief de benodigde vaardigheden van leid(st)ers in de toekomst, arbeidsvoorwaarden en salariëring, ouderbetrokkenheid.;
- **Zorgkinderen:** ontwikkeling en aanbod[4];
- **Kostprijs- en kostprijsontwikkeling** van de betreffende voorzieningen;
- **Ingezette middelen** om de betreffende voorzieningen te bekostigen;
- **Jongeren 12 tot 18 jaar:** beschikbare voorzieningen, problematieken en behoeften.

1.2 Aanpak

Deskresearch

Er is gestart met een deskresearch om de huidige levensomstandigheden van kinderen op Bonaire, Saba en Sint Eustatius in kaart te brengen. Hierbij is gekeken naar demografische, economische en sociale ontwikkelingen waaronder bevolkingsgroei, de verwachte groei in de leeftijdscategorie 0 tot 18 jaar, inkomens van ouders met kinderen tot 18 jaar, inkomensongelijkheid, kinderen in armoede, gezondheid, huiselijk geweld, criminaliteit, en tienermoederschap. Waar mogelijk zijn deze onderwerpen in kaart gebracht aan de hand van zowel kwantitatieve als kwalitatieve data.

Expertinterviews

De deskresearch gaf ons een eerste inzicht in ontwikkelingen rond kinderen en kinderopvang op de eilanden. In expertinterviews is dit beeld aangevuld. Er zijn telefonische interviews uitgevoerd met beleidsmedewerkers van de openbare lichamen van de drie eilanden met kinderopvang, jeugd, onderwijs in de portefeuille. De gesprekken hadden tot doel om zicht te krijgen op het aantal

[4] Zie paragraaf 1.3 voor uitleg wat we in dit onderzoek onder zorgkinderen verstaan.

kinderopvangvoorzieningen per eiland, het gebruik van verschillende voorzieningen, de redenen van gebruik/niet gebruik van kinderopvang en de bekostigingssystematiek zoals op de drie eilanden gehanteerd. Ook is besproken welke recente ontwikkelingen op de drie eilanden spelen en wat vanuit het beleid mogelijk al speerpunten zijn om de kwaliteit van kinderopvang te verbeteren. Naast de beleidsmedewerkers is een telefonisch interview uitgevoerd met de Inspectie van het Onderwijs. Doel van dit interview was om aan te scherpen wat nodig is om tot een adequate aansluiting tussen kinderopvang en basisonderwijs te komen.

Interviews met scholen, kinderopvang en lokale stakeholders

Door interviews op de eilanden is de uitvoeringspraktijk bij de kinderopvangorganisaties in beeld gebracht. Tijdens deze interviews is informatie opgehaald bij organisaties op verschillende onderwerpen aan de hand van een checklist. Naast de organisaties die direct de voorzieningen uitvoeren zijn er stakeholders die zicht hebben op de behoefte aan kinderopvang, mogelijkheden om kwaliteit te vergroten en de relevante ontwikkelingen van kinderen naar de toekomst toe. Ook is met hen gesproken over de uitvoering van en behoeftes in de kinderopvang. In totaal is op de drie eilanden met 47 instanties gesproken. In de bijlage is een volledige lijst opgenomen van de gesprekspersonen en bijbehorende organisaties op de eilanden. In tabel 1.1 is de verdeling van organisaties per eiland te zien.

Tabel 1.1 Aantallen gesprekspartners per eiland

	Stakeholders	Scholen	Kinderopvangorganisaties
Bonaire	8	6	16
Sint Eustatius	3	3	4
Saba	2	2	3

Enquête onder ouders

Met een enquête onder ouders van kinderen die de kinderopvang bezoeken, en ouders van kinderen in de eerste klassen van het primair onderwijs (leeftijd 4-5) is vanuit het perspectief van de ouders inzicht gekregen op de ervaren kwaliteit, hun behoeften, en redenen van gebruik/niet-gebruik. Hiervoor is een semigestructureerde enquête gebruikt waarbij antwoordcategorieën aangeboden zijn, maar ook de mogelijkheid is gegeven om antwoorden toe te lichten. Gelet op de aanwezige taalverschillen is de enquête voor Saba en Sint Eustatius opgezet in het Nederlands en het Engels en voor Bonaire eveneens in het Papiaments en het Spaans. Van de in totaal 858 uitgezette enquêtes zijn er 281 terug ontvangen. Dit levert derhalve een respons op van circa 33%.

Tabel 1.2 Respons ouderenquête

	uitgedeeld	respons
Sint Eustatius		
Voorschoolse opvang	100	18 (18%)
Basisonderwijs	138	36 (26%)
Saba		
Voorschoolse opvang	80	28 (35%)
Basisonderwijs	100	43 (43%)
Bonaire		
Voorschoolse opvang	190	85 (45%)
Basisonderwijs	250	71 (28%)
Totaal	**858**	**281 (32,8%)**

1.3 Afbakening begrippen

Hieronder geven we definities van begrippen die in dit rapport veelvuldig gebruikt worden.

Caribisch Nederland: De eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Kinderopvangvoorziening(en): organisaties die kinderdagopvang en/of naschoolse opvang verzorgen voor kinderen in de leeftijd 0-12 jaar.

Kinderdagopvang: opvang voor kinderen in leeftijd 0-4 jaar.

Naschoolse opvang: opvang en/ of activiteiten voor kinderen na school. Voor kinderen in leeftijd 4-12 jaar.

Jongerenactiviteiten: activiteiten voor jongeren in de leeftijd 12-18 jaar. Dit kunnen sport- en spelactiviteiten zijn, maar ook huiswerkbegeleiding valt hieronder.

Formele kinderopvang: Organisaties die bij de KvK zijn ingeschreven.

Informele kinderopvang: Opvang door mensen uit het persoonlijk netwerk van ouders/verzorgers. Het kan hier om ouders, broers/zussen, vrienden en buren gaan. Ook (betaalde) oppassers en au-pairs worden hieronder gerekend.

Zorgkinderen: Kinderen met een extra zorgbehoefte. Kinderen van wie is vastgesteld dat zij in hun ontwikkeling bedreigd worden door eigen aanleg, gezinsfactoren, omgevingsfactoren of een combinatie hiervan. Het zijn kinderen met een lichamelijke of geestelijke beperking, een chronische ziekte, emotionele- of gedragsproblemen, een ontwikkelingsachterstand en/of een problematische thuissituatie[5].

Integraal Kindcentrum (IKC): Een voorziening waarin organisaties als onderwijs, kinderdagopvang, naschoolse opvang en welzijnsactiviteiten voor kinderen van 0-12 jaar zijn samengevoegd. Er is sprake van één locatie, één leiding, één pedagogische visie[6].

VVE: Vroeg- en voorschoolse educatie (VVE) is een programma dat erop gericht is om onderwijs- of ontwikkelingsachterstanden bij jonge kinderen van circa 2 tot 6 jaar te verminderen[7].

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 gaan we nader in op de leefomstandigheden voor kinderen in Caribisch Nederland. Hoofdstuk 3 beschrijft de soorten kinderopvangvoorzieningen en de opbouw van het kinderopvangstelsel op de eilanden. Vervolgens gaan we in hoofdstuk 4 in op het gebruik van deze voorzieningen, en de redenen voor het gebruik en niet-gebruik van kinderopvang. Aansluitend wordt in hoofdstuk 5 de kwaliteit van kinderopvang besproken aan de hand van een aantal kwaliteitsaspecten. Daarna gaan we in hoofdstuk 6 in op het onderwerp zorgkinderen. Hoofdstuk 7 geeft inzicht in de kosten van kinderopvang en ingezette middelen. In hoofdstuk 8 wordt een beeld geschetst van problematieken en behoeften onder jongeren van 12-18 jaar. In de bijlage is een verantwoording van de geraadpleegde bronnen en gesprekspartners opgenomen.

---

5 Samen spelen, zorgen delen. Verslag uit de kenniskring peuterspeelzaalpedagogiek. Nederlands Jeugd Instituut.
6 Nederlands Jeugdinstituut. Dossier Integrale kindcentra en brede scholen.
7 Informatie op Wij-leren. Kennisplatform voor het onderwijs.

2 Zicht op kinderen in Caribisch Nederland

In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van de leefomgeving van kinderen op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Waar mogelijk en nodig wordt een onderscheid gemaakt tussen de drie eilanden. Eerst gaan we dieper in op de demografische ontwikkelingen op de eilanden en vervolgens zal een beeld worden geschetst van de sociaaleconomische situatie waarin kinderen opgroeien.

2.1 Demografische ontwikkelingen

Sinds 2010 zijn Bonaire, Sint Eustatius en Saba bijzondere gemeenten van Nederland[8]. De eilanden zijn een bijzondere gemeente omdat ze niet tot een provincie behoren, en de eilandbesturen daardoor ook taken uitvoeren die in Europees Nederland bij de provincies liggen. Ook zijn de taken van deze bijzondere gemeenten anders dan van gemeenten in Europees Nederland[9]. Bonaire behoort, net als Aruba en Curaçao tot de Benedenwindse Eilanden, en Sint Eustatius en Saba tot de Bovenwindse Eilanden.

De bevolkingsomvang en samenstelling van de eilanden verschilt sterk[10]. Dit is onder andere te verklaren door het verschil in omvang; Bonaire is met zijn 288 km^2 veel groter dan Sint Eustatius (21 km^2) en Saba (13 km^2). Daarnaast maakt de geografische ligging dat Sint Eustatius in het verleden nauw betrokken geweest is bij het vervoer van goederen vanuit Amerika naar omliggende eilanden. Hier, en op omliggende eilanden, wordt dan ook voornamelijk Engels gesproken. Saba is bergachtiger dan Sint Eustatius en was dan ook minder aantrekkelijk voor de opslag van goederen. Dit eiland is over de jaren bewoond door Schotten, Ieren en Nederlanders, waardoor zowel Nederlands als Engels gesproken wordt. Bonaire is sinds de zeventiende eeuw onderdeel van Nederland waardoor de officiële voertaal daar Nederlands is. Daarnaast wordt op Bonaire ook Papiaments, Spaans en Engels gesproken[11].

Ook de aangehangen religie verschilt per eiland[2]. Op Bonaire geeft de meerderheid aan het katholieke geloof aan te hangen, terwijl op Sint Eustatius de bewoners grotendeels adventisten en methodisten zijn. Ook op Saba is het katholieke geloof overheersend, maar zijn daarnaast verschillende christelijke stromingen te zien.

2.1.1 Bevolking

In Tabel 2.1 is te zien hoe groot de gehele bevolking in Caribisch Nederland is op 1 januari 2018. In Tabel 2.2 wordt duidelijk hoe groot het aandeel 0 tot 18-jarigen daarin is.

Tabel 2.1 Totaal aantal mannen en vrouwen per eiland op 1 januari 2018

	Totaal aantal mannen en vrouwen
Caribisch Nederland	25 052
Bonaire	19 549
Sint Eustatius	3 348
Saba	2 155

8 https://www.nederlandenu.nl/over-het-koninkrijk/een-koninkrijk---4-landen/over-caribisch-nederland.
9 Zo zijn gemeenten in Europees Nederland verantwoordelijk voor de bijstand, in Caribisch Nederland is dat niet het geval.
10 Vijf jaar Caribisch Nederland. Gevolgen voor de bevolking. Sociaal en Cultureel Planbureau. 2015.
11 Kind op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Kinderrechten in Caribisch Nederland. Karin Kloosterboer 2013 UNICEF.

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek Bonaire/Den Haag/Heerlen. Caribisch Nederland; bevolking.

Tabel 2.2 Aantallen kinderen in de leeftijdscategorieën 0-4, 4-12, 12-18 op de verschillende eilanden, juli 2018.

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
0-4	822	132	81
4-12	1883	345	153
12-18	1551	305	127
Totaal	**4256**	**782**	**361**
Percentage van totale bevolking	**21,8%**	**23,3%**	**16,8%**

Bron: CBS; Statline (juli 2018)

Op basis van de meest recente bevolkingsprognose van kinderen in Caribisch Nederland uitgevoerd door het CBS in 2006, kan worden verwacht dat het aantal kinderen de komende jaren nagenoeg stabiel blijft. Het aantal zal van 2017 tot 2020 naar verwachting licht dalen met een percentage van -0,6%, en van 2021 tot 2023 met een percentage van -0,8%[12]. Dit zijn echter gedateerde cijfers, dus deze verwachting moet met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Het CBS werkt op dit moment aan een nieuwe prognose die wordt verwacht in juli 2019.

2.1.2 Huishoudens

In Caribisch Nederland woont ruim de helft (57%) van de jongeren tot 18 jaar in een tweeoudergezin en 29% woont bij één van beide ouders[13]. De overige 14% woont in bij familie of zelfstandig. In Europees Nederland is 22% van alle gezinnen met thuiswonende kinderen een eenoudergezin[14]. Het aantal eenoudergezinnen in Europees Nederland ligt dus lager dan het gemiddeld aantal eenoudergezinnen in Caribisch Nederland.

Als we kijken naar het aantal jongeren dat in een eenoudergezin opgroeit per eiland, valt op dat dit percentage voor kinderen op Sint Eustatius veel hoger is dan voor kinderen op Bonaire en Saba (figuur 2.1 t/m figuur 2.3).

Figuur 2.1 Gezinssituatie jongeren op Bonaire, 1 januari 2017

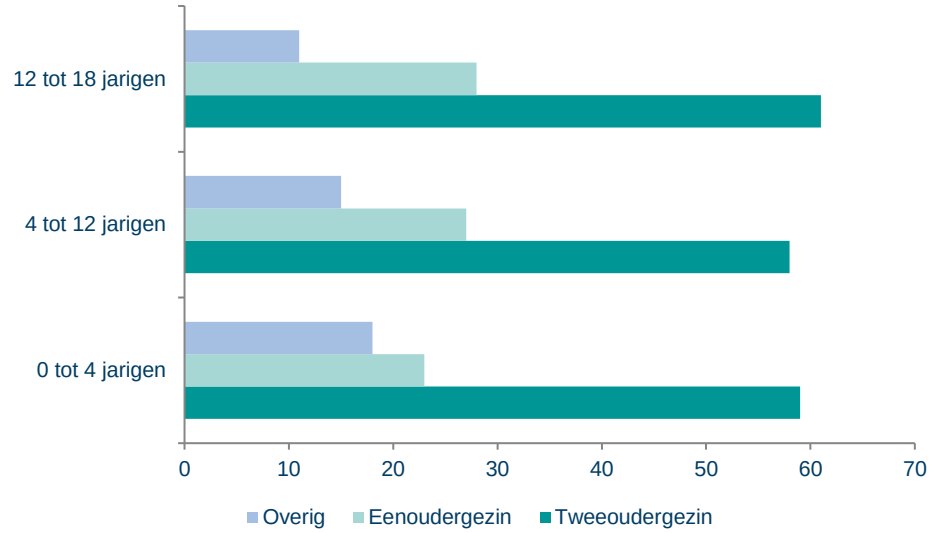

Bron: Jaarrapport 2018 Landelijke Jeugdmonitor. Jongeren in Caribisch Nederland. Centraal Bureau voor de Statistiek.

12 Informatie van ministerie SZW onderliggend prognoses raming aantal kinderen CN-kinderbijslag (mail december 2018).
13 Jaarrapport 2018 Landelijke Jeugdmonitor. Jongeren in Caribisch Nederland. Centraal Bureau voor de Statistiek.
14 https://www.nji.nl/nl/Databank/Cijfers-over-Jeugd-en-Opvoeding/Cijfers-per-onderwerp/Cijfers-per-onderwerp-Gezinnen

Opvallend is dat de gezinssituatie op Bonaire redelijk stabiel lijkt te blijven, aangezien dit voor de verschillende leeftijdsgroepen vergelijkbaar is. Een overige gezinssamenstelling houdt in dat kinderen bij een gezinslid inwonen, deel zijn van een samengesteld gezin of op zichzelf wonen.

Figuur 2.2 Gezinssituatie jongeren op Saba, 1 januari 2017

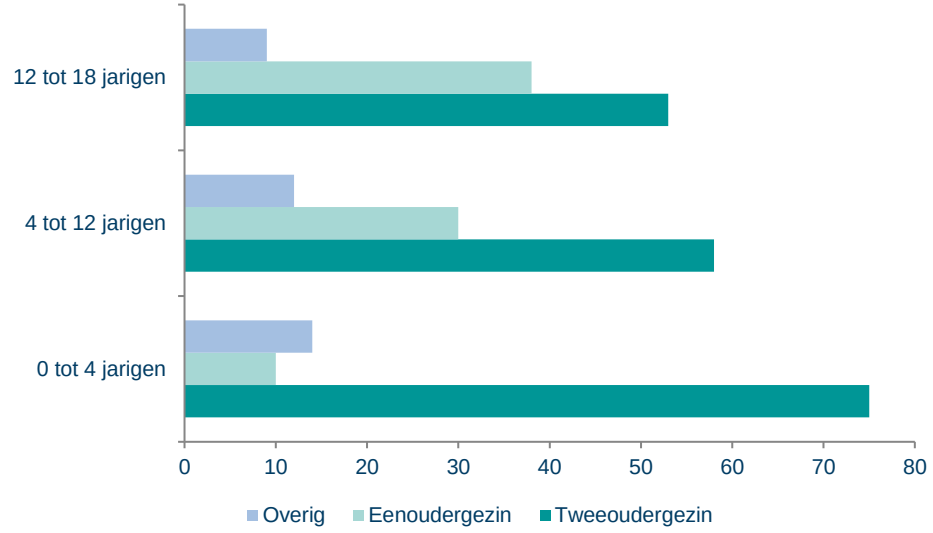

Bron: Jaarrapport 2018 Landelijke Jeugdmonitor. Jongeren in Caribisch Nederland. Centraal Bureau voor de Statistiek.

Op Saba komt het minder voor dat kinderen in een overige gezinsvorm wonen dan op Bonaire, en groeit het aantal eenoudergezinnen significant harder naarmate kinderen ouder worden van ongeveer 10 tot 38 procent.

Figuur 2.3 Gezinssituatie jongeren op Sint Eustatius, 1 januari 2017

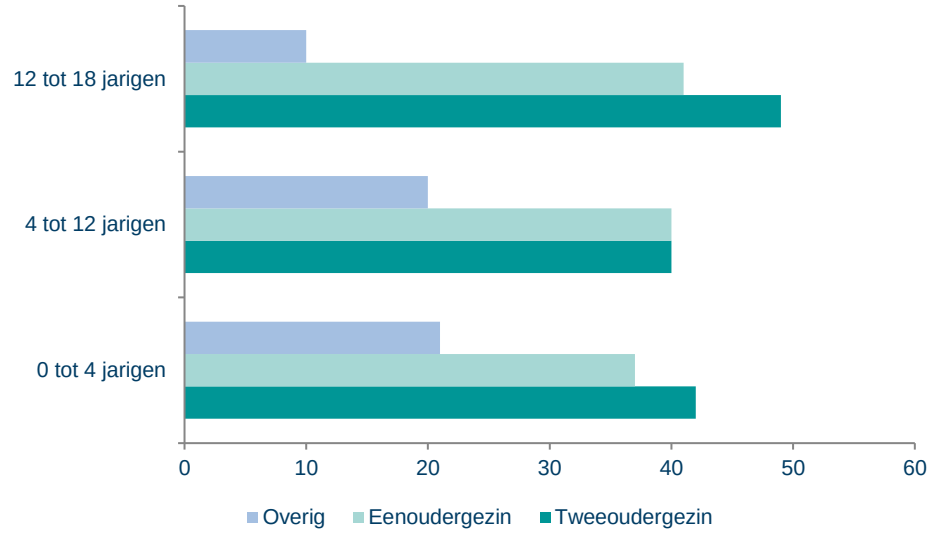

Bron: Jaarrapport 2018 Landelijke Jeugdmonitor. Jongeren in Caribisch Nederland. Centraal Bureau voor de Statistiek.

Waar gemiddeld 60 procent van de kinderen op Bonaire en Saba opgroeit in een tweeoudergezin, is dat op Sint Eustatius veel minder. Het aantal kinderen dat opgroeit in een eenoudergezin of in een overige gezinssamenstelling is groter.

2.2 Sociaaleconomische ontwikkelingen

2.2.1 Economische situatie

In Tabel 2.3 is het besteedbaar inkomen van huishoudens met kinderen tot 18 jaar in het jaar 2016 te zien. De daarbij door het CBS gehanteerde definitie van het gemiddeld besteedbaar inkomen is 'het bruto-inkomen uit arbeid, eigen onderneming, vermogen, uitkeringen en ontvangen overdrachten, verminderd met betaalde inkomensoverdrachten, premies werknemersverzekeringen, premies zorgverzekeringen, en belastingheffing of inkomen en vermogen'[15]. Het mediaan inkomen is 'de middelste van de naar grootte gerangschikte inkomens. Dit betekent dat precies de helft van de populatie een lager of een even groot inkomen heeft. In de tabel valt op dat zowel het gemiddeld inkomen als de mediaan op de drie eilanden redelijk vergelijkbaar is.

Tabel 2.3 Besteedbaar jaarinkomen van huishoudens met kinderen tot 18 jaar, 2016[16].

	Bonaire			Sint Eustatius			Saba		
	Huishoudens	Besteedbaar inkomen		Huishoudens	Besteedbaar inkomen		Huishoudens	Besteedbaar inkomen	
		gemiddeld	mediaan		gemiddeld	mediaan		gemiddeld	mediaan
	Aantal	*X 1000 dollar*		Aantal	*X 1000 dollar*		Aantal	*X 1000 dollar*	
Totaal	2300	38,0	31,9	400	41,1	32,2	200	40,4	33,6

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek. Inkomensstatistiek Caribisch Nederland, 2016.

In Tabel 2.4 is te zien dat het grootste deel van de bevolking op de eilanden afhankelijk is van inkomen als werknemer of zelfstandige. Op Saba zien we dat het totale percentage boven de 100% uitkomt[17], wat vermoedelijke betekent dat een deel van de huishoudens afhankelijk is van zowel een inkomen als werknemer en een overdrachtsinkomen.

Tabel 2.4 Percentage voornaamste bron van inkomen voor particuliere huishouden[18] op 1 januari 2016

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba	Caribisch Nederland
Aantal particuliere huishoudens	7200	1200	700	9150[19]
Inkomen als werknemer/ zelfstandige	88,2%	83,3%	92,6%	87,4%
Overdrachtsinkomen (uitkering, pension, studiefinanciering)	11,8%	16,7%	14,3%	12%

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek Bonaire/Den Haag/Heerlen. Caribisch NL; inkomen van particuliere huishoudens.

Het feit dat de meeste huishoudens afhankelijk zijn van een inkomen als werknemer of zelfstandige zegt niet of men ook daadwerkelijk hiervan rond kan komen. Daarom is in Tabel 2.5 weergegeven hoeveel een specifiek type huishouden jaarlijks aan besteedbaar inkomen binnenkrijgt. Ook wordt gekeken wat hun gestandaardiseerde inkomen is. Dit is interessant omdat hiermee het welzijnsniveau van huishoudens onderling vergelijkbaar kan worden gemaakt. Het gestandaardiseerde inkomen is namelijk het besteedbaar inkomen, gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Dit betekent dat[20] met behulp van equivalentiefactoren alle inkomens herleid worden tot het inkomen van een eenpersoonshuishouden. Opvallend in deze tabel is dat het gestandaardiseerde inkomen, oftewel koopkracht, erg laag is voor eenouderhuishoudens. Minderjarige kinderen in een eenoudergezin

15 Centraal Bureau voor de Statistiek. Inkomensstatistiek Caribisch Nederland, 2016.
16 De uitkomsten over 2016 zijn voorlopig.
17 Het is mogelijk om hier een verdere uitsplitsing van te maken op basis van maatwerk door het CBS tegen een vergoeding. Het percentage van meer dan 100% betekent vermoedelijk dat er een overlap is tussen beide vormen van inkomsten.
18 Een of meer personen die samen een woonruimte en zichzelf, dus niet bedrijfsmatig, voorzien in de dagelijkse levensbehoeften.
19 Dit totaal wijkt af doordat er sprake is van afrondingen van data.
20 http://www.dfbonline.nl/begrip/22708/gestandaardiseerd-inkomen.

leven dus op een lager welvaartsniveau[21] dan minderjarige kinderen in een tweeoudergezin[22]. Daarnaast is te zien dat zowel het inkomen als het gestandaardiseerd inkomen vrijwel gelijk is op de drie eilanden. Opvallend is dat het inkomen van eenpersoonshuishoudens op Sint Eustatius het laagst is, terwijl de huishoudens op Sint Eustatius in overige categorieën altijd een hoger inkomen hebben dan huishoudens op Saba en Bonaire.

Tabel 2.5 Het gemiddelde besteedbare en gestandaardiseerde inkomen van verschillende huishoudens per eiland, 2016

Kenmerken huishoudens	Locatie	Besteedbaar inkomen (gemiddeld) x1000 dollar	Gestandaardiseerd inkomen (gemiddeld) x1000 dollar
Particuliere huishoudens[23]	Caribisch Nederland	32,1	21,3
	Bonaire	31,7	20,8
	Sint-Eustatius	34,8	23,9
	Saba	32,2	22,5
Eenpersoonshuishoudens	Caribisch Nederland	19,9	19,9
	Bonaire	19,0	19,0
	Sint-Eustatius	23,8	23,8
	Saba	21,2	21,2
Eenouderhuishoudens, waarvan alle kinderen jonger dan 18 jaar zijn	Caribisch Nederland	18,5	11,7
	Bonaire	18,1	11,3
	Sint-Eustatius	17,4	11,1
	Saba	-	-
Paar zonder kinderen	Caribisch Nederland	35,8	25,3
	Bonaire	35,3	25,0
	Sint-Eustatius	39,2	27,7
	Saba	35,8	25,3
Paar met kinderen, waarvan alle kinderen jonger dan 18 jaar zijn	Caribisch Nederland	41,6	21,8
	Bonaire	39,5	20,7
	Sint-Eustatius	53,5	27,9
	Saba	-	-

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek Bonaire/Den Haag/Heerlen. Caribisch NL; inkomen van particuliere huishoudens.

Bestaansminimum

Het onderzoek van Regioplan[24] uit 2018 naar het bestaansminimum voor levensonderhoud op de eilanden heeft geresulteerd in een bandbreedte voor omvang van het bestaansminimum van alleenstaanden, paren zonder kinderen, paren met kinderen (4-12), en niet-werkenden. In tabel 2.6 is het bestaansminimum voor paren met kinderen (4-12) per eiland te zien.

Tabel 2.6 Kosten van levensonderhoud per maand bij paren met kinderen (4-12)

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Ondergrens in dollars	1660	1710	1870
Bovengrens in dollars	2220	2280	2500

Bron: Eindrapport IJkpunt sociaal minimum Caribisch Nederland, Regioplan, 2018

21 Het welvaartsniveau is niet hetzelfde als koopkracht. Echter een lage koopkracht resulteert in een lagere welvaart.
22 Jaarrapport 2017, Landelijke Jeugdmonitor. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2017).
23 Het gaat hier om het totaal van alle huishoudens.
24 Eindrapport IJkpunt sociaal minimum Caribisch Nederland, Regioplan, 2018

Uit het onderzoek van Regioplan blijkt dat 33% van de Bonairiaanse huishoudens (waarvan het inkomen bij het CBS geregistreerd is), een besteedbaar inkomen heeft dat op of onder 75% ligt van de voor deze huishoudens maandelijks gemiddeld benodigde budgetten voor levensonderhoud. Dit geldt voor 35% van de Statiaanse, en 36% van de Sabaanse huishoudens. In het kader van dit onderzoek zijn Caribische Nederlanders geïnterviewd over hoe zij rondkomen. Hieruit blijkt dat 65% van hen (informele) bijverdiensten heeft naast het reguliere werk. Mensen vullen het inkomen aan door ofwel een informele baan, of een formele baan naast hun primaire baan te hebben. Het komt voor dat mensen soms 2 of zelfs 3 banen bij verschillende werkgevers combineren.

Inkomen van ouders op de kinderopvang op basis van enquête

De enquête die uitgezet is onder zowel ouders met kinderen op de kinderdagopvang, als onder ouders van kinderen die te maken hebben met naschoolse opvang, verschaft ons aanvullende informatie over het gemiddelde maandelijkse inkomen van deze gezinnen. Dit is geen representatief beeld van de inkomenssituatie van ouders op de eilanden, maar geeft wel een indicatie van de mate waarin de inkomens van deze ouders verschillen. In figuur 2.5 is te zien wat het gemiddelde maandelijks inkomen is voor deze gezinnen. Hierin valt op dat iets minder dan de helft (46%) van de gezinnen maandelijks 1999 dollar of minder aan inkomen binnen krijgt. Of men daarvan rondkomt is te zien in figuur 2.6 waarin duidelijk wordt of men maandelijks de noodzakelijke uitgaven kan doen van het inkomen dat zij verdienen. Zoals verwacht is hier te zien dat naarmate de hoogte van het inkomen daalt, gezinnen minder vaak aangeven altijd de noodzakelijke uitgaven te kunnen doen.

Figuur 2.4 Gemiddeld maandelijks inkomen in percentages voor ouders (bruto) (n=265)

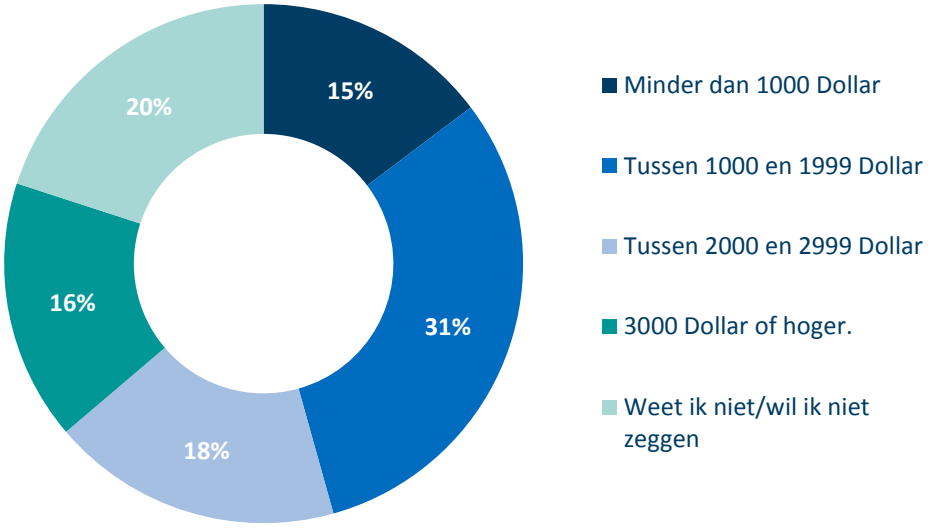

Figuur 2.5 Mate waarin de ondervraagde huishoudens elke maand de noodzakelijke uitgaven kunnen doen, gelinkt aan het maandelijkse bruto inkomen (n=257).

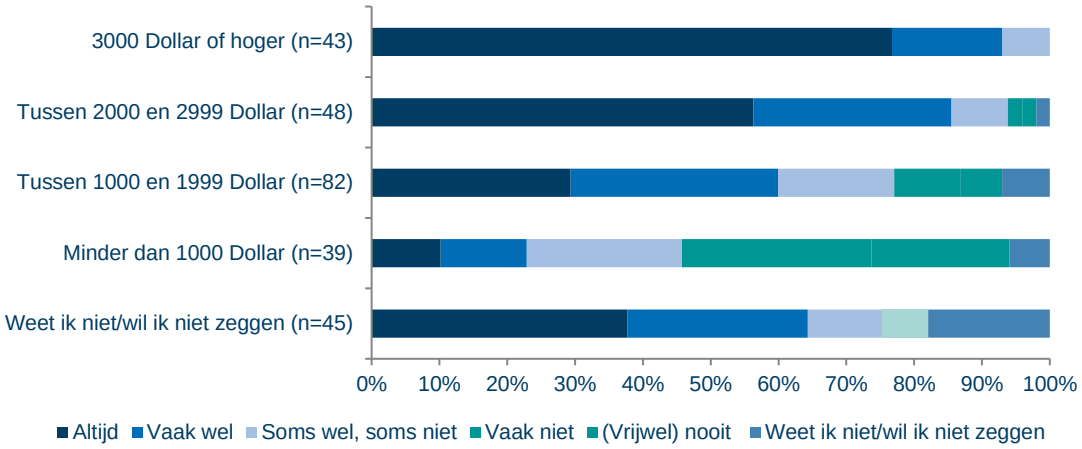

Inkomensongelijkheid

De Gini coëfficiënt, een meetmethode om inkomensongelijkheid te bepalen, had in 2016 op Bonaire een waarde van 0.40[25]. Deze waarde kan variëren tussen 0 (iedereen heeft hetzelfde inkomen) en de 1 (één huishouden heeft het gehele inkomen). De inkomensongelijkheid is sinds 2011 licht gegroeid, van 0.39 naar 0.40. Saba heeft de laagste inkomensongelijkheid met een waarde van 0.37. Op Sint Eustatius is de inkomensongelijkheid duidelijk het hoogste, met een Gini coëfficiënt van 0.44.

Kinderen in armoede

Kinderen in een eenoudergezin leven, zoals hierboven te lezen is, op een significant lager welvaartsniveau dan kinderen in een tweeoudergezin, maar dat betekent niet automatisch dat kinderen in een tweeoudergezin en ook huishoudens zonder kinderen genoeg inkomen hebben. Uit de kindermonitor Caribisch Nederland uit 2015 blijkt namelijk dat 60% van de gehele bevolking in Caribisch Nederland onder de armoedegrens leeft[26]. 'Een groot deel van de werkenden verdient rond het minimumloon, en de groep werkende armen lijkt steeds groter te worden'[27]. Het rapport "Kind met recht"[28] schetst in 2017 dat ongeveer de helft van alle kinderen van Bonaire opgroeit in armoede.

2.2.2 Sociale situatie

De sociale situatie waarin kinderen op de eilanden opgroeien hangt nauw samen met de economische situatie op de eilanden.

> […] als de basislevensomstandigheden niet verbeterd worden, dan ga je alle problemen ook niet oplossen. Wanneer armoede blijft, zal de verandering in het gedrag klein blijven.
> Stakeholder, Bonaire

Gezondheid

Uit onderzoek door het CBS en RIVM in 2017[29] blijkt dat zes op de tien Caribische Nederlanders overgewicht hebben, van wie de helft ernstig overgewicht. Bij vrouwen is het overgewicht vaker ernstig, op Sint Eustatius is het percentage vrouwen met obesitas het hoogst (46%).

---

25 https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/45/inkomensongelijkheid-saba-laagste-caribisch-nederland
26 Kindermonitor Caribisch Nederland. De Kinderombudsman. 2015.
27 Vijf jaar verbonden. Bonaire, Sint Eustatius, Saba en Europees Nederland. Den Haag, 2015.
28 Het moet, het kan, het helpt! Plan voor de introductie van het kindpakket Bonaire. December 2017.
29 Health Study Caribisch Nederland, Centraal Bureau voor de Statistiek en het RIVM, 2017

Oorzaken hiervan zijn relatief veel fastfood, alcohol, en weinig beweging en gezond voedsel[30]. Gezond en voedzaam eten is op de eilanden veel duurder waardoor vaak gekozen wordt voor de goedkopere optie, bijvoorbeeld een bak witte rijst van de chinees[31].

> "Het heeft vooral veel effect wanneer beide ouders werken. Het is niet dat ouders er geen geld voor hebben, maar ze nemen de tijd niet/ de aandacht om een gezonde snack te maken. Ze maken het zichzelf ook makkelijker door voor voorverpakte dingen te kiezen, gelletjes[32] bijvoorbeeld. Niet de gezonde dingen."
>
> Docent, Saba.

Huiselijk geweld

Uit de kinderrechtenmonitor[33] blijkt dat kindermishandeling al jaren een probleem is in Caribisch Nederland. De omvang van het probleem is moeilijk in te schatten, maar het is wel duidelijk dat kinderen soms worden geslagen thuis, seksueel misbruikt worden, of meemaken dat er geweld is tussen ouders.[34] Deze problemen hangen samen met, of worden veroorzaakt door onder andere de armoedeproblematiek en de daardoor vaak kleine huisvesting van gezinnen.

Tijdens het veldwerk hebben meerdere geïnterviewden aangegeven dat het signaleren van huiselijk geweld een probleem is mede door de kleinschaligheid van de eilanden. Een aantal kinderopvangorganisaties vertelden dat men weleens had meegemaakt dat het erop leek dat een van de kinderen thuis mishandeld werd. Een van hen zag het kind angstig wegtrekken bij het ophalen, en heeft daarbij navraag over blauwe plekken gedaan bij een bekende, waarna het Gele Kruis en de politie ingeschakeld zijn. Daarop is het kind bij de ouders weg gehaald. Dit verhaal illustreert ook meteen waarom sommige medewerkers ervoor kiezen geen actie te ondernemen; het eiland is klein, en men blijft elkaar zien. Een van de geïnterviewden geeft hierover aan dat er weleens een opa heeft laten weten dat zijn kleinzoon mishandeld wordt, maar dat hij hier geen officiële melding van zal maken. Daarop was het voor hen als kinderopvangorganisatie niet meer mogelijk om actie te ondernemen vanwege het feit dat dan bekend wordt dat de opa dit heeft doorverteld, en dan breek je de band binnen de familie.

Daarbij speelt er ook veel schaamte en mensen erkennen niet makkelijk aan buitenstaanders dat er een probleem heerst. Veel blijft onder de radar.

Het bestuursakkoord 'Aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling' voor Caribisch Nederland 2017-2020[35] is een samenwerking tussen het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, en de Openbare Lichamen van Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Dit akkoord laat een gezamenlijke ambitie zien om huiselijk geweld en kindermishandeling aan te pakken.

---

30 Vijf jaar Caribisch Nederland: Gevolgen voor de bevolking. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, 2015.
31 Interview medewerker voorschoolse kinderopvang, Bonaire.
32 Naar verwachting wordt hiermee gedoeld op calorierijke sportgelletjes.
33 Kinderrechtenmonitor 2016. De kinderombudsman. Afdeling Jeugdrecht en het Instituut voor Immigratierecht van de Universiteit Leiden.
34 Kinderrechtenmonitor 2013. De kinderombudsman. Afdeling Jeugdrecht en het Instituut voor Immigratierecht van de Universiteit Leiden.
35 Bestuursakkoord Aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling Caribisch Nederland 2017-2020

3 Voorzieningen kinderopvang

In dit hoofdstuk beschrijven we het stelsel van kinderopvang per eiland op hoofdlijnen. We gaan in op geldende eilandverordeningen, beleidsdoelen, bekostigingssystematiek en rechtsvormen. We starten met een kort overzicht van het aantal kinderopvangorganisaties per eiland.

3.1 Aantal en type kinderopvangvoorzieningen en jongerenactiviteiten per eiland

Tabel 3.1 laat het aantal – bij de onderzoekers - bekende kinderopvangvoorzieningen en jongerenactiviteitencentra per eiland zien. Het betreft de grotere voorzieningen en centra op de eilanden waar een substantieel van de kinderen gebruik van maakt. Naast deze voorzieningen zijn er op de eilanden nog andere initiatieven, zoals activiteiten georganiseerd door sportclubs of scholen. Deze zijn in deze tabel niet opgenomen. Ook informele opvang – opvang door mensen in het persoonlijk netwerk van het kind, zoals familieleden – is in deze tabel niet meegenomen.

Aantallen in Bonaire zijn gebaseerd op informatie van het Centrum Jeugd en Gezin op Bonaire[36] en door gesprekken met betrokkenen op het eiland. Aantallen op Saba en Sint Eustatius zijn gebaseerd op gesprekken met betrokkenen op de eilanden.

Op Bonaire zijn in totaal 40 organisaties die zich met kinderopvang (dagopvang en naschoolse opvang) bezig houden, waarvan 10 organisaties die kinderdagopvang bieden, 17 organisaties naschoolse opvang en 13 organisaties die beide vormen aanbieden. Er is één organisatie door de onderzoekers bezocht die jongerenactiviteiten verzorgt[37].

Tabel 3.1 Aantal kinderopvangvoorzieningen per eiland (2018)

	Kinderdagopvang (0-4)	Naschoolse opvang (4-12)	Jongerenactiviteiten (12-18)	Totaal
Bonaire				
	10	17	1	
	13			40
Saba				
	1			
		1		
		1		4
Sint Eustatius				
	1		1	
		1		
	1	1		5

Op Saba is één kinderdagopvangvoorziening, één naschoolse opvangvoorziening en één organisatie die naschoolse activiteiten verzorgt voor kinderen in de leeftijd 4-18 jaar.

Op Sint Eustatius is één kinderdagopvangvoorziening, één opvangvoorziening die zowel kinderdagopvang als naschoolse opvang tot 12 jaar aanbiedt. Er is één organisatie die zich richt op opvang én naschoolse activiteiten voor kinderen in de leeftijd 4-18 jaar, een naschoolse opvang

[36] Lijst kinderopvangcentra Bonaire december 2018. Informatie van de veld coördinator Centrum Jeugd & Gezin.

[37] In werkelijkheid zijn er meerdere organisaties die activiteiten voor jongeren aanbieden.

voor kinderen in de leeftijd 4-12 en een organisatie die huiswerkbegeleiding biedt voor kinderen in de leeftijd 12-18 jaar.

3.2 Eilandverordeningen kinderopvang

Het maken van beleid voor kinderopvang is een verantwoordelijkheid van de openbare lichamen van de eilanden. Eilanden gaan verschillend om met hoe zij regels voor kinderopvangorganisaties vastleggen. Sint Eustatius en Bonaire hebben een eilandverordening kinderopvang. Beiden zijn opgesteld in 2010. De verordening van Sint Eustatius is bij besluit in 2017 opnieuw vastgesteld[38]. De eilandverordening bevat voorwaarden en kwaliteitscriteria waar professionele kinderopvangcentra aan moeten voldoen zoals criteria op het gebied van infrastructuur, hygiëne en voedsel, medewerkers en andere zaken zoals leidster-kind ratio. Ook staat in de verordening hoe toezicht gehouden wordt op die voorwaarden en kwaliteitscriteria (o.a. via het aanstellen van een inspecteur en kwaliteitscommittee). Op Sint Eustatius geldt de verordening voor kinderdagopvangorganisaties voor kinderen in de leeftijd 0-4 jaar en loopt op dit moment een interactief proces met alle betrokken organisaties die naschoolse opvang aanbieden om kwaliteitscriteria voor de naschoolse opvang op te stellen. Op Bonaire bestaat een eilandverordening en handleiding voorschriften voor kinderen in de leeftijdscategorie 0-12 jaar. Op Saba zijn kwaliteitscriteria voor kinderdagopvang voor kinderen in de leeftijd 0-4 jaar vastgelegd in een kwaliteitshandboek[39].

Toezicht op kwaliteit

Met beleidsmedewerkers van alle eilanden is gesproken over hoe toezicht wordt gehouden op de kwaliteit van de kinderopvang. Op Bonaire is een kwaliteitsinstrument met kwaliteitsindicatoren opgesteld en het proces rond toezicht en handhaving wordt op het moment van onderzoek (februari 2019) concreet ingevuld. De beleidsmedewerker op Saba geeft aan dat er op papier wel een kwaliteitscommissie is, maar dat de uitvoering hiervan in de praktijk moeilijk verloopt. Dit heeft mede te maken met een gebrek aan middelen om dit goed van de grond te krijgen. De voorschoolse opvang op Saba is publiek georganiseerd. Dit houdt in dat het Openbaar Lichaam van Saba zowel werkgever én financier van de instelling is, hetgeen specifieke eisen stelt aan het inrichten van een kwaliteitscommissie. Men zoekt nog naar manieren om dit goed in te richten. Op Sint Eustatius zijn er twee inspecteurs voor de dagopvang. Zij inspecteren op basis van de eisen uit de Eilandsverordening en de daarbij behorende maatregelen. Op moment van onderzoek (februari 2019) is de kwaliteitscommissie in ontwikkeling. Naar verwachting is deze commissie begin 2019 operationeel.

3.3 Visie en Beleid kinderopvang

Eilanden hebben eigen beleidsvisies en -documenten kinderopvang opgesteld. Zo formuleert Sint Eustatius de volgende visie op kinderopvang[40]: “Het bieden van hoge kwaliteit kinderopvang voor alle kinderen in leeftijd 0 tot 4 jaar door gekwalificeerde medewerkers die behoeften van kinderen begrijpen en kinderen een veilige en gezonde omgeving bieden”. Bonaire legt in het beleid voor de komende drie jaar de volgende visie vast[41]: “Het bieden van kwalitatief goede en betaalbare kinderopvang die toegankelijk is voor alle kinderen als instrument om de participatie van ouders op

[38] Openbaar Lichaam St. Eustatius Caribisch Nederland. Besluit ter uitvoering van artikelen 2,3 en 17 van de Eilandsverordening kinderdagverblijf. In: Policy Early Childhood Development Sint Eustatius 2017-2022. Openbaar Lichaam Bonaire. Eilandsverordening van 25 juni 2010, no 2. Houdende kwaliteitsvoorschriften ten behoeve van kinderopvang.

[39] Laura Linzey Dayce Center. Quality Policy Handbook (geen datum)

[40] Policy Early Childhood Development Sint Eustatius 2017-2022.

[41] Beleidsplan: op weg naar verbetering van de kwaliteit van Kinderopvang Bonaire 2017-2020 (2017).

de arbeidsmarkt te bevorderen en de ontwikkeling van kinderen te stimuleren met bijzondere aandacht voor de opvang van kwetsbare kinderen." Op Saba is in het kwaliteitshandboek voor de dagopvang beschreven wat de dagopvang betekent voor kinderen (o.a. draagt bij aan gelijke kansen voor kinderen, biedt fysieke en sociale veiligheid), ouders (o.a. ontvangen steun bij de opvoeding, kunnen werk en privé combineren) en de gemeenschap (o.a. zorgt ervoor dat kinderen goed voorbereid zijn om deel te nemen aan de maatschappij, biedt banen en professionele ontplooiing in de kinderopvangbranche). Op Bonaire en Sint Eustatius zijn beleidsdoelstellingen uitgewerkt in concrete acties danwel een plan van aanpak voor de komende 5 jaar met benodigde financiering. Sint Eustatius legt de focus op goede overgang van kinderopvang naar primair onderwijs, toegankelijk maken van de kinderopvang (subsidies voor ouders uitbreiden), het aantal plekken voor kinderen uitbreiden, intensiveren van training/certificering van medewerkers, toezicht regelen, en aandacht voor kinderen met 'special needs'. Bonaire legt ook de focus op scholing/training van pedagogisch medewerkers om de kwaliteit van de kinderopvang te vergroten en de toegankelijkheid voor ouders te verbeteren. Daarnaast wordt ingezet op het borgen van toezicht en handhaving, VVE-programma's voor een grotere groep kinderen beschikbaar stellen en het ontwikkelen van integrale kindcentra of brede scholen in alle wijken van Bonaire. Daarnaast is de veldcoördinator – werkzaam bij Centrum Jeugd en Gezin Bonaire kort geleden begonnen. Doel is om een brug te slaan tussen kinderopvangorganisaties en de overheid en ondersteuning te bieden aan kinderopvangorganisaties bij doorvoeren van het verbetertraject Kwaliteit Kinderopvang.

Op Saba staan in het kwaliteitshandboek voor de dagopvang de basisprincipes voor de uitvoering, zoals veiligheid, sociale en cognitieve ontwikkeling, professionaliteit van de medewerkers (wat wordt er verwacht en welke opleidingsmogelijkheden zijn er), wijze van ouderbetrokkenheid en code voor melden vermoedens van kindermisbruik.

Het beleid op de eilanden rond kinderopvang verschilt en ook de ontwikkeling waarin men zit. De focus ligt in beleid veelal op kinderdagopvang en minder op naschoolse opvang.

3.4 Bekostiging kinderopvang

Er is een breed pallet aan bekostigingsmethoden bij kinderdagopvang en naschoolse opvang. Kinderopvangvoorzieningen worden gefinancierd met middelen van:

- De lokale overheid (de openbare lichamen);
- De landelijke overheid (veelal instellingssubsidies van ministerie VWS en projectsubsidies van ministerie SZW);
- Bijdragen ouders;
- Sponsoring bedrijfsleven en NGO's.

De subsidies vanuit de landelijke overheid zijn vooral bedoeld voor de dekking van kosten voor specifieke naschoolse activiteiten, of voor specifieke leermiddelen, vervoer of gezond eten. De openbare lichamen bekostigen kinderopvang uit de integrale middelen of vrije uitkering. Op Sint Eustatius zijn twee kinderopvangorganisaties die middelen uit het bedrijfsleven ontvangen. Eén daarvan ontvangt naast overheidssubsidie ook middelen uit het bedrijfsleven, de ander ontvangt geen overheidssubsidie.

Bijdragen van ouders

De hoogte van de bijdragen door ouders verschilt. Dit kan een kleine bijdrage zijn voor voedsel of juist een totaalbedrag voor de verzorging van hun kind. De eigen bijdrage is over het algemeen hoger bij kinderdagopvang (tussen de 140 en 340 dollar per maand berekend op 5 dagen opvang) dan bij naschoolse opvang (tussen 0 en 85 dollar per maand, met enkele uitschieters voor

huiswerkbegeleidingsinstituten die 300 dollar per maand vragen). Organisaties die geen subsidie van de overheid ontvangen vragen een hogere eigen bijdrage van ouders.

Verschillen in hoogte eigen bijdragen kinderdagopvang tussen eilanden

De eigen bijdrage voor ouders voor kinderdagopvang op Saba is 140 dollar (fulltime) per maand. De eigen bijdrage voor ouders voor kinderdagopvang op Sint Eustatius ligt tussen 165 – 190 dollar (fulltime, afhankelijk van leeftijd kind; hoe jonger hoe hoger de eigen bijdrage). Op Bonaire liggen de tarieven hoger. De drie grootste kinderdagverblijven die wij hebben bezocht (circa 35 kinderen per opvang) hanteren tarieven tussen de 200 en 340 dollar (fulltime). De kleinere dagopvangvoorzieningen hanteren soortgelijke prijzen. We hebben één opvang bezocht waar het bedrag lager was, namelijk 150 dollar per maand (fulltime).

Verschillen in hoogte eigen bijdragen naschoolse opvang tussen eilanden

Op Bonaire zijn drie Integrale Kindcentra (IKC's) in ontwikkeling. Voor de naschoolse opvang binnen de IKC's betalen ouders een bijdrage voor het eten (circa 25 dollar per maand). Op andere naschoolse opvangvoorzieningen op Bonaire die wij hebben bezocht ligt de eigen bijdrage een stuk hoger, omdat deze organisaties geen subsidie van de overheid ontvangen. Het gaat bijvoorbeeld om huiswerkbegeleiding (250 dollar per maand) of opvang thuis (110 dollar per maand, halve dagen). De twee grootste naschoolse opvangvoorzieningen op Sint Eustatius vragen een eigen bijdrage van circa 50 dollar per maand aan ouders. Ook de organisatie die huiswerkbegeleiding biedt voor kinderen in leeftijd 12-18 jaar vraagt een maandelijkse bijdrage van 50 dollar per maand. Deze laatste organisatie ontvangt geen subsidie van de overheid, maar kan de kosten voor ouders laag houden omdat zij voldoende middelen vanuit het bedrijfsleven ontvangt.

Op Saba is de naschoolse opvang duurder, namelijk 85 dollar per maand. Ook worden op Saba naschoolse activiteiten georganiseerd door een organisatie die met vrijwillige jeugdleiders werkt. De ouders betalen voor deelname aan deze activiteiten 8 dollar per activiteit.

Kindsubsidieplaatsen

Ouders die de eigen bijdrage voor de kinderdagopvang niet kunnen betalen, kunnen in aanmerking komen voor vergoeding van deze kosten via het openbaar lichaam. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van kindsubsidieplaatsen. Ook zetten kinderopvangorganisaties subsidies vanuit het Rijk in, zoals de subsidieregeling kansen voor alle kinderen, om plekken beschikbaar te stellen voor ouders die de eigen bijdrage niet kunnen betalen.

Ondanks deze mogelijkheden merken directeuren van kinderopvangorganisaties op de drie eilanden op dat ouders soms moeite hebben om de eigen bijdrage elke maand te betalen. Met name de groep die net boven het minimum zit en niet in aanmerking komt voor kindplaatssubsidie heeft het financieel zwaar. Mogelijk gevolg is dat deze ouders geen gebruik maken van kinderopvang en de daarbij horende programma's om de sociale en cognitieve vaardigheden van kinderen te stimuleren.

Specifiek knelpunt genoemd op Bonaire is dat niet alle kinderen van de goedkopere naschoolse opvangvoorzieningen georganiseerd binnen de scholen gebruik kunnen maken, omdat bij alle centra het maximum aantal leerlingen bereikt is en er een wachtlijst is (variërend van 15 tot 36 kinderen). Deze wachtlijsten (zie verder onder 4.2.3) leveren volgens betrokkenen knelpunten op. Ouders moeten noodgedwongen gebruik maken van vaak duurdere, niet geregistreerde opvang elders of opvang in het eigen netwerk organiseren. Stakeholders wijzen erop dat dit juist de kinderen van minder draagkrachtige ouders treft. Er is een risico dat deze kinderen alleen thuis moeten blijven zonder toezicht of structuur. Dit heeft negatieve gevolgen voor de ontwikkeling van deze kinderen.

Ook op de twee andere eilanden merken de directeuren dat de hoogte van de eigen bijdrage een knelpunt is en ouders vaak te laat zijn met betalen of helemaal niet betalen.

Betaalgedrag van ouders

Veel directeuren geven aan veel tijd te moeten stoppen in het betaald krijgen van facturen. Ouders zijn vaak laat met betalen en moeten vaak herinnerd worden. Volgens betrokkenen is de reden dat ouders te laat/niet betalen dat enerzijds ouders het geld soms echt niet kunnen missen, maar anderzijds ook dat ouders hun prioriteiten verkeerd stellen en ervoor kiezen hun geld aan andere zaken uit te geven. Medewerkers merken ook een houding bij ouders dat zij vinden dat naschoolse opvang een onderdeel is van de school en dat daarvoor dan ook niet betaald hoeft te worden. Het gebeurt dat niet betalen wordt gelaten voor wat het is. Bovendien staan er geen strenge sancties op niet betalen. Bij de private organisaties die geen subsidie van de overheid krijgen ligt dit anders. Bij dit type organisaties is het betaalgedrag van ouders beter. Bij één organisatie hebben we echter gehoord dat een ouder zonder te betalen het kind van opvang haalde en elders plaatste.

3.5 Rechtsvorm

In ons onderzoek zijn we diverse rechtsvormen van kinderopvangorganisaties tegengekomen:

- Publieke kinderopvangvoorzieningen, in beheer van de lokale overheid. Medewerkers van de kinderopvang zijn dan in dienst van de lokale overheid. Dit zie je op Saba bij de kinderdagopvang.
- Private kinderopvangvoorzieningen die subsidie krijgen van de lokale overheid. Vaak is er een stichting verantwoordelijk en wordt er aan deze stichting overheidssubsidie verstrekt. De meerderheid van de organisaties – zowel kinderdagopvang als naschoolse opvang - die wij bezocht hebben heeft deze vorm.
- Private kinderopvangvoorzieningen die geen subsidie krijgen van de lokale overheid. Dit zien we op Bonaire en Sint Eustatius. Deze organisaties worden gefinancierd door de bijdragen van ouders ofwel door middelen uit het bedrijfsleven. Het gaat dan om kleinschalige crèches aan huis of specifieke vormen van opvang, zoals huiswerkbegeleiding of nachtopvang. In Bonaire hebben veel kinderopvangorganisaties (zowel dagopvang als naschoolse opvang) deze vorm en groeit dit aantal volgens betrokkenen.
- Een vierde vorm betreft de informele kinderopvang - opvang door iemand uit persoonlijk netwerk van het kind. Dit type locaties hebben we in het onderzoek niet meegenomen[42].

3.6 IKC-ontwikkelingen Bonaire

Er zijn op moment van onderzoek (februari 2019) drie IKC's op Bonaire in ontwikkeling. Een IKC houdt in dat er op één locatie een voorschoolse kinderopvang, basisschool en naschoolse opvang gesitueerd zijn en dat medewerkers binnen die voorzieningen vanuit één gezamenlijke pedagogische visie werken. Hiermee kan een doorgaande leerlijn voor kinderen worden bereikt. Er wordt op dit moment ervaring opgedaan met drie IKC's. Fysiek staan de gebouwen op dezelfde plek, maar in het werken volgens één pedagogische visie en vanuit daar samenwerken aan een doorlopende leerlijn is nog sterk in ontwikkeling. De kinderdagopvangvoorzieningen draaien nog los van de school hun eigen programma. Betrokkenen noemen als knelpunt in de samenwerking dat stichtingen en besturen van kinderopvang en scholen nog als aparte entiteiten functioneren. De IKC-coördinatoren bevorderen de samenwerking tussen de besturen, maar dit vergt ook extra overleg. Een idee is om één coördinator die onafhankelijk van beide besturen opereert in te zetten voor de dagelijkse afstemming. Als meerwaarde van het hebben van een IKC wordt gezien dat

[42] Indicatie van de omvang geven we in hoofdstuk 4, paragraaf 4.2

onderwijsassistenten in de klas ook ingezet kunnen worden als begeleiders in de naschoolse opvang. Wel valt op dat salariëring en arbeidsvoorwaarden tussen onderwijs- en opvangpersoneel verschillen omdat de verantwoordelijkheid voor kinderopvang en school bij verschillende entiteiten ligt. Hierdoor komt bijvoorbeeld het samen volgen van opleidingen en trainingen niet van de grond. Uit groepsgesprekken met kinderen die gebruikmaken van de naschoolse opvang binnen het IKC blijkt dat de ervaringen wisselend zijn. Sommige kinderen vinden het prettig direct uit school te kunnen spelen met klasgenootjes. Anderen willen liever naar huis of willen wisselen van omgeving/een andere plek.

4 Gebruik kinderopvang

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van het gebruik van kinderopvang, de redenen voor gebruik en niet-gebruik, en de behoefte aan kinderopvang. Hierin maken we onderscheid tussen kinderdagopvang en naschoolse opvang. De redenen voor gebruik en niet-gebruik zullen worden belicht vanuit het perspectief van de kinderopvang, de ouders, en waar mogelijk ook de kinderen.

4.1 Gebruik van kinderopvang

Bonaire

Het totaal aantal kinderen dat op Bonaire naar de kinderdagopvang en naschoolse opvang (0-12) gaat is gebaseerd op informatie van het Centrum Jeugd en Gezin Bonaire, gebaseerd op een rondgang langs 40 kinderopvangorganisaties door de veld-coördinator, in december 2018[43]. In totaal wordt circa de helft van de kinderen bereikt. Het bereik onder kinderen in de leeftijd 0-4 jaar ligt op ruim 60% (tabel 4.1).

Tabel 4.1 Totaal aantal kinderen dat gebruik maakt van kinderopvang per december 2018

	Aantal kinderen op Bonaire[44]	Aantal kinderen dat gebruik maakt	% van totaal aantal kinderen
0-4 jaar	822	512	62%
4-12 jaar	1883	794	42%
Totaal aantal:	2705	1306	48%

Op Bonaire is bekend van het grootste jongerenactiviteitencentrum dat deze activiteiten bezocht worden door zo'n 165 jongeren. Er leven 1551 jongeren in de leeftijd 12-18 jaar op Bonaire (cijfers juli 2018). Dit activiteitencentrum bereikt dus11% van de jongeren.

Saba

Het totaal aantal kinderen dat op Saba naar de kinderdagopvang en naschoolse opvang (0-12) gaat is gebaseerd op bezoeken aan 2 kinderopvangorganisaties en gesprekken met directeuren aldaar. In totaal wordt circa de helft van de kinderen bereikt. Het bereik onder kinderen in de leeftijd 0-4 jaar ligt op 67%.

Tabel 4.2 Totaal aantal kinderen dat gebruik maakt van kinderopvang per november 2018

	Aantal kinderen op Saba[45]	Aantal kinderen dat gebruik maakt	% van totaal aantal kinderen
0-4 jaar	81	54	67%
4-12 jaar naschoolse opvang	153	55	36%
Totaal aantal:	234	109	47%

Ook worden op Saba naschoolse activiteiten georganiseerd door een organisatie die met vrijwillige jeugdleiders werkt. Volgens een bestuurslid van de stichting van deze organisatie doet 80% van de kinderen op Saba in de leeftijd 4-12 jaar (circa 120 kinderen) minimaal 1 keer per week mee aan een activiteit.

43 Veldanalyse Kinderopvang Bonaire Fase 1 (2018). Kinderopvang de basis op orde.
44 Totaal kinderen CBS-statline, juli 2018.
45 Totaal kinderen CBS-statline, juli 2018.

Sint Eustatius

Het totaal aantal kinderen dat op Sint Eustatius naar de kinderdagopvang en naschoolse opvang (0-12) gaat is gebaseerd op bezoeken aan 4 kinderopvangorganisaties en gesprekken met directeuren en informatie uit het beleidsdocument van Sint Eustatius[46]. In totaal wordt 57% van de kinderen in de leeftijd 0-12 jaar bereikt. Het bereik onder kinderen in de leeftijd 0-4 jaar ligt op 80%. Naschoolse opvang en activiteiten voor kinderen in de leeftijd 4-12 jaar bereiken 49% van de kinderen.

Tabel 4.3 Totaal aantal kinderen dat gebruik maakt van kinderopvang per november 2018

	Aantal kinderen op Sint Eustatius[47]	Aantal kinderen dat gebruik maakt	% van totaal aantal kinderen
0-4 jaar	132	106[48]	80%
4-12 jaar	345	168[49]	49%
Totaal aantal:	477	274	57%

Op Sint Eustatius is huiswerkbegeleiding gestart voor leerlingen van de middelbare school. Hieraan doen 25-30 leerlingen mee. In totaal zijn er op Sint Eustatius 305 jongeren in de leeftijd 12-18 jaar. Deze organisatie bereikt tussen 8% - 10% jongeren in de leeftijd 12-18 jaar.

4.2 Gebruik informele opvang

Ouders kunnen er ook voor kiezen de opvang anders te organiseren, bijvoorbeeld door hun kind in eigen kring op te vangen. Aan ouders met kinderen op de basisschool hebben we in de enquête, indien ze gebruik maken van naschoolse opvang, gevraagd om welke vorm dat gaat. Hierbij is ook de mogelijkheid gegeven “opvang door vrienden/kennissen/familie (niet betaalde oppas)’’ waardoor naschoolse informele opvang in kaart wordt gebracht. Hieruit is gebleken dat 15% van de ouders gebruik maakt van opvang door bekenden, 43% kiest ervoor om het kind thuis op te vangen en 39% van de ondervraagden in de enquête maakt gebruik van opvang op school.

Figuur 4.1 Gebruik van naschoolse opvang door basisschoolleerlingen (n=168)

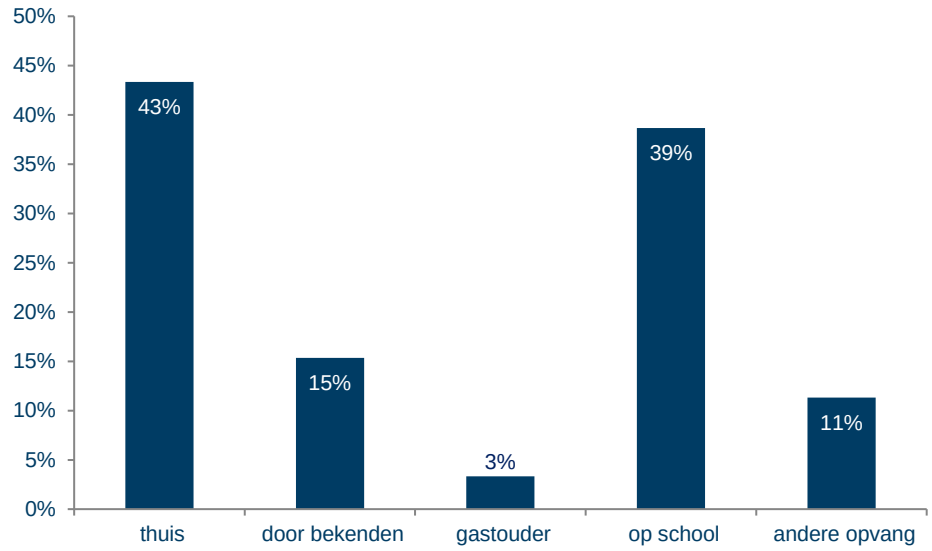

46 Policy Early Childhood Development Sint- Eustatius 2017-2022. Aantal kinderen Happy kids. Pagina 13.
47 Totaal kinderen CBS-statline, juli 2018.
48 Gebaseerd op aantal kinderen dat naar twee verschillende dagopvang organisaties gaat.
49 Hier zijn 80% van de kinderen gerekend die naar een naschoolse opvang organisatie gaan die open is voor kinderen van 6-18 jaar. Uit gesprekken met medewerkers en directeur weten we dat de meerderheid van deze kinderen in de leeftijd 6-12 is, daarom hebben we 80% van het totaal aantal kinderen dat dagelijks komt gekozen.

4.3 Redenen gebruik en niet-gebruik

Hier gaan we verder in op de redenen voor het gebruik en het niet-gebruik van kinderopvang. Dit is gebaseerd op gesprekken met stakeholders, leidsters en leraren, en de ouderenquête.

4.3.1 Redenen voor gebruik volgens ouders

De redenen die ouders geven voor gebruik van kinderdagopvang is vergelijkbaar voor alle drie de eilanden. De voornaamste reden dat ouders gebruik maken van kinderdagopvang is dat men zelf **werk** heeft en er een plek nodig is waar de kinderen opgevangen worden. Dit geldt voor 73% (figuur 4.2) van de ouders die gebruik maken van kinderdagopvang, en voor 61% (figuur 4.3) van de ouders die hun kinderen naar de naschoolse opvang brengen.

Een tweede reden dat ouders gebruik maken is de **ontwikkeling van het kind**. Dit geldt voor 73% (figuur 4.2) van de ouders in de kinderdagopvang en voor 58% (figuur 4.3) van de ouders bij de naschoolse opvang. Veel ouders vinden het belangrijk dat hun kind zichzelf zowel ontwikkelt op cognitief niveau als op sociaal niveau. Het sociale aspect vindt men belangrijk: 63% van de ouders geeft als reden gebruik te maken van de kinderdagopvang zodat hun kind dan met andere kinderen kan spelen (figuur 4.2).

Figuur 4.1 Reden voor gebruik van kinderdagopvang door ouders (n=113)

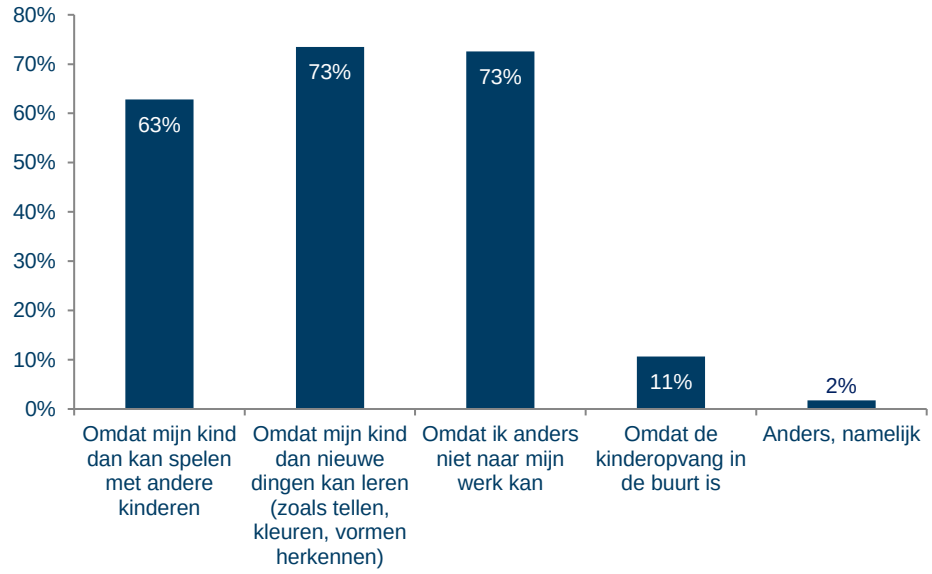

Figuur 4.2 Reden voor gebruik van naschoolse kinderopvang door ouders in het primair onderwijs (n=67)

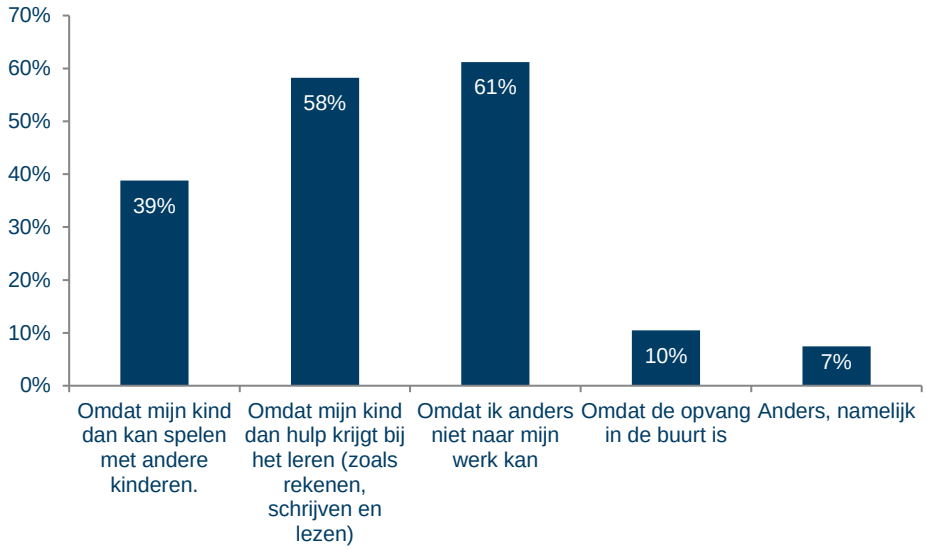

4.3.2 *Redenen voor gebruik volgens kinderen*

Vanuit het perspectief van kinderen kan worden gezegd dat een grote groep liever ervoor kiest naar de opvang te gaan dan thuis te zitten. Tijdens een gesprek met een zestal jongeren (14-20 jaar oud) wordt hen gevraagd of ze niet liever naar huis gaan. Daarop antwoorden zij:

> "Eigenlijk wel" maar zeggen dan ook: "liever toch hiernaartoe, anders doe ik niks en blijf ik de hele dag op bed liggen".
> Jongeren, Bonaire

4.3.3 *Redenen voor gebruik volgens stakeholders en medewerkers kinderopvang*

Ook de kinderopvangorganisaties geven aan dat **werk** de voornaamste reden is voor ouders om van kinderopvang gebruik te maken. Volgens medewerkers in de kinderopvang kiest een deel van de ouders ook voor een opvang waar het kind goed verzorgd wordt, en waar het rustig is. Dit is vaak het geval bij de kleine kinderopvangorganisaties, of gastouders waarbij kinderen in een **huiselijke sfeer** opgevangen worden. Een aantal kleinere naschoolse kinderopvangorganisaties biedt kinderen de mogelijkheid om na school even bij te komen, te slapen op een matje en te douchen. Deze huiselijke sfeer is ook een reden voor ouders om hun kind naar een specifieke opvang te sturen. Dit is vooral het geval op Bonaire, waar ouders deze keuze hebben. Deze reden wordt alleen genoemd door stakeholders, waarbij ze aangeven dat deze doelgroep vaak bewust kiest voor deze vorm opvang en deze zal verkiezen boven andere vormen van opvang.

Een deel van de kinderopvangorganisaties geeft aan dat ouders voor hen kiezen omdat de **locatie** voor hen makkelijk is. Het gaat hier vrijwel om alle opvangorganisaties die deel zijn van een IKC, op Bonaire. De opvang op dezelfde locatie als de school maakt het voor ouders makkelijker, bijvoorbeeld bij het brengen en halen, maar ook wanneer ouders een kind op de dagopvang én naschoolse opvang hebben.

4.3.4 *Redenen voor niet-gebruik volgens ouders*

De ouders zijn in de enquête gevraagd waarom ze geen gebruik maken van naschoolse opvang op dit moment (zie figuur 4.4). Aangezien dit gaat om ouders met kinderen in de basisschoolleeftijd is daarnaast gevraagd of ouders in het verleden wel of geen gebruik hebben gemaakt van

kinderdagopvang voor hun kind. Op deze manier is inzicht verkregen in de redenen voor niet-gebruik van kinderdagopvang door ouders. 34% geeft aan het beter te vinden om het kind thuis op te vangen. 21% van de ouders geeft als reden aan de kwaliteit van de naschoolse opvang onvoldoende te vinden. 17% heeft geen vertrouwen in de medewerkers en voor 18% van de ouders zijn de kosten een reden om geen gebruik te maken.

Figuur 4.3 Reden voor niet-gebruik naschoolse opvang in het primair onderwijs volgens ouders (n=82)

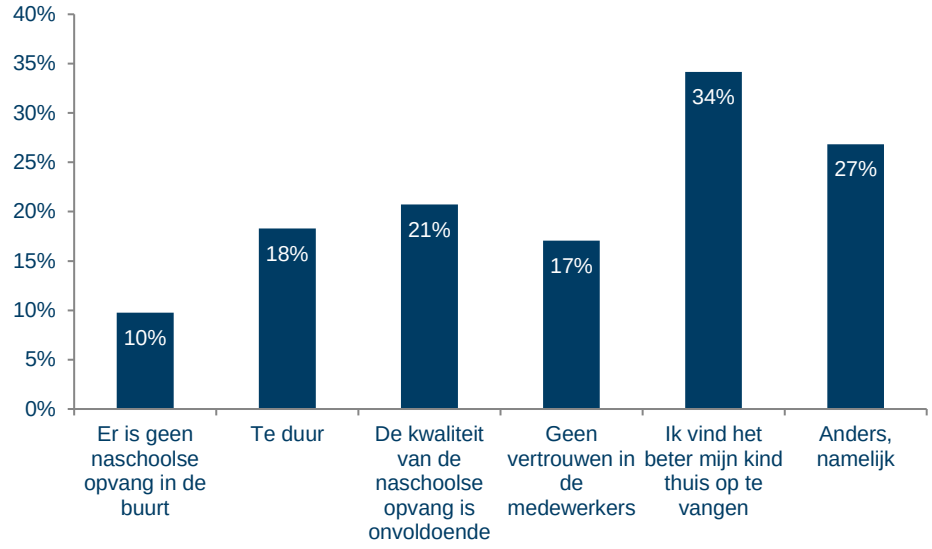

De ouders die aangaven geen gebruik te hebben gemaakt van de kinderdagopvang in het verleden geven hiervoor als voornaamste reden (63%) dat ze het beter vonden om hun kind thuis op te vangen. Van de respondenten zag 26% af van het gebruik omdat het te duur was, terwijl 11% aan gaf geen vertrouwen te hebben in de medewerkers.

4.3.5 *Redenen voor niet-gebruik volgens stakeholders en medewerkers kinderopvang*

Stakeholders en medewerkers geven dat ouders afzien van zowel kinderdagopvang als naschoolse opvang vanwege de **kosten.**

> Niet alle ouders kunnen dit betalen. Dan blijft moeder thuis of wordt kind opgevangen door oma, tante. Het zou goed zijn als er weer subsidie zou komen voor ouders die het niet kunnen betalen.
> Medewerker voorschoolse kinderopvang, Bonaire

Een stakeholder op Bonaire geeft aan dat haar eigen medewerkers de afweging voor het nemen van een tweede kind laten afhangen van de vraag of ze de opvang kunnen betalen.

> Dit kost 350$, maar bij twee kinderen al 700$ en dat kunnen ze simpelweg niet betalen. Het is heftig dat deze afweging bepaald of mensen een extra kind overwegen.
> Stakeholder, Bonaire

In een enkel geval wordt aangegeven dat ouders het geld wel hebben, maar niet uit willen geven aan kinderopvang. Hieruit wordt duidelijk dat kinderopvang niet voor alle ouders een prioriteit is.

Een tweede reden om geen gebruik te maken van kinderopvang is dat **opvang in het eigen sociale netwerk** mogelijk is, of opvang niet nodig is omdat één van beide ouders niet werkt. Ouders kiezen vaak voor opvang door een oma, opa of om het kind op te vangen, omdat dit ofwel goedkoper is, ofwel omdat gedacht wordt dat dit beter is vanuit persoonlijke overtuiging.

4.3.6 *Behoefte aan voorzieningen*

Op Bonaire is de laatste jaren een grote groei te zien in het aantal kinderopvangorganisaties. Dit is een reactie op de groeiende behoefte hieraan die vooral wordt veroorzaakt door het feit dat vrijwel iedereen werkt. Op Sint Eustatius en Saba is te zien dat een groot percentage van de ouders gebruik maakt van kinderdagopvang.

Wachtlijsten

De behoefte aan kinderopvang is terug te zien in de omvang van de wachtlijsten. Op Bonaire zien we een sterk verschil tussen wachtlijsten bij dagopvang en naschoolse opvangvoorzieningen. Bij de drie door de overheid gesubsidieerde naschoolse opvangorganisaties op Bonaire is er een wachtlijst van circa 15 kinderen. Bij de meeste private naschoolse opvangorganisaties is geen wachtlijst. Zij signaleren juist een duidelijke afname in kinderen sinds de komst van (de goedkopere) naschoolse opvang op school. Dit geldt niet voor de meer gespecialiseerde opvang, zoals huiswerkbegeleiding of nachtopvang. Dit zijn organisaties die in korte tijd veel aanmeldingen hebben ontvangen en nog steeds lijken te groeien. Bij de kinderdagopvang bestaat bij twee van de drie door de overheid gesubsidieerde organisaties een wachtlijst van 2 respectievelijk 8 baby's.

Bij alle naschoolse opvangorganisaties op Saba en Sint Eustatius is er een wachtlijst, van circa 10 tot 20 kinderen per organisatie. Ook bij de kinderdagopvangorganisatie op Saba is een wachtlijst van 15 baby's. Op Sint Eustatius is op moment van onderzoek volgens de directeur van de kinderdagopvang geen wachtlijst. De directeur voorziet wel dat er op korte termijn een wachtlijst voor baby's zal ontstaan.

Alle kinderdagopvang- en naschoolse opvangorganisaties op Saba en Sint Eustatius kampen met ruimtegebrek. De ruimte voor kinderen bij naschoolse opvangorganisaties is volgens de leidsters ongeschikt om rustig in hoekjes te kunnen spelen of je als kind even terug te kunnen trekken. De kinderdagopvangorganisatie op Sint Eustatius heeft te weinig babyruimte, maar weet dit nu nog tijdelijk op te lossen. De oplossing is niet houdbaar omdat baby's nu niet voldoende rustig ondergebracht kunnen worden. Op Saba zijn er kinderen die noodgedwongen maar een halve dag kunnen komen, omdat er niet genoeg slaapplekken zijn.

Voor de kinderdagopvang op Bonaire die onderdeel uitmaakt van een IKC geldt dit niet. Deze organisaties zitten veelal in nieuwe gebouwen waar voldoende faciliteiten zijn om kinderen veilig op te vangen. Een aantal naschoolse opvangorganisaties die onderdeel zijn van een IKC op Bonaire kampen wel met ruimtegebruik. Er zijn vaak meerdere groepen in één ruimte. Kinderen leiden elkaar snel af waardoor een onrustige sfeer ontstaat. Soms worden kinderen nu naar buiten gestuurd, zodat andere kinderen huiswerk kunnen maken, terwijl ze eigenlijk liever samen met een vriendje op de computer een spelletje zouden spelen. Voor de private naschoolse opvangorganisaties op Bonaire is gebrek aan ruimte geenprobleem. Hier is vaker een probleem dat leermiddelen en speelgoed verouderd zijn en dat onderhoud van de ruimten wordt uitgesteld. Directeuren van dit type voorzieningen geven aan te weinig middelen te hebben om hierin te kunnen investeren.

Behoeften van ouders

We hebben in de ouderenquête gevraagd wat ouders belangrijk vinden aan de kinderopvang. Ouders vinden het belangrijk dat er aandacht is voor de ontwikkeling van hun kind. Opvallend is dat liefde en aandacht voor kinderdagopvang belangrijker gevonden wordt in vergelijking met naschoolse opvang (74% t.o.v. 57%; figuur 4.5 en figuur 4.6). Daarnaast vinden ouders met kinderen op de naschoolse opvang een goede opleiding van leidsters belangrijker dan ouders met kinderen op de kinderdagopvang (57% t.o.v. 37%).

Figuur 4.4 Belangrijke aspecten van kinderdagopvang volgens ouders (n=113)

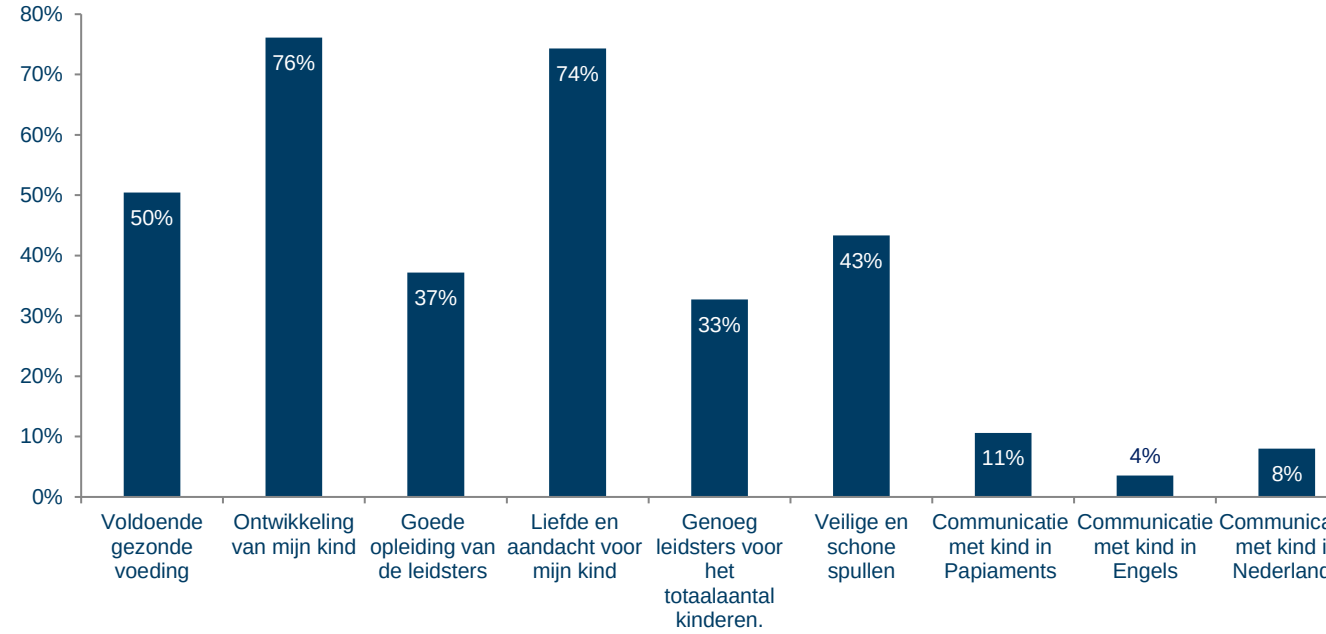

Figuur 4.5 Belangrijke aspecten van naschoolse opvang volgens ouders (n=65)

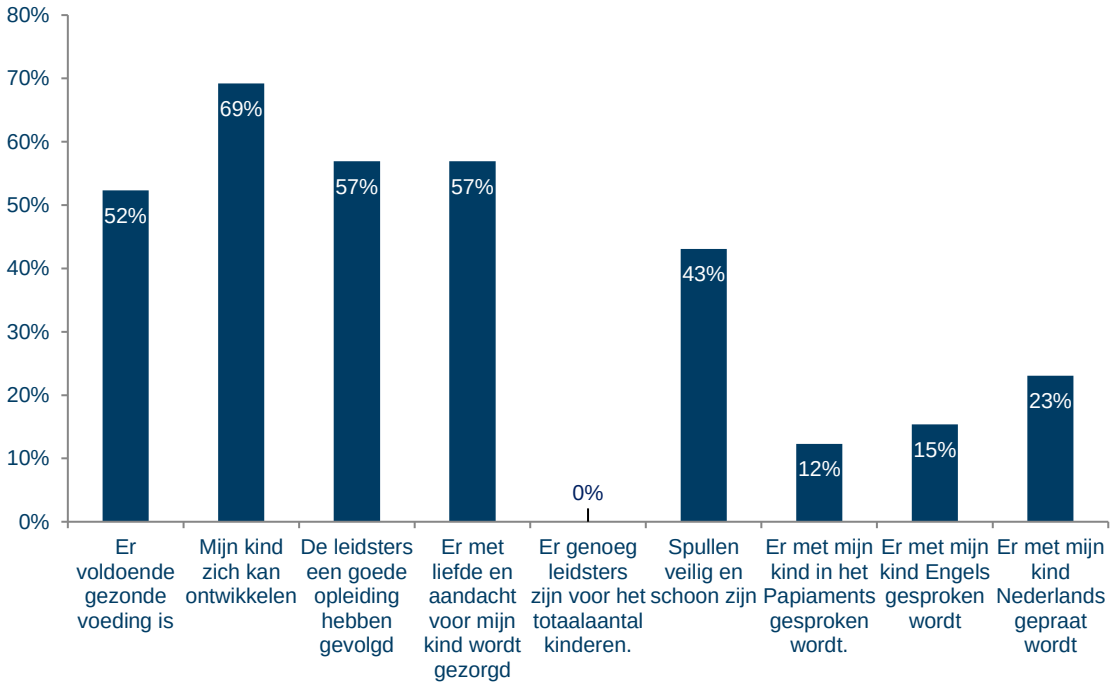

5 Kwaliteit van kinderopvang

Om een beeld te geven van de status van de kwaliteit van de kinderopvang op de eilanden bespreken we in dit hoofdstuk een aantal kwaliteitsaspecten. We starten met de ervaren kwaliteit op een aantal onderdelen van de opvang door ouders. Vervolgens bespreken we: aansluiting voorschoolse opvang op het primair onderwijs, leidster/kind ratio, ouderbetrokkenheid, opleidingsniveau en ontwikkeling van het personeel, pedagogisch klimaat en benodigde competenties, huidige arbeidsvoorwaarden en salariëring.

5.1 Ervaren kwaliteit door ouders die gebruik maken van kinderopvang

In de ouderenquête (n=281[50]) is gevraagd naar kwaliteit van de opvang op een aantal aspecten; voedsel, hygiëne, veiligheid, nieuwe dingen leren, aanbod aan activiteiten, voldoende spullen en gebruikte leermiddelen. Hieronder is per aspect voor de drie eilanden gezamenlijk te zien wat de ouders van de kinderdagopvang vinden, en wat de ouders van de naschoolse opvang vinden. In Tabel 5.1 is te zien in hoeverre de ondervraagde ouders tevreden zijn met de gezondheid van het **voedsel**, evenals de geboden **hygiëne**[51], en de **veiligheid**.

Tabel 5.1 Ervaren kwaliteit van voedsel, hygiëne en veiligheid door ouders.

	Gezond voedsel		Hygiëne		Veiligheid	
	Voorschoolse opvang	*Naschoolse opvang*	*Voorschoolse opvang*	*Naschoolse opvang*	*Voorschoolse opvang*	*Naschoolse opvang*
Zeer tevreden	19%	11%	41%	25%	25%	31%
Tevreden	51%	43%	50%	54%	64%	45%
Ontevreden	6%	14%	4%	3%	6%	11%
Zeer ontevreden	2%	5%	1%	0%	4%	2%
Geen mening	22%	28%	4%	18%	1%	11%

Bron: uitgezette enquête onder ouders in de voorschoolse kinderopvang en naschoolse kinderopvang (4 tot 5 jaar)

Hier valt op dat ouders van kinderen die naar de kinderdagopvang gaan grotendeels (zeer) tevreden zijn over de drie aspecten. Dit geldt ook voor ouders die gebruik maken van naschoolse opvang. Zij zijn echter vaker ontevreden over het aanbod van gezond voedsel (14%), en de veiligheid op de opvang (11%). Daarnaast valt op dat ouders die gebruik maken van naschoolse opvang vaker geen mening hebben over de gevraagde kwaliteit van deze aspecten.

Het grootste gedeelte van de ondervraagde ouders in de kinderdagopvang (83%) vindt dat de medewerkers van de opvang genoeg **nieuwe dingen leren**[52] aan hun kind. Slechts 8% van de ondervraagden is van mening dat dit niet zo is. 9% geeft aan hier geen mening over te hebben. Als het gaat om nieuwe dingen leren in de naschoolse opvang, zijn ouders een stuk minder tevreden. Slechts 53% van de ouders is tevreden over de nieuwe dingen die hun kind aangeleerd krijgt. 24%

50 De ouderenquête is ingevuld door 131 ouders met kinderen in de kinderdagopvang en 150 ouders in het primair onderwijs.

51 Ouders zijn gevraagd: Is de ruimte schoon? Zijn speeltoestellen en speelgoed schoon?

52 Onder nieuwe dingen leren verstaan wij een breed scala aan nieuwe vaardigheden, activiteiten en ervaringen.

van de ouders is van mening dat aanleren van nieuwe dingen onvoldoende gebeurt, en 23% heeft hierover geen mening.

De ouders die gebruik maken van naschoolse opvang is ook gevraagd naar de tevredenheid over het **aanbod van activiteiten** tijdens de naschoolse opvang. 53% van de ouders die gebruik maken van naschoolse opvang vindt dat er genoeg verschillende activiteiten zijn waar hun kind aan deel kan nemen. 19% is daar niet tevreden over, en 28% heeft geen mening.

76% van de ouders op de kinderdagopvang vindt dat er **voldoende spullen** (speelgoed, boeken, potloden, sportspullen) zijn voor de kinderen, tegenover 48% van de ouders die gebruik maken van naschoolse opvang. Daar vindt 25% dat er niet genoeg spullen zijn op de opvang. 28% van de ouders die gebruik maakt van naschoolse opvang heeft geen mening hierover.

De kwaliteit van **gebruikte leermiddelen** is volgens 64% van de ouders die gebruik maken van kinderdagopvang (zeer) goed. 19% geeft aan dat dit voldoende is. Ook de ouders die gebruik maken van de naschoolse opvang zijn hier tevreden over. 32% van de ouders geeft aan dat de kwaliteit van de gebruikte leermiddelen in de naschoolse opvang voldoende is. 26% geeft aan dat dit (zeer) goed is.

5.2 Aansluiting voorschoolse opvang op het onderwijs

Er is op dit moment geen gestandaardiseerde aanpak voor de overgang van kinderdagopvang naar het primair onderwijs. We zien dat het per kinderopvangorganisatie verschilt hoe men toewerkt naar dit overstapmoment. Uit de gesprekken met kinderopvangorganisaties en scholen blijkt dat er bereidheid is onder betrokkenen om hierin samen te gaan werken, waardoor initiatieven op gang komen. De drie eilanden maken allen gebruik van VVE-programma's, wat helpt bij de overgang van kinderopvang naar primair onderwijs, evenals het creëren van gezamenlijke verwachtingen tussen betrokkenen door begrip van de ontwikkelingsstadia van jonge kinderen. Dit zal hieronder per eiland verder toegelicht worden.

Bonaire

De aansluiting op het onderwijs verloopt verschillend per kinderopvangorganisatie. De meeste kinderopvangvoorzieningen stimuleren bewust de ontwikkeling van het kind op meerdere gebieden. Een deel daarvan is ook bewust bezig met de overstap naar het basisonderwijs.

> We stimuleren en volgen de ontwikkeling van een kind. Kruipen, opstaan, samen spelen, lopen in een rij, op de stoel zitten, zindelijk worden. En we doen dit samen met de ouder. Zo kan het kind goed voorbereid aan de basisschool beginnen. Je ziet wel verschil tussen kinderen die wel en kinderen die niet naar de kinderopvang gaan. Die niet gaan zijn op dat moment vaak minder sociaal. Ook kunnen ze nog niet stil zitten en weten niet hoe ze een pen moeten vasthouden. Ze beginnen hierdoor met een achterstand op de basisschool.
> Kinderdagopvang, Bonaire (Rincon)

Het bijhouden van een portfolio, dat bij de overgang naar het primair onderwijs meegegeven kan worden, en waarin de ontwikkeling van een kind tot op heden wordt genoteerd, gebeurt weinig. Meestal wordt een dossier aangelegd met informatie over het kind dat bij de overstap naar het basisonderwijs aan de ouder wordt meegegeven. Of ouders dit dossier ook altijd delen met de school is niet bekend.

Op Bonaire zijn drie IKC's in ontwikkeling waarbij medewerkers verwachten dat de samenwerking tussen kinderopvang en primair onderwijs zal verbeteren en dat er een doorlopende leerlijn

gecreëerd zal worden. Eén van de voordelen van de IKC is dat kinderen de omgeving van de school al goed kennen. Daarnaast is het mogelijk dat een aantal van de medewerkers op het kinderdagverblijf ook betrokken zijn bij de naschoolse opvang van de basisschool.

Sint Eustatius

Op Sint Eustatius wordt op dit moment een test afgenomen wanneer kinderen 4 jaar worden. De resultaten hiervan worden doorgegeven aan de basisschool. Daarnaast vindt er een 'graduation ceremony' plaats wanneer kinderen de opvang verlaten.

De kinderdagopvang geeft aan dat het goed zou zijn wanneer er een portfolio bijgehouden wordt, waarin alle informatie betreffende de ontwikkeling van het kind terug te vinden is. Op deze manier heeft de leraar alle informatie over het kind beschikbaar voordat het naar school gaat. Daarnaast geeft het expertisecentrum onderwijs aan dat de verwachtingen tussen school en kinderdagopvang lijken te verschillen. Ook hierbij zou het goed zijn om daarover in gesprek te gaan met de school om een soepele overgang mogelijk te maken.

Volgens de directeur van de kinderdagopvang, kunnen kinderen sinds oktober 2017 in de leeftijd van 3-4 jaar meedoen aan een 'early stimulations program' op 2 van de 4 basisscholen op het eiland. Dit programma is gratis en wordt betaald uit middelen van de subsidieregeling kansen voor alle kinderen[53]. De directeur merkt door deze ontwikkeling een afname van het aantal kinderen in deze leeftijdsgroep in haar organisatie.

Saba

Op Saba is één kinderdagopvang (day care), waarbij de aansluiting met het basisonderwijs start met wendagen. Hierbij gaan de kinderen een aantal keer wennen op de basisschool voordat ze daar officieel starten. Deze wendagen zijn alleen mogelijk voor kinderen die naar de kinderdagopvang gaan.

De kinderdagopvang geeft aan dat de school niet tevreden is over het niveau van de kinderen bij het naar school gaan. Ze zouden niet stil kunnen zitten en geen focus hebben. Verschillende partijen geven aan dat er veel te winnen is door de overdracht op elkaar af te stemmen en er overeenstemming is over de verwachting van de ontwikkeling van het kind.

Het Expertisecentrum Onderwijszorg geeft een soortgelijk advies, en geeft aan dat voor een goede overgang ook de zorgcoördinator binnen het primair onderwijs en de kleuterdocenten beter het belang van differentiëren moeten inzien, omdat elk kind zich anders ontwikkelt.

5.3 Leidster/Kind-ratio

Sint Eustatius/Saba

De leidster/kind-ratio is op Saba 6-8 kinderen per leidster bij de kinderdagopvangorganisatie[54]. Op Sint Eustatius is dit één op 6-7 kinderen. Bij de naschoolse opvangorganisatie op Saba staat volgens de coördinator van de naschoolse opvang een begeleider op een groep van 6-7 kinderen. Op Sint Eustatius zijn de groepen groter. Daar is de leidster/ kind-ratio bij de naschoolse opvangorganisaties één op 12/13. In de meeste gevallen worden de leidsters enkele dagen per week geholpen door een huiswerk-assistent, activiteitenbegeleider of stagiaire. De huiswerkbegeleiding aan kinderen in de leeftijd 12-18 jaar op Sint Eustatius wordt gegeven in kleine groepen waarbij een leerkracht lesgeeft aan een groepje van 5-6 kinderen.

[53] Kansen voor alle kinderen wordt gefinancierd door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

[54] Leidster/kind-ratio verschilt over de dag. In de ochtend zijn er vaak twee leidsters per klas van circa 12 kinderen (1 op 6). Aan het eind van de dag 1 leidster op een groep van 8 kinderen.

Bonaire

Op Bonaire is het beeld wat meer divers. De leidster/kind-ratio bij de zes onderzochte kinderdagopvangorganisaties loopt uiteen van 1 op 4 bij een organisatie aan huis tot 1 op 12 bij een door de overheid gesubsidieerde kinderdagopvangorganisatie. Bij vier organisaties is de verhouding 1 op 6 en 1 op 10. Bij de drie door de overheid gesubsidieerde naschoolse opvangorganisaties op Bonaire is de ratio 1 op 10-12. Bij de zeven private naschoolse opvangorganisaties is de leidster/kind-ratio meestal 1 op 10, met een uitschieter naar 1 op 17 bij een organisatie die naschoolse opvang én huiswerkbegeleiding biedt. Bij de organisatie die jongerenactiviteiten aanbiedt is er één jeugdbegeleider voor een groep van 12-18 kinderen.

5.4 Ouderbetrokkenheid

Kinderopvangorganisaties betrekken ouders op verschillende manieren. Ze sturen brieven met informatie, houden informatieavonden over plannen van de kinderopvang of opvoedingsvraagstukken. Er worden nieuwsberichten gestuurd, ouder-kind activiteiten gehouden en veel meer.

Kinderopvangorganisaties zien het belang van het afdoende betrekken van ouders. Ook de organisaties waarbij de ouderbetrokkenheid stroef verloopt bedenken alternatieve manieren om deze betrokkenheid te vergroten. Deze creativiteit heeft tot resultaat dat er veel verschillende aanpakken hiervoor ontstaan zijn. Een aantal voorbeelden hiervan zijn:

- Contact met ouders via WhatsApp: meerdere kinderopvangorganisaties hebben aangegeven via WhatsApp contact te houden met ouders, individueel of per groep. Dit is een laagdrempelige manier voor ouders om vragen te stellen, en op de hoogte te worden gehouden van bijeenkomsten en dergelijke. Dit maakt contact gemakkelijker, ook voor ouders die laaggeletterd zijn of niet kunnen lezen of schrijven. Via WhatsApp hebben zij de mogelijkheid om spraakberichten in te spreken.
- Afgeven van rapport tijdens gesprek: een van de scholen heeft besloten de rapporten van kinderen niet meer aan hen mee te geven, maar rechtstreeks aan ouders te overhandigen tijdens rapportgesprekken. Vanwege het feit dat ouders graag rapporten en voortgang van hun kinderen bekijken, zijn ze bereid om ook tijdens het rapportgesprek aanwezig te zijn;
- Gecombineerde speel/informatieavonden: filmavond voor kinderen in combinatie met een informatieavond voor ouders. Omdat de kinderen dan een leuke activiteit kunnen doen, zijn de meeste ouders wel te motiveren om te komen.

Op Sint Eustatius zijn in vergelijking met de andere twee eilanden opvallend veel initiatieven omtrent ouderbetrokkenheid. Veel van de geïnterviewden gaven aan dit belangrijk te vinden.

> “Ouders betrekken is een uitdaging. We proberen de ouders te pleasen, laten zien dat wat we doen impact heeft. Dus tastbare dingen maken voor ouders. Ouders actief uitnodigen voor bijeenkomsten.”
>
> Medewerker jongerenactiviteiten, Sint Eustatius

- Vaders worden op de naschoolse opvang betrokken door een ‘fathersday cooking competition’, waarbij het doel is om vaders op een ludieke manier te betrekken bij de opvang. Daarbij wordt benadrukt dat het voor vaders niet altijd makkelijk is om betrokken te zijn, door de houding van moeders, en de setting waarin over hun kinderen gesproken wordt. Het wordt niet altijd van hen verwacht, maar vaders praten zeker met elkaar over hun kinderen, bijvoorbeeld bij de bar of op straat.
- Daarnaast wordt op Sint Eustatius aangegeven dat het belangrijk is voor ouderbetrokkenheid om te laten zien wat er op de opvang gebeurt. Daarvoor worden activiteiten georganiseerd

waarbij van de ouders een actieve rol verwacht wordt. Dit gaat om schoonheidscompetities voor moeders en dochters, en een glow in the dark paint white shirt contest voor vaders.

Ouderbetrokkenheid is een aandachtspunt voor veel kinderopvangorganisaties. De meeste geven aan dat het lastig is om het contact met de ouders te starten en op gang te houden. Dit is zeker het geval bij de oudere kinderen die niet altijd meer door hun ouders gebracht en gehaald worden, of bij de kinderen die met busjes gebracht en gehaald worden.

> Veel ouders vragen of ze in het weekend ook niet de kinderen kunnen brengen.
> Veel ouders zien het als opvang zodat ze zelf niets met hun kinderen hoeven te doen.
>
> Medewerkers kinderdagopvang, Sint Eustatius

Ook is het voor kinderopvangorganisaties soms moeilijk om een band op te bouwen met de ouders/verzorgers van een kind omdat ze dus ofwel met busjes gehaald en gebracht worden, ofwel het onduidelijk is wie de hoofdverzorger is van het kind vanwege de grote hoeveelheid personen die betrokken zijn bij de opvoeding of opvang.

> Ouders hebben veel banen. Sommige kinderen hebben meerdere huizen. Dan weer naar tante brengen, dan weer naar moeder, oma, vader. Vaak logistieke uitdaging voor de buschauffeurs. Ook is dit lastig in; wie moet je nu precies aanspreken als een kind zich heeft misdragen?
>
> Medewerker naschoolse opvang, Saba

Ouderbetrokkenheid is over het algemeen beter als kinderen nog jong zijn en nog veel zorg nodig hebben. Ouders willen dan graag tips over hoe ze hun kind het beste kunnen verzorgen.

> “Ouders willen weten hoe ze het best de fles kunnen geven, hebben vragen over de verzorging, het zindelijk worden. Alle ouders zijn zich bewust van hun opvoedtaak.”
>
> Medewerker kinderdagopvang, Bonaire

Een aantal organisaties geeft aan dat (een deel van de) ouders goed betrokken zijn:

> “Ouders zijn open om over hun kinderen te praten. Als er iets is dat wij moeten weten komen de ouders naar ons toe. Ouders bellen en mailen ons. Ouders komen de kinderen einde van de dag ophalen. Dan wordt er vaak even een praatje gemaakt.”
>
> Medewerker naschoolse opvang, Bonaire

De meeste ouders zijn bereid om te luisteren wanneer de opvang hen benadert met vragen. De aanwezigheid van ouders bij serieuze bijeenkomsten ligt over het algemeen echter laag. Dit is aan de ene kant te verklaren doordat ouders hun tijd liever aan iets anders besteden, omdat ze werken, of omdat zijzelf opgegroeid zijn met het idee dat het normaal is dat anderen helpen bij het schoolwerk. Zij leggen de verantwoordelijkheid hiervoor bij anderen. Dat ouders hier makkelijk in zijn is te merken uit gesprekken op alle drie de eilanden. Het Centrum voor Jeugd en Gezin op Bonaire geeft dan ook aan dat ouderbetrokkenheid belangrijk is om het pedagogisch proces binnen de kinderopvang draagvlak te geven in de thuisomgeving. Mocht de communicatie tussen ouders en de kinderopvang niet goed lopen, dan biedt het CJG bemiddeling.

We kunnen concluderen dat ouderbetrokkenheid laag is, maar er op veel creatieve manieren gezocht wordt naar oplossingen hiervoor. Belangrijk voor de toekomst is het in acht nemen dat ouders vanwege werk simpelweg soms niet in staat zijn om erg betrokken te zijn. Een aantal stakeholders gaf hiervoor de volgende tips:

1. Werkgevers benaderen om ouders te bereiken. Ouders werken de hele dag, tijdens het werk uitleggen waarom ouderparticipatie belangrijk is biedt een kans om meer van hen te bereiken. Hier kunnen ook andere onderwerpen besproken worden.

> Men komt erachter dat anderen ook problemen hebben en dat opvoeden uitdagingen brengt.
>
> Stakeholder, Bonaire

2. Een financiële tegemoetkoming, of het gratis maken van opvang zou ouders veel rust geven. Hier zou de voorwaarde gesteld kunnen worden dat ouders een ouderschapscursus moeten volgen om hier aanspraak op te maken. Hierin kunnen ouders gewezen worden op hun verantwoordelijkheden, en kunnen ze onderwezen worden in verschillende aspecten van de opvoeding. Een beleidsmedewerker op Saba geeft aan dat een gebrek aan expertise op het eiland hierin een struikelblok zou kunnen vormen.

In Europees Nederland is sinds januari 2016 de wet 'Versterking positie ouders kinderopvang en peuterspeelzalen' van kracht. De nulmeting oudercommissies[55] heeft gekeken hoe de stand van zaken rondom oudercommissies was voorafgaand aan deze wet. Hieruit blijkt dat de eigen motivatie van ouders erg belangrijk is om zitting te nemen in oudercommissies. Kinderopvangorganisaties kunnen ouderbetrokkenheid stimuleren, maar zijn altijd afhankelijk van de acties van ouders zelf.

5.5 Opleidingsniveau en ontwikkeling van het personeel

5.5.1 Opleidingsniveau

De meerderheid van de medewerkers van de bezochte kinderopvangorganisaties, heeft een opleiding op mbo 2 niveau of lager en is getraind in het werken met het VVE-programma Kaleidoscoop (op de Bovenwindse eilanden heet dit Highscope). Directeuren van organisaties hebben veelal een hbo-opleiding afgerond. Er is aandacht voor opleiding en training. Bij bijna alle opvangorganisaties die wij hebben bezocht zijn één of meerdere medewerkers bezig met bijscholingscursussen of gaan dit in de toekomst doen. Soms volgen zij zelf online een cursus pedagogiek of volgen trainingen aangeboden door Expertisecentra Onderwijszorg.

De veldcoördinator van het CJG heeft in haar rondgang onder 40 organisaties het opleidingsniveau van de medewerkers in de kinderopvang op Bonaire besproken. Hieruit blijkt dat circa de helft van de medewerkers opleidingsniveau mbo-2 of lager heeft. De andere helft heeft mbo-3 niveau of hoger.

Screenen en trainen van vrijwilligers

Op Saba worden naschoolse activiteiten georganiseerd door een organisatie die met vrijwillige jeugdleiders werkt. Deze organisatie screent de vrijwilligers op motivatie en geschiktheid om te werken met kinderen. De jeugdleiders volgen online-cursussen, bijvoorbeeld omgaan met probleemgedrag.

5.5.2 Ontwikkeling van het personeel

Directeuren zien het belang van scholing en opleiding. Zij geven aan dat een hoger opleidingsniveau van medewerkers nodig is om de kwaliteit van de opvang te verbeteren. Ze willen investeren in mensen en werken aan de professionaliteit zodat er meer plezier is in het werk, medewerkers creatiever zijn, aardig omgaan met de kinderen en zorgen voor een goede communicatie met de ouders. Het bieden van trainingen is hierbij belangrijk, maar een passend salaris net zo goed. Directeuren vinden over het algemeen dat medewerkers een te laag loon

[55] Nulmeting Oudercommissies, Bureau Bartels B.V. 2016.

krijgen om in het levensonderhoud te voorzien. Het gevolg is dat medewerkers nu vaak meerdere banen hebben en stress ervaren. De stress zorgt ervoor dat zij hun werk minder goed kunnen doen. Ze verliezen bijvoorbeeld sneller het geduld om met druk gedrag van kinderen om te gaan.

De organisaties die gesubsidieerd worden door het openbaar lichaam bieden allen training aan hun medewerkers. Dit zijn trainingen gefaciliteerd door de Expertisecentra Onderwijszorg of de Centra voor Jeugd en Gezin (op Sint Eustatius en Bonaire) of door het openbaar lichaam (Saba)[56]. Medewerkers maken hier ook gebruik van. Daarnaast kopen sommige organisaties zelf opleidingen in voor hun medewerkers, zoals een opfriscursus Kaleidoscoop of huren zij expertise van buiten in om medewerkers én ouders meer inzichten te geven in bepaald gedrag van kinderen. Ook komt voor dat een vervolgopleiding pedagogiek deels door de organisatie betaald wordt. Er zijn echter ook organisaties die hier geen middelen voor hebben en waar medewerkers zelf op zoek gaan naar verdieping via onlinecursussen.

Met medewerkers is gesproken over de trainingen die zij volgen en hun behoeften. Medewerkers zijn over het algemeen erg positief over de cursussen die zij kunnen doen. Er is wel een behoefte aan meer trainingen op de volgende onderwerpen:

- EHBO;
- Omgaan met gedragsproblematiek;
- Conscious Discipline (opvoedkundig programma, kinderen en ouders sterk maken in o.a. empathie en keuzes maken);
- Training om meer creativiteit te ontwikkelen (theater/toneel);
- Intervisie en teambuilding (samen leren);
- Counseling (leren luisteren, feedback en advies geven);
- Voor leidsters in de naschoolse opvang: tools om kinderen aan het eind van de basisschool (12 jaar) te prikkelen om na te denken over eigen ontwikkeling/ wat wil ik worden, welke mogelijkheden zijn er?
- Opfrissen Kaleidoscooptraining. Niet bij iedereen zitten de principes uit dit programma in het dagelijks handelen. Het zou goed zijn als een dergelijke opfriscursus samen met kleuterleidsters en de zorgcoördinator op de basisschool gevolgd wordt. Er zijn ideeën hoe zo'n training er uit moet zijn, namelijk interactief met inbreng van casussen uit de praktijk en experts die de nieuwste inzichten kunnen brengen;
- Signalen van verwaarlozing, trauma bij kinderen herkennen én weten hoe daarop te handelen. Hier is bij veel medewerkers op alle drie de eilanden behoefte aan.

Training op maat

Ook is er de wens om trainingsprogramma's op maat te maken. Niet alle medewerkers hoeven overal aan mee te doen. Het zou goed zijn als daar meer in kan worden gedifferentieerd, zodat uiteindelijk medewerkers zich ook specialiseren in datgene waar zij zich in willen ontwikkelen. Leren en ontwikkelen kan voor medewerkers nieuw en spannend zijn. Het is belangrijk daar bewust van te zijn bij het vormgeven en aan de man brengen van trainingen.

> Een training aanbieden is 1 ding. Wat daarbij heel belangrijk is, is dat leidsters voelen dat ze mogen leren. Dat leren in kleine stapjes mag en dat niet alles meteen hoeft te lukken. Er is veel onzekerheid. Helemaal bij de leidsters die dit al heel lang doen en zo hun eigen manier ontwikkeld hebben.
>
> *Directeur kinderopvang Saba.*

Het CJG Bonaire is op het moment van onderzoek (februari 2019) bezig met het inventariseren van de ontwikkelingsbehoefte van medewerkers in de kinderopvang.

---

[56] Pagina 25 kwaliteitshandboek kinderdagopvang: the LLDC staff will attend trainings and workshops organized on Saba for teachers and professionals in education

5.6 Pedagogisch klimaat en benodigde competenties

Met directeuren en leidsters hebben we gesproken over het pedagogisch klimaat en wat nodig is om dit te verstevigen in de toekomst. Onder pedagogisch klimaat verstaan wij “alle omgevingsfactoren die bijdragen aan het welbevinden van het kind, waardoor een kind zich verder kan ontwikkelen. Hierbij gaat het om factoren die al aanwezig zijn, maar ook om factoren die een leerkracht/medewerker weloverwogen creëert”[57].

De pedagogisch medewerker is diegene die het meest invloed heeft op het pedagogisch klimaat in de groep. Met directeuren en medewerkers is gesproken over de benodigde competenties:

- Medewerkers noemen allemaal dat geduld en liefde voor kinderen het allerbelangrijkst is om dit werk te kunnen doen. Daarnaast is creativiteit en humor nodig;
- Onderwijsexperts en directeuren geven aan dat goed geschoolde pedagogisch medewerkers (mbo-niveau 3 en hoger) nodig zijn die een VVE-programma (Kaleidoscoop) kennen en effectief kunnen toepassen waarbij aandacht dient te zijn voor ervaringsgericht leren;
- Een venster op de wereld bieden is volgens onderwijsexperts zeer belangrijk om kinderen later goed te laten functioneren in de maatschappij. De eilanden zijn klein. Ouders met weinig inkomen hebben niet de middelen om met kinderen van het eiland af te gaan. Kinderen komen onvoldoende in aanraking met nieuwe dingen, worden onvoldoende uitgedaagd en kunnen hun talenten onvoldoende ontdekken en ontwikkelen. Medewerkers moeten de buitenwereld naar binnen halen en kinderen meenemen op fieldtrips.

> Driekwart van het voetbalteam bestaat uit jongens die meedoen omdat het team vol moet en niet omdat ze zelf zo graag goed willen leren voetballen. Hierdoor kan er geen echte competitie plaatsvinden en kunnen talenten onontdekt blijven.
>
> *Naschoolse activiteiten, Saba*

- Volgens onderwijsexperts is het belangrijk dat medewerkers kennis krijgen over het belang van taal bij de ontwikkeling van een kind en dat daarvoor al zeer vroeg aandacht nodig is en zeker bij kinderen die in een tweetalige context opgroeien[58]. Meer kennis hierover helpt om medewerkers te stimuleren met taal aan de slag te gaan zodat de woordenschat van kinderen verbreed wordt;
- Zowel leidsters als onderwijsexperts geven aan dat het belangrijk is voor jonge kinderen als de pedagogisch medewerkers de taal van het kind spreekt. Kinderen moeten zichzelf in hun eigen taal emotioneel kunnen uiten, en zich gehoord kunnen voelen. Ook is het belangrijk dat pedagogisch medewerkers de officiële instructietaal in het onderwijs op Bonaire (Nederlands) goed beheersen;
- Goede communicatie met ouders (moeders én vaders) en ouders adviseren over de ontwikkeling en opvoeding van hun kind is een te ontwikkelen competentie voor veel medewerkers, aldus de directeuren die wij gesproken hebben. Dit gebeurt nu ad hoc indien ouders een vraag hebben, maar verdient meer structurele aandacht;
- Medewerkers die signalen van problemen bij kinderen zoals misbruik of huiselijk geweld herkennen en daarop adequaat acteren, is een wens van veel organisaties. Medewerkers hebben behoefte aan een training hoe deze signalen te herkennen en welke acties daarna mogelijk zijn;
- Meer expertise in het team van leidsters om met kinderen met extra zorgbehoefte om te gaan. Sommige medewerkers geven expliciet aan zelf over deze vaardigheden te willen beschikken.

[57] https://wij-leren.nl/pedagogisch-klimaat.php.

[58] Een stakeholder op Bonaire geeft aan dat kinderen vanuit 1 taal, vreemde talen kunnen aanleren. Echter moet er een sterke basis zijn in de eigen cq moedertaal.

Anderen geven aan meer kennis nodig te hebben om de juiste kanalen te vinden om die expertise te bereiken.

- Mogelijkheid aan kinderen bieden tot ontwikkeling van sociale competenties en talenten.
- Een laatste competentie is het talent om te differentiëren in de groep, zodat de ondersteuning aan elk kind op maat is en op het niveau van diens ontwikkeling.

5.6.1 Benodigd personeel indien 80% van de kinderen gebruik maakt van opvang

In deze paragraaf geven we een eerste inschatting van de omvang van het benodigd personeel in de kinderopvang, indien de ambitie van een bereik van 80% van de kinderen in leeftijd 0-12 wordt gerealiseerd. We hebben deze berekening gemaakt op basis van de groepsgrootten in de kinderopvangorganisaties die wij hebben bezocht.

Benodigd personeel kinderdagopvang

Met alle kinderopvangorganisaties op de drie eilanden hebben we met directeuren besproken hoe groot de groepen zijn. Bij de kinderdagopvang op Saba en Sint-Eustatius is de leidster/kind-ratio één op 6-8. Op Bonaire is het beeld wat meer divers. De leidster/kind-ratio bij de zes onderzochte kinderdagopvangorganisaties loopt uiteen van 1 op 4 bij een organisatie aan huis tot 1 op 12 bij een door de overheid gesubsidieerde kinderdagopvangorganisatie. Bij vier organisaties is de verhouding 1 op 6. Het merendeel hanteert een leidster/kind-ratio van 1 op 6.

We concluderen dat een leidster/kind ratio van 1 op 6 in de kinderdagopvang op alle drie de eilanden nu vaak de praktijk is. We hebben berekend wat dit betekent voor het benodigd personeel als 80% van de kinderen in de leeftijd 0-4 jaar gebruik maakt van kinderdagopvang (tabel 5.2)

Tabel 5.2 Benodigd aantal leidsters kinderdagopvang bij ratio 1 op 6, uitgesplitst naar eiland bij gebruik van 80%

	80% van de kinderen in leeftijd 0-4 jaar	Benodigd aantal leidsters uitgaande van ratio één op 6
Caribisch Nederland	829	139
Bonaire	658	110
Sint Eustatius	106	18
Saba	65	11

Benodigd personeel naschoolse opvang

Bij de naschoolse opvangorganisatie op Saba staat volgens de coördinator van de naschoolse opvang een begeleider op een groep van 6-7 kinderen. Op Sint Eustatius zijn de groepen groter. Daar is de leidster/ kind-ratio bij de naschoolse opvangorganisaties 1 op 12/13.
Bij de drie door de overheid gesubsidieerde naschoolse opvangorganisaties op Bonaire is de ratio 1 op 10-12. Bij de zeven private naschoolse opvangorganisaties is de leidster/kind-ratio meestal 1 op 10.

We hebben berekend wat deze leidster/kind ratio betekent voor het benodigd personeel als 80% van de kinderen in de leeftijd 4-12 jaar gebruik maakt van kinderdagopvang (tabel) waarbij we een verschillende ratio per eiland toepassen.

Tabel 5.3 Benodigd aantal leidsters naschoolse opvang, uitgesplitst naar eiland bij gebruik van 80%

	80% van de kinderen in leeftijd 4-12 jaar	Benodigd aantal leidsters uitgaande van eilandspecifieke ratio's[59]
Caribisch Nederland	1904	194
Bonaire	1506	151
Sint Eustatius	276	23
Saba	122	20

Verschil omvang huidig personeel en benodigd personeel.

Leidsters in de kinderdagopvang werken veelal fulltime. In de naschoolse opvang betreft het veelal parttime banen. Het is geen onderdeel van dit onderzoek geweest om het aantal fulltime en parttime banen in de kinderopvang per eiland te berekenen, waardoor we op dit moment geen uitspraken kunnen doen over hoeveel het huidige aantal leidsters afwijkt van het benodigde aantal FTE indien 80% gebruik maakt.

5.7 Huidige arbeidsvoorwaarden en salariëring

In de gesprekken met directeuren van de 23 kinderopvangorganisaties is gesproken over arbeidsvoorwaarden en salariëring van de medewerkers. We vroegen de directeuren wat medewerkers in hun organisatie netto verdienen. Het vaakst werden bedragen tussen 800 en 1.200 dollar netto per maand genoemd. Het laagste genoemde bedrag is 800 dollar per maand (voor huiswerkbegeleiding en naschoolse opvang aan huis). Het hoogste bedrag is 1.800 dollar (voor begeleider van jongerenactiviteiten op Bonaire). In de grotere kinderopvangorganisaties verdienen de directeuren circa 2.300 dollar netto per maand. De directeuren die kinderopvang privaat aan huis hebben voor een kleine groep kinderen, geven aan dat hun inkomen per maand verschilt. Ze proberen uit de kosten te komen. Wat overblijft is hun salaris.

Tijdens de gesprekken met de directeuren is verder gesproken over de volgende typen arbeidsvoorwaarden:

- Pensioenopbouw;
- Soort contract;
- Vakantiedagen;
- Vakantiegeld;
- Opleiding;
- Cao.

Met uitzondering van de medewerkers van de kinderdagopvangorganisatie op Saba bouwen werknemers in de kinderopvang geen pensioen op. Medewerkers krijgen over het algemeen eerst een tijdelijk contract voor een half jaar, dat daarna wordt omgezet in een vast contract. Assistenten zijn veelal oproepkrachten. Vaak hebben medewerkers vakantiedagen die zij voor een klein deel flexibel kunnen opnemen en in de schoolvakanties. Vakantiegeld (6,5% of 7%) wordt in de grotere kinderopvangorganisaties uitgekeerd. In de kleinere kinderopvangorganisaties aan huis bestaat deze mogelijkheid niet. Medewerkers volgen de opleidingen zoals aangeboden door centra jeugd en gezin en Expertisecentra Onderwijszorg. Daarnaast organiseren sommige organisaties zelf opleidingen voor hun medewerkers, zoals een opfriscursus Kaleidoscoop of huren zij expertise van buiten in om medewerkers én ouders meer inzichten te geven in bepaald gedrag van kinderen. Ook komt voor dat een vervolgopleiding pedagogiek deels door de organisatie betaald wordt. Er zijn echter ook organisaties die hier geen middelen voor hebben en waar medewerkers zelf op zoek

[59] 1 op 6 op Saba; 1 op 12 op Sint Eustatius; 1 op 10 op Bonaire.

gaan naar verdieping via onlinecursussen. Er bestaat geen collectieve arbeidsovereenkomst voor de kinderopvang branche op de eilanden.

In vergelijking met arbeidsvoorwaarden van leerkrachten op de eilanden valt op dat leerkrachten wel pensioen opbouwen. Het salaris van leerkrachten ligt hoger, namelijk tussen 2653 en 3609 dollar bruto per maand[60]. Ook krijgen leerkrachten vakantiegeld en een eindejaarsuitkering. Leerkrachten hebben zes studiedagen per jaar die volledig door de werkgever worden bekostigd. Er is geen cao.

[60] Arbeidsvoorwaardenovereenkomst onderwijspersoneel Bonaire aanvullend 2019-2020. Primair onderwijs, salarisschaal LA.

6 Zorgkinderen

Wat wij in dit onderzoek verstaan onder zorgkinderen is gebaseerd op een bijeenkomst over zorgkinderen en de zorgstructuur rond peuterspeelzalen in Europees Nederland. Hieruit is de volgende definitie van zorgkinderen ontstaan:

> **Zorgkinderen**
> "Kinderen van wie is vastgesteld dat zij in hun ontwikkeling bedreigd worden door eigen aanleg, gezinsfactoren, omgevingsfactoren of een combinatie hiervan. Het zijn kinderen met een lichamelijke of geestelijke beperking, een chronische ziekte, emotionele- of gedragsproblemen, een ontwikkelingsachterstand en/of een problematische thuissituatie"[61].

Het doel van deze nulmeting is een beeld te geven van de ontwikkeling van het aantal kinderen met een specifieke zorgbehoefte. Er is gekozen om in te steken op de onderwijszorgbehoefte en te focussen op de uiting van problemen bij kinderen in de kinderopvang en op scholen. Daarom is er op de eilanden gesproken met het consultatiebureau, Expertisecentra Onderwijszorg en de Centra voor Jeugd en Gezin. Daarbij is bovenstaande definitie van zorgkinderen gehanteerd omdat verwacht werd dat een brede definitie beter de breedte van mogelijke oorzaken van achterstanden bij kinderen op Caribisch Nederland dekt.

Het blijkt lastig te zijn kwantitatieve informatie over kinderen in Caribisch Nederland te verkrijgen, hetgeen ook geldt voor informatie over zorgkinderen. UNICEF Nederland geeft in juni 2018 aan[62] dat er cijfers ontbreken om een compleet beeld te kunnen krijgen van de kinderrechtensituatie in Caribisch Nederland.

Het beeld van zorgkinderen op de eilanden is tijdens het veldwerk verbeterd door gesprekken met Expertisecentra Onderwijszorg, leerkrachten en leidsters, kinderopvangorganisaties en andere betrokkenen. Hieruit is naar voren gekomen dat er, naast de kinderen met een specifiek aanwijsbare zorgvraag, veel kinderen zijn met merkbare gedragsproblemen veroorzaakt door hun thuissituatie. Gezien de specifieke aantallen en verschillen in zorgmogelijkheden tussen de eilanden geven we hieronder per eiland een beeld van de status van kinderen met een specifieke zorgbehoefte. De betekenis hiervan voor kinderopvang en scholen lichten we verderop in het rapport toe.

Ondanks dat er geen vergelijking gemaakt kan worden tussen jaren op basis van cijfers, bestaat het beeld dat het aantal kinderen dat extra zorg nodig heeft stijgt. Dit gaat met name om kinderen met gedragsproblemen, weinig concentratie, en kinderen die veel klieren tijdens de les. Bij het interpreteren van de data is het belangrijk rekening te houden met het feit dat vrijwel alle beschikbare cijfers afkomstig zijn van instituties en organisaties en dit van hen een eigen inschatting is.

---

61 Samen spelen, zorgen delen. Verslag uit de kenniskring peuterspeelzaalpedagogiek. Nederlands Jeugd Instituut.

62 https://www.unicef.nl/nieuws/2018-06-19-jaarbericht-kinderrechten-hulp-aan-kwetsbare-kinderen-in-nederland-onvoldoende.

6.1 Zorgvraag per eiland

Bonaire

Op basis van de gegevens van zeven basisscholen op Bonaire is navolgende tabel (tabel 6.1) gemaakt, waarin zichtbaar wordt hoeveel leerlingen bij het Expertisecentrum Onderwijszorg Bonaire (EOZ) bekend zijn met een specifieke zorgvraag. Op basis van gesprekken op scholen en kinderopvang kan verwacht worden dat het aantal kinderen met een zorgvraag groter is dan op dit moment bekend bij het EOZ. Navolgende tabel laat zien dat er 88 kinderen met gedragsproblemen bekend zijn, dit is ongeveer 12 leerlingen per school. Leerkrachten geven zelf aan dat er per klas een aantal kinderen zijn die moeilijk gedrag vertonen. Niet alle kinderen die moeilijk gedrag vertonen zullen ook een gedragsprobleem hebben, maar op basis van deze gesprekken kan verwacht worden dat dit aantal in werkelijkheid hoger ligt.

> "De niet-aanwijsbare zorgkinderen zijn ongeveer 40 op de 100"
>
> Medewerker naschoolse opvang Bonaire.

Tabel 6.1 Zorgvraag in het primair onderwijs in het schooljaar 2017/2018

Zorgvraag	Aantal kinderen
Aantal kinderen:	1896
Aangemeld bij het EOZ:	298
- gedragsproblemen	88
- sociaal emotioneel	78
- leerprobleem	132
- ontwikkelingsproblematiek	0
Aandeel kinderen met zorgvraag:	**15,7%**

Bron: Eilandelijk zorgplan Bonaire, expertisecenter onderwijszorg Bonaire.

Het vertonen van moeilijk gedrag en overige problematiek is lastig voor de scholen en kinderopvangorganisaties, maar ook voor de kinderen zelf. Dat bovenstaande zorgvragen mogelijk invloed hebben op de prestaties van jongeren op school kan worden afgeleid uit het gemiddeld uitstroomniveau van primair onderwijs naar het voorgezet onderwijs. Tabel 6.2 toont een vergelijking tussen Bonaire en Europees Nederland. Hierin valt op dat er op Bonaire een kleiner aandeel kinderen op Havo/Vwo niveau uitstroomt dan in Nederland en het aandeel kinderen dat naar speciaal praktijk kader uitstroom juist hoger ligt in Bonaire dan in Nederland.

Tabel 6.2 Uitstroomniveau primair onderwijs Bonaire.

Bonaire		Nederland	
HAVO/VWO	26%	HAVO/VWO	56%
VMBO TL	23%	VMBO TL	21%
Speciaal praktijk kader	51%	Speciaal praktijk kader	23%

Bron: Eilandelijk zorgplan Bonaire, expertisecenter onderwijszorg Bonaire.

Voor het voorgezet onderwijs geldt hetzelfde als voor het primair onderwijs, van de aantallen kinderen met een zorgvraag wordt verwacht dat dit in werkelijkheid hoger ligt:

> "Kinderen groeien niet altijd op in een makkelijke situatie, maar problemen worden niet gerapporteerd. De grens van zorg wordt hier bepaald door geld dat de zorg mogelijk maakt."
>
> Directeur voorgezet onderwijs, Bonaire

Tabel 6.3 Zorgvraag in het voortgezet onderwijs in het schooljaar 2017/2018

Zorgvraag	Aantal kinderen
Aantal kinderen:	1092
Aangemeld bij het EOZ:	142
- gedragsproblemen	54
- sociaal emotioneel	39
- leerprobleem	45
- ontwikkelingsproblematiek	4
Totale zorgvraag:	**13.0%**

Bron: Eilandelijk zorgplan Bonaire, expertisecenter onderwijszorg Bonaire.

Scholen Gemeenschap Bonaire (SGB) geeft aan 32 leerlingen, onderverdeeld in 4 klasjes van 8, extra aandacht. Zij begeleiden deze kinderen om ze tot het niveau van een praktijkopleiding te krijgen. Het gaat hier voornamelijk om gedragsproblematiek: er zijn 8 kinderen met autisme.

De hoeveelheid zorgkinderen binnen de kinderdagopvang is lastiger te bepalen. Zij worden niet centraal of bij de kinderdagopvangvoorzieningen (0-4 jaar) als zodanig geregistreerd.

Saba

De kinderdagopvang geeft aan twee kinderen met extra zorg te hebben, waarvan één in de 2-3 jaar groep, en één in de 3-4 jaar groep. Bij één van de kinderen is intern een assistent aanwezig ter ondersteuning van de leidster.

Het Expertisecentrum Onderwijszorg geeft aan dat in de leeftijdscategorie 4-12 jaar 54 kinderen zijn die extra zorg en ondersteuning nodig hebben. Het centrum ondersteunt scholen in het omgaan met kinderen die extra zorg en ondersteuning nodig hebben. Het gaat hierbij om kinderen met ADHD, autisme, downsyndroom, spraakproblemen of gedragsproblemen.

Sint Eustatius

Het Expertisecentrum Onderwijszorg geeft aan dat er veel sprake is van problemen met gedrag, en schat dat dit gaat om meer dan 50% van de kinderen. Als het gaat om kinderen met speciale behoeften op het eiland, waarbij gepraat wordt over leerproblemen en autisme, zijn dat ongeveer 10-15 kinderen. Het gaat hierbij om kinderen die officieel gediagnostiseerd zijn.

Van de vier voor- en naschoolse kinderopvangorganisaties geven drie duidelijk aan hoeveel kinderen met zorgen ze in de groepen hebben. Dat gaat dan o.a. om kinderen met leerachterstanden, ADHD, hersenproblemen en probleemgedrag. Die drie organisaties die hierover vertellen geven in totaal aan vijf kinderen in deze groep te schatten.

6.1.1 Toekomstverwachting

Het geven van een prognose van de ontwikkeling van het aantal kinderen met een (risico op) zorgachterstand bij de start in het primair onderwijs is lastig. Dit is met name het geval omdat er de afgelopen jaren over zorgachterstand onvoldoende informatie is bijgehouden. Er zijn een aantal factoren te onderscheiden in dit onderzoek op basis waarvan verwacht kan worden dat het aantal kinderen met een zorgachterstand bij de start in het primair onderwijs niet zal dalen, en hoogstwaarschijnlijk zal groeien. Vanwege lage inkomens zijn veel ouders genoodzaakt meerdere banen te hebben, terwijl beiden veelal ook werken. Daardoor is er minder tijd voor aandacht en begeleiding van de kinderen. De financiële druk, en eventueel bijkomende problemen (schulden, relatiestress) resulteren daarbij in een situatie die in veel gevallen niet ideaal is voor een kind om in op te groeien. Denk hierbij aan het samenwonen met meerdere familieleden. Dit levert niet alleen

stress vanwege de hoeveelheid mensen in een kleine ruimte, maar verhoogt ook de kans op ruzie en incest. Deze druk maakt dat kinderen een hogere kans hebben op een achterstand omdat de thuissituatie invloed heeft op de prestaties van het kind op school.

Daarnaast is op Bonaire taal een belangrijke risicofactor voor een achterstand bij de start in het primair onderwijs. Op Bonaire spreken kinderen thuis vaak 2, 3 of 4 talen. Het grootste verschil tussen Bonaire en Saba en Sint Eustatius is dat kinderen thuis vaak niet dezelfde taal spreken als op school. Dat wordt duidelijk als we kijken naar welke talen men aangeeft te spreken. 76% van de ondervraagden op Bonaire spreekt Papiaments, 49% Nederlands, 24% Engels, 21% Spaans, en 6% Chinees. Hieruit blijkt dat de meest gesproken taal op Bonaire Papiaments is.

Figuur 6 Percentage kinderen waarmee thuis 1 of meer talen wordt gesproken – Kinderopvang Bonaire (n=84)

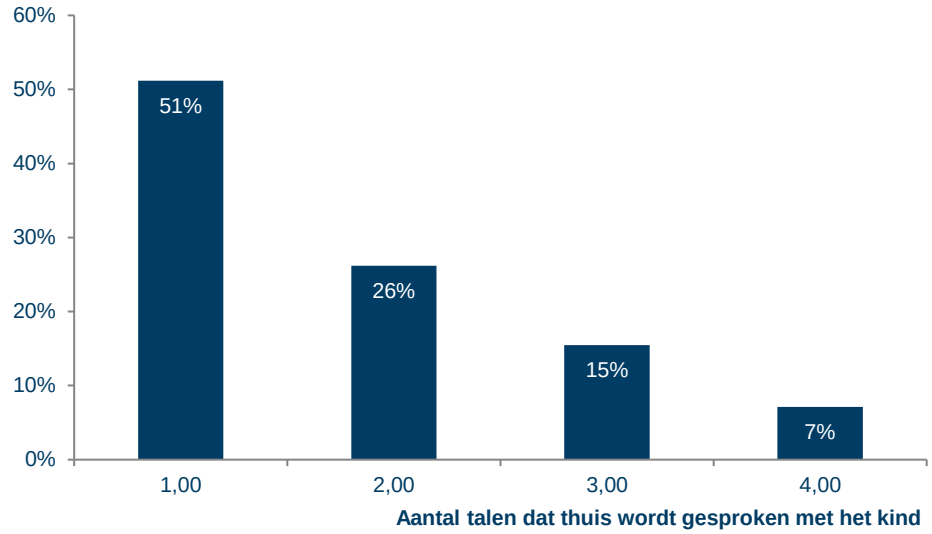

De officiële instructietalen in het onderwijs op Bonaire zijn Nederlands en Papiaments. Op dit moment hanteren zes van de zeven basisscholen Papiaments als instructietaal, hanteert een van de zeven basisscholen Nederlands als instructietaal in de onderbouw en hanteren alle basisscholen Nederlands als instructietaal in de bovenbouw. De reden van het gebruik van Papiaments is dat kinderen, zeker de allerjongste, vaak niet begrijpen wat je zegt in het Nederlands. Geleidelijk aan wordt dan de overstap van Papiaments naar Nederlands gemaakt.

> 'Ik spreek Papiaments als ze het niet begrijpen'.
>
> Medewerkers NSO, Bonaire.

> Ze vinden de Nederlandse taal vaak erg moeilijk.
>
> Voorschoolse kinderopvang, Bonaire.

Daarnaast is het niveau van het Nederlands onder de leidsters en/of leerkrachten meestal niet hoog. Dit heeft tot resultaat dat kinderen een zwakke basis hebben in zowel het Papiaments als het Nederlands wanneer ze aan de basisschool beginnen.

Het VVE-programma dat op Bonaire voornamelijk gebruikt wordt is Kaleidoscoop. Dit is een methode ontwikkeld voor kinderen in achterstandsbuurten in Amerika en het is bedoeld voor kinderen van 0 t/m 6 jaar. Het Nederlands jeugdinstituut (NJI) is de licentiegever en het CJG is de licentiehouder op Bonaire. Zij hebben alle materialen ontwikkeld in het Papiaments. Deze methode is niet taalgebonden, de leidster kan zelf kiezen in welke taal zij de kinderen aanspreekt.

Een medewerkers van Stichting Professionele Kinderopvang geeft aan dat dit het beste gaat bij kinderen die vanaf babyleeftijd bij de opvang komen. Het is al lastiger wanneer kinderen vanaf hun tweede jaar met deze methode geïntroduceerd worden. Het komt voor dat kinderen thuis vier verschillende talen meekrijgen, maar er niet één goed spreken. Over het beste moment voor kinderen om te starten op de opvang bestaat echter veel discussie.

6.2 Aanbod voor zorgkinderen

Context waarin zorgkinderen hulp krijgen

Kinderen op de eilanden hebben toegang tot diverse vormen van ondersteuning. De school doet een melding van een ondersteuningsbehoefte bij het Expertisecentrum Onderwijszorg. Het Expertisecentrum Onderwijszorg kijkt vervolgens wat er nodig is en verleent op school de benodigde ondersteuning. Het Expertisecentrum Onderwijszorg heeft de wettelijke taak om 'deskundige ondersteuning te bieden aan leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte waarin binnen de school redelijkerwijs niet kan worden voorzien[63]'. Hierbij verzorgen zij onderwijsondersteunende activiteiten, ambulante begeleiding en meer. Mocht naast hulp op school ook hulp thuis nodig zijn, dan wordt het Centrum voor Jeugd en Gezin betrokken voor o.a. opvoedondersteuning. Op Bonaire is ook een integrale wijkaanpak waarbij gezinnen thuis bezocht worden. Wanneer 1e-lijns zorg onvoldoende is voor de complexiteit van de problematiek, dan wordt de 2e-lijns zorg ingeschakeld: Jeugdzorg- en Gezinsvoogdij Caribisch Nederland (JGCN). Het CJGN maakt dan in samenwerking met het gezin een behandelplan. Indien nodig kunnen kinderen geplaatst worden in een jeugdinstelling op Bonaire, Curaçao of in Nederland (3e lijn).

Het aanbod voor zorgkinderen verschilt per eiland. Dit aanbod is kleiner voor kinderen op Sint Eustatius en Saba, omdat deze eilanden simpelweg kleiner zijn. Het aanbod voor zorgkinderen op de eilanden is deels in beeld gebracht tijdens dit onderzoek. Wat hierover bekend is, beschrijven we per eiland.

Bonaire

Het aanbod voor zorgkinderen op Bonaire is de laatste jaren gegroeid. Hierin is echter onderscheid te maken tussen de verschillende leeftijdsgroepen.

Het Expertisecentrum Onderwijszorg geeft in sommige gevallen voorlichting rond verschillende thema's aan ouders op het kinderdagverblijf. Wanneer er probleemgedrag gesignaleerd wordt bij een kind in deze leeftijdscategorie, wordt contact gezocht met het consultatiebureau. Niet alle voorschoolse kinderopvangorganisaties ervaren dit echter als plek waar ze heen kunnen gaan bij problemen.

> Na het signaleren van een probleem bij kinderen in de kinderopvang is er geen plek om heen te gaan.
>
> Voorschoolse kinderopvang, Bonaire.

De kinderen in de leeftijd van 4 tot 18 kunnen, indien nodig, via school begeleiding krijgen vanuit het Expertisecentrum Onderwijszorg. Scholen weten steeds beter wat het Expertisecentrum Onderwijszorg voor hen kan betekenen, maar er is nog altijd verbetering mogelijk. Op dit moment heeft het Expertisecentrum Onderwijszorg met alle scholen contact.

Het aanbod voor kinderen met een zwaardere zorgvraag is op Bonaire een belangrijk aandachtspunt. Uit gesprekken blijkt dat er wordt gewerkt aan het aanbod voor deze groep, maar

[63] https://wetten.overheid.nl/BWBR0030280/2018-08-01#HoofdstukI_TiteldeelII_Afdeling1_Paragraaf2_Artikel28

op dit moment ontbreekt voor veel van hen een alternatief op de situatie waar ze in verkeren. Een veilige plek en toevluchtsoord is nodig. Om een beter beeld te krijgen van de situatie voor deze groep is nader onderzoek nodig.

> "Er is nu gewoon te weinig zorg. […] Er komen geen voorzieningen bij".
>
> Stakeholder, Bonaire.

Sint Eustatius en Saba

De Expertisecentra Onderwijszorg op Sint Eustatius en Saba bieden officieel onderwijszorg. Op Sint Eustatius hebben ze daarbij beschikking over een neuropsycholoog, en een orthopedagoog. De neuropsycholoog is echter niet permanent op het eiland aanwezig. Het Expertisecentrum Onderwijszorg geeft individuele begeleiding en adviezen aan scholen over leergedrag en achterstanden om hen bij te staan bij de begeleiding van zorgkinderen om ook hen optimaal onderwijs te kunnen bieden. Er vindt maandelijks overleg plaats met de interne begeleiders van alle scholen over zorgleerlingen. Daarnaast worden kinderen in de leeftijd 0 tot 4 jaar in overleg met de kinderdagopvang door hen getest. Maandelijks is er ook tussen hen en de kinderdagopvang overleg over welke zorg en adviezen nodig zijn. Daarbij heeft het expertisecentrum twee begeleiders van één van de naschoolse opvangcentra getraind in het ondersteunen van zorgkinderen.

Op Saba zijn bij het Expertisecentrum Onderwijszorg de volgende mensen in dienst: een logopedist, een occupational therapist, een gedragscoach en een jongerenwerker. Zij werken daarnaast samen met andere zorgpartijen.

De interviews laten zien dat alle eilanden een stelsel hebben waarin zorgleerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs gemonitord[64] en besproken worden en extra ondersteuning krijgen. Het lijkt erop dat dit voor de kinderdagopvang minder goed geregeld is, of dat het bij de kinderdagopvangorganisaties niet duidelijk is waar ze terecht kunnen met zorgen. Ook komt het vaak voor dat de samenwerking met ouders moeizaam verloopt. Er wordt niet altijd geaccepteerd dat er iets aan de hand kan zijn met het kind, of er heerst onbegrip omdat ouders zelf niet weten hoe ze moeten handelen. Dit is lastig voor kinderopvangorganisaties (en scholen) omdat er vooruitgang te zien is wanneer ouders meehelpen.

> Problematisch is dat ouders niet altijd zijn te overtuigen over wat nodig is voor het kind.
>
> Expertisecentrum Onderwijszorg, Sint Eustatius.

Daarnaast worden problemen bij kinderen niet altijd bij de juiste instantie bekend gemaakt omdat ouders hiertoe geen toestemming geven. Scholen en kinderopvang zouden hierin een schakelende rol kunnen spelen, waarbij ze ouders informeren en inlichten over de voordelen van het inschakelen van hulp. Op deze manier kunnen ouders en instanties beter met elkaar in contact worden gebracht wanneer dit nodig is.

Ten slotte vraagt het veel van leidsters en leerkrachten om zorg te verlenen aan deze groep. Medewerkers van kinderopvangorganisaties zijn niet voldoende opgeleid om problemen en achterstanden bij kinderen te signaleren en hen door te verwijzen naar passende ondersteuning. Op zowel Bonaire, Saba, als Sint Eustatius is meer kennis gewenst over het signaleren van kenmerken van probleemgedrag en tips hoe daar mee om te gaan.

Uiteindelijk is het belangrijk om al het aanbod (zowel lichtere hulp zoals opvoedondersteuning als meer specialistische zorg zoals gegeven door Expertisecentra Onderwijszorg, zowel school

[64] Het is niet bekend of hierbij op de eilanden dezelfde definities gehanteerd worden.

gerelateerd als buiten school) dat al op de eilanden aanwezig is onder de aandacht te brengen bij scholen en kinderopvangorganisaties en ouders. Er is veel mogelijk, maar het bewustzijn en de kennis hiervan is niet altijd aanwezig waardoor gezinnen niet altijd de best passende hulp ontvangen.

7 Kosten van kinderopvang

Dit hoofdstuk gaat over de kosten van kinderopvang. We beschrijven de uitgaven van de openbare lichamen aan kinderopvang. Vervolgens zoomen we in op de kosten per kinderopvangorganisatie. We lichten het soort kosten dat kinderopvangorganisaties maken toe, We beschrijven de kostprijs per kind en maken een doorrekening voor de situatie dat 80% van de kinderen op de eilanden deelneemt aan kinderopvang.

7.1 Uitgaven openbare lichamen

Het is niet eenvoudig om een volledig overzicht van de uitgaven van de kinderopvang door de Openbare Lichamen te krijgen. Tabel 7.1 laat de uitgaven op basis van de opgave van de Openbare Lichamen en de beschikbare jaarrekeningen zien.

Tabel 7.1 Overzicht kinderopvang gerelateerde uitgaven door de Openbare Lichamen

	2015	2016	2017	2018
Bonaire	$1.070.019	$1.089.500	$1.089.500	$1.215.190
Sint Eustatius	$300.000	$300.000	$300.000	$300.000
Saba	$377.000	$348.000	$451.700	$374.200

Bron: Jaarrekeningen (2015 t/m 2017), begroting 2018 en opgave van het Openbaar Lichaam

Bij de bovenstaande gegevens moet worden bedacht dat er ook zogenaamde ‘verborgen’ uitgaven zijn die niet in bovenstaande gegevens zijn opgenomen. Soms maken kinderopvangorganisaties gebruik van overheids- en/of onderwijshuisvesting en wordt geen huur en energie in rekening gebracht. Kosten daarvan worden niet toegeschreven aan de kinderopvang. Ook maakt de kinderopvang gebruik van het leerlingenvervoer. Zo wordt op Saba voor het leerlingenvervoer ruim $400.000 uitgetrokken. De kinderopvang maakt van die voorziening gebruik. Ook zijn de uitgaven voor kinderopvangactiviteiten ondergebracht in andere budgetten (bijvoorbeeld het wijk- en buurtwerk Bonaire). Een deel van de middelen is door de Rijksoverheid of andere organisaties (bijv. Unicef) beschikbaar gesteld.

In tabel 7.2 is een overzicht opgenomen van de zogenoemde integrale middelen die vanuit het Rijk aan de Openbare Lichamen ter beschikking zijn gesteld.

Tabel 7.2 Overzicht integrale middelen ten behoeve van de kinderopvang

	2015	2016	2017	2018
Bonaire	$817.047	$489.450	$873.718	$100.000
Sint Eustatius	$297.495		$73.258	$146.100
Saba	$93.992	$134.275	$80.000	$20.665

VWS heeft tot en met 2018 de naschoolse opvang en activiteiten structureel financieel ondersteund (zie tabel 7.3). VWS heeft deze instellingen rechtstreeks gefinancierd.

Tabel 7.3 Overzicht bijdrage VWS aan de naschoolse opvang en activiteiten

	2015	2016	2017	2018
Bonaire	$450.000	$509.605	$509.605	$509.605
Sint Eustatius	$268.235	$481.910	$583.225	$617.676
Saba	$187.950	$198.376	$198.376	$198.376

7.2 Kostensoorten voor kinderopvangorganisaties

We beschrijven hieronder de verschillende kostencomponenten van kinderopvang en wat hierin opvalt als de verschillende organisaties uit ons onderzoek met elkaar vergeleken worden.

Personeelskosten: Hieronder vallen de kosten voor het loon van leidsters, directeuren, assistenten en facilitair medewerkers (schoonmaak, kok, klusjesman). We vroegen directeuren naar de netto salarissen van het personeel. Voor de organisaties die met stagiaires/assistenten werken, liggen de personeelskosten lager in vergelijking met organisaties die met alleen opgeleid personeel werken. De salarissen van sommige directeuren liggen wel hoger. Dit geldt met name in de grotere kinderopvangorganisaties. Veel organisaties hebben facilitair medewerkers in dienst die koken, schoonmaken en klussen uitvoeren. Er zijn ook organisaties die een kok delen. En er zijn organisaties zonder kok, maar waar de leidsters zelf de maaltijden bereiden. Dan zijn er nog situaties waarin de organisaties voor een korte periode extra personeel inhuren, bijvoorbeeld leraren Engels, Spaans, drama of handvaardigheid. Ook zijn er organisaties die met vrijwilligers werken. Zij krijgen een vrijwilligersvergoeding.

Kosten voor scholing/opleiding van personeel: Hieronder vallen de kosten voor trainingen, zoals Kaleidoscoop training, conscious discipline, EHBO-cursussen. Cursussen worden dikwijls elders betaald en aangeboden door bijvoorbeeld Expertisecentra Onderwijszorg of Centra Jeugd en Gezin. Wat ook voorkomt is dat trainingen voor meerdere locaties worden ingekocht.

Huur (inclusief gas, water licht): Kinderen worden opgevangen in een apart gebouw, thuis of op een school. Bij naschoolse opvang wordt er soms gebruik gemaakt van klaslokalen. Dan zijn er voor huur geen kosten. Wel wordt vaak een bedrag voor gas, water en licht aan schoolbestuur betaald. In geval van IKC is ook de kinderdagopvang onderdeel van gebouwen van de school. Dan worden kosten gedragen door het openbaar lichaam (onderwijshuisvesting) en hebben de kinderopvangorganisaties daar zelf geen kosten aan. De organisaties die kinderopvang in huis organiseren geven aan geen kosten voor huur te maken. Wel zijn er kosten voor gas, water en elektra. Uiteraard moet er onderhoud gepleegd worden. Die kosten begroten de organisaties niet.

Gebruiksmiddelen lange termijn (meubilair): Wat opvalt is dat voor de kleinere organisaties het lastig bleek een inschatting te maken van de kosten voor gebruiksmiddelen. Gebruiksmiddelen worden door deze organisaties niet begroot. Het is bovendien belangrijk om rekening te houden met het feit dat onderhoud nodig is en meubilair aan vervanging toe kan zijn. Rekening houden met vervanging van materialen doet men niet.

Gebruiksmiddelen korte termijn (speelgoed, borden, bestek, bekers) en verbruiksmiddelen 1 keer gebruiken (schriften, potloden, doekjes, luiers, wc papier): Ook voor deze kostenposten was het voor de kleinere organisaties moeilijk een inschatting te maken van de kosten per maand.

Voeding: bijna alle opvangorganisaties leveren een warme maaltijd voor kinderen. Veelal betalen ouders een bijdrage voor het eten. Het zit ofwel bij het maandbedrag in of zij betalen dit nog apart (bij naschoolse opvang aan huis bijvoorbeeld). Organisaties geven aan dat het bedrag veelal te laag is om een gezonde maaltijd te kunnen bereiden. Verse groente wordt bijna nooit gebruikt.

Vervoer: Kosten voor vervoer worden gemaakt door de naschoolse opvangorganisaties. Zij hebben soms een bus in bezit om kinderen van school te halen. Ook wordt gebruik gemaakt van de schoolbus. Als opvang aan huis is komt het voor dat de leidster de kinderen met eigen auto van school haalt.

Overige kosten. Hieronder vallen:

- *Administratie*: Hieronder valt bijvoorbeeld het opmaken van facturen en het bijhouden hoe vaak kinderen geweest zijn. Gemiddeld is men hieraan 2 dagen per maand kwijt. Ook het nabellen van ouders om facturen te betalen kost vaak veel tijd. Bij een meerderheid van de organisaties is het betaalgedrag van ouders slecht, waardoor er veel tijd gaat zitten in het betaald krijgen van de facturen.
- *ICT*: een enkele opvangorganisatie geeft aan kosten te maken voor de computer om administratie bij te houden. Bij de grotere organisaties zijn kosten voor ICT vaak meegenomen in kosten voor administratie.
- *Extra activiteiten*: Hieronder vallen kosten voor extra uitjes. De meerderheid van de onderzochte organisaties geeft aan deze kosten niet te maken.

7.3 Berekening kostprijs

Om tot een kostprijs per kind te komen hebben we drie stappen gevolgd. Stap 1: Interviews met directeuren/coördinatoren bij kinderdagopvang en naschoolse opvang organisaties. We hebben directeuren van de organisaties gevraagd een inschatting te geven van de kosten voor de verschillende kostensoorten:

- Personeelskosten;
- Kosten voor scholing/opleiding van personeel;
- Huur (inclusief gas, water en licht);
- Gebruiksmiddelen lange termijn(meubilair);
- Gebruiksmiddelen korte termijn en verbruiksmiddelen;
- Voeding;
- Vervoer;
- Overige kosten (administratie, ICT, extra activiteiten).

Van enkele grotere organisaties hebben we financiële overzichten via e-mail toegestuurd gekregen.

Stap 2: Verwerken van opgehaalde informatie in een analyseschema. We verwerkten de ruwe informatie uit de interviews tot werkbare getallen in Excel. Ook hebben we in deze stap nog contact gezocht met enkele organisaties om ontbrekende informatie aan te leveren.

Stap 3: Berekenen van de kostprijs per kind voor dagopvang en naschoolse opvang op basis van de beschikbare informatie.

7.3.1 Kostprijs per kind

We hebben de kostprijs per kind berekend op basis van informatie over de kosten van in totaal 21 organisaties (15 Bonaire, 3 Sint Eustatius, 3 Saba). 11 organisaties bieden naschoolse opvang en

10 organisaties kinderdagopvang[65]. De gemiddelde kostprijs per kind per maand berekend over alle 21 kinderopvangorganisaties is 302 dollar. In 2015 is door onderzoeksbureau Indigo Blue een kostprijsberekening gemaakt op basis van gegevens van 16 kinderopvangorganisaties op Bonaire[66]. De reële kostprijs per kind per maand kwam toen uit op 227 dollar per maand.

Verschillen tussen kinderdagopvang en naschoolse opvang

Tabel 7.4 laat een nadere uitsplitsing tussen kinderdagopvang en naschoolse opvang zien. De gemiddelde kostprijs per maand per kind voor de kinderdagopvang bedraagt 395 dollar en voor de naschoolse opvang 245 dollar.

Bij de interpretatie van deze cijfers is het belangrijk in het achterhoofd te houden dat we hebben gerekend met de informatie die wij van de organisaties zelf hebben gekregen. Velen hebben kosten voor onderhoud aan huisvesting of afschrijving van materialen **niet** begroot. Daarom moeten we deze kostprijs zien als een absolute ondergrens van wat kinderopvang per kind per maand gemiddeld kost.

Tabel 7.4 Gemiddelde kostprijs per kind per maand uitgesplitst naar soorten opvang.

Soort opvang	Kostprijs per kind per maand
Kinderdagopvang	395 dollar
Naschoolse opvang	245 dollar

Tabel 7.5 laat een overzicht zien van hoe het bedrag per maand is opgebouwd over de verschillende posten. Zowel bij de kinderdagopvang als de naschoolse opvang bestaat het grootste deel (ruim 60%) van het bedrag uit personeelskosten. 13% van de kosten zijn kosten voor huur bij de kinderdagopvang. Bij de naschoolse opvang ligt dit percentage lager, namelijk op 6%. Een mogelijke reden is dat kosten voor huur vaker gedragen worden door anderen, zoals scholen. 15% van de kosten zijn kosten voor voedsel bij de naschoolse opvang. Bij de kinderdagopvang ligt dit percentage lager, namelijk op 7%. Een mogelijke reden is dat kinderen op de naschoolse opvang ouder zijn en daardoor meer eten.

Tabel 7.5 Verdeling over kostenposten verschillen tussen kinderdagopvang en naschoolse opvang

Kostenposten	Deel van het bedrag	
	Kinderdagopvang (N = 10)	Naschoolse opvang (N = 11)
Personeel	67%	61%
Gebruiksmiddelen lange termijn	3%	7%
Huur plus GWL	13%	6%
Voedsel	7%	15%
Vervoer	2%	1%
Gebruiksmiddelen korte termijn	4%	6%
Overig	1%	2%
Training Personeel	2%	1%

Verschillen tussen Bonaire en Saba/Sint Eustatius

We hebben de kostprijs van opvangvoorzieningen op Bonaire (15 organisaties) vergeleken met de kostprijs van opvangvoorzieningen op Saba/Sint Eustatius (6 organisaties) (tabel 7.6).

[65] 3 van de 10 kinderdagopvang organisaties bieden ook naschoolse opvang. In de analyses hebben we deze onder kinderdagopvang geschaard.

[66] Indigo Blue. Aanvullende notitie kostprijsberekening voor- en naschoolse opvang Bonaire (2015).

Tabel 7.6 Gemiddelde kostprijs per kind per maand uitgesplitst naar eiland

Soort opvang	Kostprijs per kind per maand
Bonaire	284 dollar
Saba/Sint Eustatius	308 dollar

De gemiddelde kostprijs per kind op Bonaire ligt 24 dollar lager dan de gemiddelde kostprijs per kind op Saba/Sint Eustatius. De reden hiervan is niet onderzocht. Tabel 7.7 laat zien hoe de gemiddelde kostprijs per maand is verdeeld over de verschillende posten. Het grootste deel van het bedrag gaat naar personeel. Wat opvalt is dat op Bonaire 16% van de kosten per maand naar voedsel gaat, terwijl dit op Saba/Sint Eustatius 7% is.

Tabel 7.7 Verdeling over kostenposten verschillen tussen Bonaire en Saba/Sint Eustatius

Kostenposten	Deel van het bedrag	
	Bonaire (N = 15)	Saba/Sint Eustatius (N = 6)
Personeel	58%	68%
Gebruiksmiddelen lange termijn	6%	4%
Huur plus GWL	11%	10%
Voedsel	16%	7%
Vervoer	0%	2%
Gebruiksmiddelen korte termijn	5%	5%
Overig	3%	2%
Training Personeel	1%	2%

Verschillen tussen grote en kleine opvangvoorzieningen

We hebben de kostprijs van grote opvangvoorzieningen (meer dan 30 kinderen gemiddeld per dag) vergeleken met de kostprijs van kleine opvangvoorzieningen (minder dan 30 kinderen gemiddeld per dag) (tabel 7.8).

Tabel 7.8 Gemiddelde kostprijs per kind per maand uitgesplitst naar grootteklasse

Grootteklasse	Kostprijs per kind per maand
Groot (>30 kinderen)	299 dollar
Klein (<30 kinderen)	336 dollar

De gemiddelde kostprijs per kind per maand ligt 37 dollar hoger in kleine opvangorganisaties in vergelijking met grote opvangorganisaties. De reden hiervan is niet onderzocht. Tabel 7.9 laat zien hoe de gemiddelde kostprijs per maand is verdeeld over de verschillende posten.

Tabel 7.9 Verdeling over kostenposten verschillen tussen kleine en grote organisaties

Kostenposten	Deel van het bedrag	
	Kleine organisaties < 30 plaatsen (N = 9)	Grote organisaties >30 plaatsen (N = 12)
Personeel	58%	66%
Gebruiksmiddelen lange termijn	4%	5%
Huur plus GWL	11%	10%
Voedsel	16%	9%
Vervoer	0%	2%
Gebruiksmiddelen korte termijn	4%	5%
Overig	6%	2%
Training Personeel	1%	2%

Het grootste deel van het bedrag gaat naar personeel. Wat opvalt is dat in kleine organisaties 16% van de kosten per maand naar voedsel gaat, terwijl dit in grote organisaties 9% is.

7.4 Doorrekening bij 80% gebruik

We hebben een doorrekening gemaakt van de kosten per eiland op basis van vastgestelde kostprijzen per kind per maand.

Uitgaande van een gemiddelde kostprijs per kind per maand van 395 dollar voor de dagopvang en een gebruik door 80% van alle kinderen in de leeftijd 0-4 jaar op Caribisch Nederland, kost dat 3,9 miljoen dollar per jaar voor alle eilanden samen (tabel 7.10A). De meeste kosten zijn voor rekening van Bonaire omdat hier de meeste kinderen wonen.

Tabel 7.10A Totale kosten per eiland per maand voor kinderdagopvang indien 80% van alle kinderen hiervan gebruik maakt

	Totaal aantal kinderen (0-4)	Aantal kinderen opvang als 80% gebruik maakt	Kosten per maand bij gemiddelde kostprijs ($395) per plaats per maand	Kosten per jaar bij gemiddelde kostprijs ($395) per plaats per maand
Bonaire	822	658	$259.910	$3.118.920
Sint Eustatius	132	106	$41.870	$502.440
Saba	81	65	$25.675	$308.100
Totaal	**1035**	**829**	**$327.455**	**$3.929.460**

Uitgaande van een gemiddelde kostprijs per kind per maand van 245 dollar voor de naschoolse opvang en een gebruik door 80% van alle kinderen in de leeftijd 4-12 jaar op Caribisch Nederland, kost dat 5,6 miljoen dollar per jaar voor alle eilanden samen (tabel 7.10B). De meeste kosten zijn voor rekening van Bonaire omdat hier de meeste kinderen wonen.

Tabel 7.10B Totale kosten per eiland per maand voor naschoolse opvang indien 80% van alle kinderen hiervan gebruik maakt

	Totaal aantal kinderen (4-12)	Aantal kinderen opvang als 80% gebruik maakt	Kosten per maand bij gemiddelde kostprijs ($245) per plaats per maand	Kosten per jaar bij gemiddelde kostprijs ($245) per plaats per maand
Bonaire	1883	1506	$368.970	$4.427.640
Sint Eustatius	345	276	$67.620	$811.440
Saba	153	122	$29.890	$358.680
Totaal	**2381**	**1904**	**$466.480**	**$5.597.760**

Bij de interpretatie van deze cijfers is het belangrijk in het achterhoofd te houden dat we hebben gerekend met een kostprijs die de absolute ondergrens is van wat kinderopvang per maand werkelijk kost. Het is te verwachten dat kosten hoger komen te liggen indien men investeert in kwaliteit van personeel (hogere salaris- en dus personeelskosten), voedsel, fysieke ruimte en gebruiksmiddelen en de verborgen kosten eveneens worden doorberekend.

8 Jongeren 12-18 jaar

De moeilijkheden waar kinderen tegenaanlopen zijn beschreven in het eerste, inleidende, hoofdstuk. Er zijn echter gevolgen van het leven op de eilanden waar vooral jongeren in de leeftijd 12-18 jaar mee geconfronteerd worden. Deze lichten we hieronder toe en zijn gebaseerd op verhalen van jongeren zelf, ouders en stakeholders. Daaropvolgend geven we een beeld van de beschikbare voorzieningen, en de behoeften binnen deze groep. We hebben 6 jongeren gesproken op Bonaire, 9 op Sint Eustatius en 6 op Saba. Daarnaast is gesproken met leraren, leidsters en leiders bij naschoolse activiteiten en schooldirecteuren. Er zijn in totaal 7 stakeholders[67] gesproken die rechtstreeks betrokken zijn bij jongeren. Daarnaast is er met alle stakeholders en tijdens overige interviews tijd genomen om deze groep te bespreken.

Tabel 8.1 Aantallen kinderen in de leeftijdscategorie 12-18 op de verschillende eilanden, juli 2018.

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba
Jongeren 12-18	1551	305	127
Percentage van totale bevolking	**7,9%**	**9,1%**	**5,9%**

8.1 Problematieken

8.1.1 Alcoholgebruik

In navolgende tabel is een schatting te zien van het percentage van 12 tot en met 17-jarigen dat rookt, drinkt of drugs gebruikt. Het alcoholgebruik in Bonaire valt op. Ruim 8% van de jongeren op Bonaire drinkt overmatig of zwaar. 7% van de jongeren gebruikt Cannabis op Bonaire. Op Sint Eustatius is dit 6%.

Tabel 8.2 Schatting van het rookgedrag, alcoholgebruik en cannabisgebruik op Caribisch Nederland, personen van 12-17 jaar, 2017

	Bonaire	Sint Eustatius	Saba	Caribisch Nederland
Rookt weleens	2,2%	4,3%	-	2,4%
Rookt dagelijks	0,9%	0,0%	-	0,7%
Drinkt overmatig	0,4%	0,0%	-	0,8%
Drinkt zwaar	7,6%	1,6%	-	3,3%
Gebruikt cannabis	2,8%	4,3%	-	3,5%
Recent cannabis gebruikt	4,3%	1,5%	-	4,0%

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek Bonaire/Den Haag/Heerlen. Caribisch NL; leefstijl, persoonskenmerken.

Ook hierover is tijdens de interviews weinig aanvullende informatie verkregen. De verklaring hiervoor zou vergelijkbaar kunnen zijn met die genoemd in de paragraaf over huiselijk geweld.

Wanneer je deze cijfers naast het gebruik van alcohol onder jongeren in Europees Nederland plaatst, lijkt het in Caribisch Nederland wel mee te vallen[68]. Uit de leefstijlmonitor van RIVM, CBS en het Trimbos-instituut blijkt dat 12% van de jongeren in de leeftijd van 12 tot 17 jaar in de categorie ‘zware drinker’ geplaatst kan worden. 6% van de meisjes en 7% van de jongens kunnen zelfs overmatige drinkers genoemd worden.

[67] Het gaat hier om drie gesprekken op Bonaire, en twee op Bonaire en Saba.

[68] Leefstijlmonitor 2015/2017 CBS, RIVM, Trimbos instituut.

8.1.2 *Tienermoederschap*

Uit de Landelijke Jeugdmonitor 2017[69] blijkt dat het aantal tienermoeders in Caribisch Nederland hoger ligt dan in Europees Nederland. 'In de jaren 2010 tot en met 2016 werden in Caribisch Nederland 80 baby's levend geboren bij een moeder in de leeftijd van 15 tot 20 jaar. Dit is zeven procent van het totaal aantal geboorten gedurende deze jaren. In vergelijking met Europees Nederland is dit zeven keer zoveel. Daar was het totaal aantal één procent van het totaal aantal geboorten.

Op Bonaire zien medewerkers van kinderdagopvangorganisaties en naschoolse activiteiten dat meiden niet altijd weerbaar zijn. Een van de gesprekspartners die met jongeren werkt, schetst een situatie waarin meiden tussen 18 en 24 vaker van het eiland af gaan voor een studie en minder vaak terugkomen dan jongens in deze leeftijdsgroep. Deze groep jongens gaat dan vanwege een tekort in hun eigen leeftijdsgroep interesse tonen in de groep meiden tussen 12 en 18. Ondanks dat dit beeld niet door alle stakeholders herkend wordt, wordt wel erkend dat tienermoederschap een probleem is. Een stakeholder uit Sint Eustatius benoemt tienerzwangerschappen als één van de problemen op het eiland. Het beeld dat tienerzwangerschappen veel voorkomen is wijd verspreid op de eilanden. Men geeft geen specifieke uitleg waar zij dit in hun omgeving aan af zien.

Er is een groot deel van de leefwereld van jongeren waar geen zicht op is en wat alleen uit te drukken valt aan de hand van verhalen van jongeren en hun leefomgeving. De problemen waar jongeren op deze eilanden tegen aanlopen zijn, ondanks de context specifieke verschillen, grotendeels vergelijkbaar. De signalen die in dit onderzoek naar voren komen zijn op te delen in de categorieën; thuissituatie en sociale patronen, criminaliteit, verveling en toekomstperspectief. Per categorie geven we hier een toelichting.

8.1.3 *Thuissituatie en sociale patronen*

De thuissituatie van jongeren op de eilanden is niet altijd makkelijk. Zoals eerder vermeld gaat dit om het grote aantal eenoudergezinnen, armoedeproblematiek, alcoholgebruik, tienermoederschap, overgewicht en huiselijk geweld. Hier hebben jongeren in de leeftijd 12 tot 18 jaar dus ook mee te maken. Daarbij komt dat jongeren in deze leeftijd beginnen te worstelen met hun toekomst, waar deze aspecten van invloed op zijn. De basisomstandigheden thuis en sociale patronen (schaamte, geslotenheid) in de samenleving maken dat jongeren gesloten zijn en weinig delen over hun zorgen en problemen. Daarnaast ontbreekt het vaak aan een rolmodel, niet omdat ouders dat niet willen zijn, maar omdat hen dat simpelweg zelf niet aangeleerd is.

> Sociale vaardigheden ontbreken bij ouders waardoor dit ook bij de kinderen niet wordt aangeleerd.
>
> Stakeholder, Sint Eustatius.

Experts op alle drie de eilanden geven aan dat kinderen in het algemeen een gebrek aan aandacht en positieve stimulans ervaren, waardoor doorzettingsvermogen en talenten onvoldoende aangemoedigd worden.

Het expertisecentrum op Sint Eustatius zegt hierover:

> "Kinderen worden hier opgeleid met basic human vaardigheden, doorzettingsvermogen, samenwerken. Maar met 3.000 mensen, ontbreekt de expertise die nodig is om een volwaardig mens te worden met vaardigheden en gedrag die nodig zijn om goed te functioneren in de maatschappij"

[69] Jaarrapport 2017, Landelijke Jeugdmonitor. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2017).

Ondanks dat er steeds meer mensen zijn die aandacht en positieve stimulans op de agenda zetten, is het moeilijk voor hen om dicht bij de jongeren te komen. De kleinschaligheid van de eilanden maakt dat jongeren gesloten zijn. Iedereen kent elkaar waardoor openheid een grens heeft. Een voorbeeld hiervan is dat jongeren geen condooms durven kopen, omdat dit door aanwezigen doorverteld wordt, wat resulteert in tienerzwangerschappen.

8.1.4 Criminaliteit

Over criminaliteit onder jongeren op de eilanden heerst vooral het gevoel dat jongeren hiermee in aanraking komen door verveling en uitzichtloosheid, weinig structuur thuis, of een combinatie van beiden. Toch zijn er weinig concrete voorbeelden naar voren gekomen.

> "Veel jongeren worden nu beïnvloed door andere jongeren met drugs. De politie doet weinig".
>
> Medewerker voortgezet onderwijs, Sint Eustatius.

Er zijn ook juist positieve signalen rondom jongeren naar voren gekomen. In Rincon op Bonaire wordt aangegeven dat er geen grote problemen zijn met jongeren in de wijk. Dit wordt beschreven als een hechte gemeenschap met veel sociale controle.

8.1.5 Verveling

Op de vraag waar jongeren tegen aanlopen op de eilanden komt vrijwel altijd meteen de reactie 'verveling'.

> Alle jongens komen met plezier naar Jong Bonaire, ze doen liever mee aan activiteiten dan dat ze thuis zitten en zich vervelen of de straat op gaan en dingen doen die niet goed zijn.

De eilanden zijn klein waardoor de mogelijkheden voor ontspanning voor jongeren vaak beperkt zijn. Het is mogelijk om te sporten, muziekles te krijgen en dergelijke, maar over het algemeen is daar een kleine variatie binnen en is het vanwege de kleinschaligheid lastig om een competitie te starten. Kinderen kunnen op gitaarles gaan, maar dan er is geen drumles. En ook de gitaarles kan opeens ophouden omdat de leraar na een tijd van het eiland besluit weg te gaan. Het aanbod is dus beperkt en meestal niet stabiel. Daarnaast zijn de eilanden weer niet klein genoeg voor jongeren om zelf op pad te gaan en bijvoorbeeld tijd door te brengen bij hetgeen waar ruimschoots genoeg aan is: het strand en de zee.

> Kinderen gaan weinig naar de zee, omdat dit niet op loopafstand is, en de gebieden dicht bij de zee vaak bezet zijn door hotels.
>
> Stakeholder, Bonaire.

Naast het kleine aanbod aan activiteiten missen jongeren ook de mogelijkheid om met elkaar samen te komen, weg van de rest. Jongeren kunnen in hun vrije tijd naar een beperkt aantal plekken toe om met hun vrienden tijd door te brengen. Deze plekken worden door kinderen vaak als ongeschikt beschouwd. Ze voelen zich bekeken en hebben geen plek om echt weg van anderen samen te zijn. Veel van hen geven dan ook aan behoefte te hebben aan een 'jeugdhonk' of iets in die richting.

> "We hebben een gebouw nodig waar we kunnen chillen; eigen muziek kunnen draaien, videogames kunnen doen, boardgames kunnen spelen, feestje houden".
>
> Jongeren, Saba

8.1.6 *Toekomstperspectief*

Het toekomstperspectief voor de jongeren in Caribisch Nederland is voor een grote groep betrekkelijk uitzichtloos te noemen. Armoede maakt het lastig om van het eiland af te gaan, en tegelijkertijd wordt het blijven op het eiland, zeker op Sint Eustatius en Saba, ervaren als een mislukking. Veel van de jongeren die in het buitenland gaan studeren komen niet meer terug. De jongeren die achterblijven hebben het idee geen kansen te hebben.

> Leerlingen in Pro voelen zich depressief. Die kunnen nooit weg.
>
> Jongeren, Saba.

> Het zit te weinig in de mindset van mensen dat onderwijs de sleutel is tot succes. Dat door onderwijs je dingen kunt bereiken, je naar de universiteit kan. Op Sint Eustatius zijn er te weinig goede voorbeelden, omdat er bijna geen hoger opgeleiden wonen.
>
> Medewerkers naschoolse activiteiten, Sint Eustatius.

Daarnaast heerst er een sfeer waarin men akkoord gaat met hoe de situatie is, en dat toeschrijven aan hoe het nu eenmaal gaat.

> Er heerst een sfeer op het eiland waardoor mensen snel geneigd zijn te zeggen, “zo gaat dat nu eenmaal op Bonaire”. “*Mensen nemen niet echt de verantwoordelijkheid voor het leven en kinderen hebben nergens binding”*
>
> Medewerker naschoolse activiteiten, Bonaire.

Dit geldt echter niet voor iedereen. Er zijn vele initiatieven om jongeren te stimuleren keuzes te maken en hun leefwereld te verbreden. Op Saba wordt veel aandacht besteed aan het begeleiden van jongeren in het maken van keuzes. De middelbare school spreekt met jongeren over hun wensen voor de toekomst.

Diverse stakeholders geven het belang aan van het verbreden van het wereldbeeld, en jongeren blootstellen aan andere culturen en situaties. Daarin is ook een stuk bewustwording van belang over wat mogelijk is. Een van de medewerkers op Bonaire geeft aan zelf erg veel geleerd te hebben tijdens een stage in Nederland.

> “Uitwisseling met de ABC-eilanden; dan leren ze niet alleen naar een doel te werken, maar ook van andere culturen, jongeren, en reizen. We moeten ze iets meer bieden dan wat er nu is, anders blijven ze teveel met hetzelfde bezig.
>
> Medewerkers naschoolse activiteiten, Bonaire.

Het belang van een goede voorbereiding wordt gezien, zowel door medewerkers van naschoolse activiteiten, als door scholen. De middelbare school op Saba biedt begeleiding en carrièrelessen waarin keuzes voor de toekomst behandeld worden: omgaan met geld, op jezelf wonen etc. Het CJG geeft aan dat zij kunnen scholen en opvang kunnen voorzien van programma’s rondom positieve stimulans en dat zij op een laagdrempelige manier kunnen bijdragen aan de behoeftes die op dit gebied aanwezig zijn.

Het gebruik van Engels op de scholen op Sint Eustatius biedt jongeren meer kansen in de toekomst omdat er voor hen dan meer studiemogelijkheden zijn in bijvoorbeeld Barbados, Jamaica en andere delen van het Caribisch gebied. Ook Canada en de Verenigde Staten zijn in trek. Deze landen sluiten beter aan op de leefwereld van de jongeren.

8.2 Voorzieningen

Hieronder wordt een overzicht gegeven van voorzieningen voor jongeren op de eilanden. Dit zijn de voorzieningen die wij tijdens het veldwerk zijn tegengekomen. Het is geen limitatieve lijst van voorzieningen.

Bonaire

Jongerencentrum voor naschoolse activiteiten:

Op Bonaire is een groot naschools activiteitencentrum waar maximaal 250 jongeren van 12 tot 18 jaar per dag opgevangen worden. Hoofdpijlers zijn opvang en informeel leren (sporten, spelen), en ontwikkeling (huiswerkbegeleiding, beroeps specifieke vaardigheden, voorlichting).

Van de jongeren die na schooltijd hierheen gaan hebben we er vijf gesproken, en zij hebben het daar erg naar hun zin. Ze geven aan liever daar activiteiten te doen dan thuis te zitten en dingen te doen 'die niet goed zijn'. Welke dingen ze hiermee bedoelen blijft onbekend. De directeur geeft aan dat jongeren gestimuleerd worden om eigen initiatief te tonen en hun talenten te ontdekken. De jongeren zelf bevestigen gemotiveerd en uitgedaagd te worden:

> "Als ik aan het sporten ben, dan moet ik doorzetten als het me niet lukt, ook bij huiswerk".
>
> Jongere, activiteitencentrum

De jongens vinden het met name erg leuk om te sporten, en vinden de aandacht van de leiders daarin, en op andere gebieden erg fijn. Het jongerencentrum werkt veel met begeleiders die zelf bij hen opgegroeid zijn. Deze begeleiders zijn zelf nog jong, maar kennen de leefwereld van de jongeren goed, en merken hoe naar deze activiteiten gaan hen zelf geholpen heeft, waardoor ze erg gemotiveerd zijn.

Bij de naschoolse opvang is de laatste jaren een verandering zichtbaar. Er zijn meer mogelijkheden buiten deze locatie, waar de meer welgestelde kinderen gebruik van maken. Dit gaat vooral om verenigingen en muzieklessen. Dit heeft als resultaat dat de kinderen van minder draagkrachtige ouders naar de naschoolse opvang gaan. Een betere samenwerking tussen het jongerencentrum en andere initiatieven wordt door meerdere betrokkenen genoemd als verbetering voor de toekomst. Zeker gezien de observatie dat er een grote groep jongeren is die probleemgedrag vertoont en valt in de doelgroep van dit centrum, en zware probleemgevallen.

> Er moet voor hen een aparte opvangvoorziening komen. Het zou goed zijn om een samenwerking tussen het jongerencentrum en Stichting Project op te starten, waarbij zij ook uitbreiden naar de middelbare school en Rincon.
>
> Stakeholder, Bonaire.

Daarnaast zijn er meerdere verenigingen op het eiland waar kinderen muziekles krijgen, kunnen sporten of andere activiteiten kunnen doen. Hierover is duidelijk geworden dat deze activiteiten voor veel kinderen niet betaalbaar zijn, of waar ouders geen prioriteit aan geven.

Buurthuizen in de verschillende wijken bestaan nog, worden onderhouden, maar niet gebruikt voor georganiseerde activiteiten voor jongeren. Hierin liggen volgens veel stakeholders en andere betrokkenen mogelijkheden om jongeren die nog niet deelnemen aan naschoolse activiteiten aan te spreken omdat dit voor hen dichtbij is.

Saba

Naschoolse opvang en activiteitencentrum voor jongeren:

De doelgroep van de naschoolse opvang en het activiteitencentrum is 4 tot 18 jaar. Deelname aan activiteiten bij hen is gratis, waardoor de drempel tot deelname laag is. Zij willen hiermee alle kinderen op het eiland bereiken. Bij hen kunnen kinderen verschillende activiteiten doen: creatief bezig zijn, sporten, theater en er worden tieneravonden georganiseerd. Deze activiteiten vinden op de eigen locaties en elders plaats. Jeugdbegeleiders zijn vrijwilligers en ontvangen een vrijwilligersvergoeding.

De opvang geeft aan dat het altijd lastig geweest is om de tienergroep te bereiken. Er zijn dan ook weinig van hen die de naschoolse activiteiten bezoeken. Jongeren willen niet geassocieerd worden met een opvang waar ook kinderen van 4 heen gaan. Wat helpt is het organiseren van korte workshops waar ze in een bepaalde periode naar iets toe werken. Bijvoorbeeld een sieraad maken, meedoen aan een sporttoernooi, of een theaterstuk opvoeren. Het is voor deze groep belangrijk dat ze begrijpen wat het eindresultaat is, wat ze ermee krijgen. Helemaal als het een toernooi is op een naburig eiland.

Recent is de middelbare school ook gestart met naschoolse activiteiten waar kinderen verplicht zijn aan mee te doen. Twee middagen per week kunnen kinderen kiezen uit activiteiten; debatteren, voetbal, hiken, zeilen, junior rangers, bouwprojecten en meer. Daarin wordt geprobeerd de lessen die leerlingen op school krijgen, toe te passen tijdens deze activiteiten, bijvoorbeeld debatlessen. Initiatieven van jongeren zelf, zoals het starten van een voetbalclub, worden sterk aangemoedigd.

De middelbare school geeft aan te merken dat jongeren in eerste instantie met tegenzin reageren op de activiteiten, maar dat er na verloop van tijd initiatieven vanuit henzelf ontstaan. De gesproken leerlingen geven echter aan het veel te vinden. Door deze activiteiten is er te weinig tijd om huiswerk te doen, en kunnen ze niet altijd meer naar hun andere naschoolse activiteit.

Sint Eustatius

Huiswerkbegeleidingscentrum

Deze organisatie biedt huiswerkbegeleiding aan jongeren tussen de 12 en 18 jaar oud. Hun missie is jongeren blootstellen aan wat er allemaal mogelijk is, en hen begeleiden in het nemen van verantwoordelijkheid voor hun leven. Er is veel animo voor huiswerkbegeleiding, er melden zich frequent nieuwe jongeren. Er is capaciteit voor zo'n 65 leerlingen.

Naschoolse opvang en activiteitencentrum voor jongeren

Deze organisatie biedt naschoolse opvang aan 100 kinderen in de leeftijd 6-18+. Daarvan zijn er echter maar 20 in de middelbare schoolleeftijd. Hier wordt huiswerk gemaakt en kunnen jongeren meedoen aan activiteiten als dans, drama, fotografie en sport. Zij geven aan dat jongeren meer blootgesteld moeten worden, en dat er een kwaliteitsslag gemaakt moet worden in de activiteiten die aan jongeren aangeboden worden.

8.3 Behoeften

> "We moeten onze kinderen ervan doordringen dat ze sterk zijn en dat hun toekomst afhangt van de keuzes die zij vandaag maken. Daarnaast hebben ze rolmodellen nodig waarvan zij het goede voorbeeld kunnen volgen. Als we onze natie willen verbeteren, dan moeten we beginnen bij onze kinderen."
>
> Geïnterviewde op Sint Eustatius voor Rapportage mensenrechten 2016.

8.3.1 *Opvang na school*

Er blijkt op verschillende manieren gekeken te worden naar naschoolse opvang voor jongeren, maar de meeste partijen zijn het erover eens dat er op een of andere manier gelegenheid moet zijn voor jongeren om na school opgevangen te worden. Of dat nu in de vorm is van een verlengde schooldag, naschoolse opvang, huiswerkbegeleiding, activiteiten in het buurtcentrum, of via verenigingen.

Communicatie tussen partijen die betrokken zijn bij jongeren, blijkt een belangrijk punt te zijn. Bij vrijwel alle partijen (organisaties, scholen en stakeholders) die we tijdens het veldwerk spraken, wordt goede wil getoond om de leefwereld van jongeren te verbeteren, en is er bereidheid tot samenwerking. In de praktijk echter, gebeurt dit vaak nog zelden, of alleen wanneer er een voorval plaatsgevonden heeft. Ondanks dit lijkt het erop alsof partijen elkaar beter weten te vinden, maar dat structureel overleg nog ontbreekt.

Het belang van een plek voor jongeren waar ze zich veilig voelen, en de kans krijgen om zich te ontwikkelen wordt door de opgehaalde informatie sterk benadrukt. Daarbij is het van belang dat jongeren voldoende aandacht krijgen, er structuur is en begeleiding in hun ontwikkelingsproces en talentontwikkeling. Daarnaast is er ook behoefte aan een plek waar dit losgelaten wordt, en waar ze met leeftijdsgenoten tijd door kunnen brengen zonder dat het hele eiland op de hoogte is van wat ze doen.

Een groot deel van de jongeren lijkt het erg fijn te vinden op de opvang. Juist omdat ze daar aandacht krijgen, en omdat het een invulling is van hun vrije tijd.

Daarnaast zijn er ook leerlingen die aangeven dat ze het fijn vinden om naar huis te gaan, zodat ze na school niet meteen door hoeven naar een soortgelijke activiteit: bijles of opvang. Deze jongeren vinden dat ze oud genoeg zijn om alleen thuis te zijn. Op deze manier kunnen ze games spelen en met vrienden praten via de telefoon. De motivatie van jongeren om mee te doen aan activiteiten is dan ook niet altijd groot.

> De leerlingen geven aan de opvang fijn te vinden maar zeggen ook dat ze liever naar huis gaan en thuis eten. Ze kunnen best alleen zijn en voor zichzelf zorgen, of bij een oudere broer of zus blijven.
>
> Jongeren, Saba.

Er is dus bij een deel van de jongeren behoefte aan opvang na school, maar op verschillende manieren.

1. Het ene kind heeft behoefte aan huiswerkbegeleiding, en is trots op het feit dat het huiswerk gedaan is wanneer hij thuiskomt;
2. De ander geeft aan de aandacht en activiteiten bij de opvang juist zo leuk te vinden;
3. Ook geeft een leerling op het voortgezet onderwijs in Sint Eustatius aan het fijner te vinden wanneer de groepen niet al te groot zijn.

Dit geeft aan dat de behoefte aan opvang binnen deze groep divers is, maar dat vrijwel alle kinderen een of andere vorm van opvang waarderen en fijn vinden. De meeste kinderen geven aan liever te sporten en te spelen dan thuis te zijn. Er zijn grootse ideeën over hoe de toekomst eruit zou moeten zijn:

> “Een groot centrum voor alle after school activities. Medewerkers gaan kindvriendelijk met kinderen om en weten ze te motiveren. Er moet een dansruimte zijn, ruimte voor theater, een arcadehal, muziek maken en karaoke.”
>
> Medewerker naschoolse activiteiten, Sint Eustatius.

Op Saba geeft een docent aan dat hierin een belangrijke rol ligt voor ouders. Zij vertonen zelf weinig interesse, en stimuleren hun kinderen niet om vol te houden.

Naast dat veel mensen aangeven dat er weinig aanbod is voor jongeren, ontstaan er vanuit inwoners nieuwe initiatieven. Een voorbeeld hiervan is te zien op Sint Eustatius waar een van de leidsters van een naschoolse opvang zag dat er te weinig activiteiten zijn voor deze doelgroep. Zij geeft nu zelf, samen met twee vrienden danslessen in het weekend aan zo'n dertig meiden (10 in de leeftijd van 12+). Op dit moment wordt gewerkt aan een business plan om dit verder te professionaliseren. Dit geeft aan dat er op de eilanden zelf al ideeën aanwezig zijn en dat het belangrijk is om samen met jongeren en hun omgeving te kijken naar wat er nodig is, en wat jongeren daar zelf in kunnen betekenen.

8.3.2 Meer (mannelijke) rolmodellen

Het gebrek aan stimulans en interesse door ouders brengt ons bij de volgende behoefte: meer rolmodellen. Het ontbreekt op de eilanden aan rolmodellen op meerdere gebieden. Dit kan zijn in het ouderschap, op school, of bij leeftijdsgenoten.

Zowel jongens als meisjes hebben het nodig om meer mannelijke rolmodellen om zich heen te hebben. Op Sint Eustatius wordt in gesprek gegaan met verschillende partijen (o.a. Unicef, politie, voogdijraad) over de mogelijkheden om de rol van de man in de opvoeding te vergroten. Het CJG probeert ouders hierin te begeleiden door opvoedingsondersteuning aan te bieden.

8.3.3 Aandacht en positieve stimulans

Een van de naschoolse opvangorganisaties op Sint Eustatius geeft aan dat er over het algemeen te weinig naar kinderen wordt geluisterd. Daardoor zoeken kinderen negatieve aandacht. Daar zit vaak veel meer achter dan dat ouders willen inzien. Ouders voelen zich snel beledigd of tekort geschoten als hierover in gesprek wordt gegaan. Deze opvangorganisatie geeft aan dat het van belang is om met aandacht dat gesprek met ouders te voeren.

De docenten op Sint Eustatius geven aan dat leerlingen op school gebaat zijn bij aandacht in kleinere groepen, gericht op onderwijs, maar ook op empathie, relatie en interesse.

> Een locatie waar kinderen opgevangen worden en goede begeleiding krijgen door medewerkers die de juiste expertise hebben.
> Stakeholder, Saba

8.3.4 Talentontwikkeling

Talentontwikkeling wordt door vrijwel alle stakeholders genoemd die betrokken zijn bij jongeren. Ze moeten de kans krijgen te ontdekken wat ze echt leuk vinden. Talentontwikkeling zou breder aangepakt moeten worden dan de opleidingen die nu worden aangeboden. Deze zijn voornamelijk gericht op de arbeidsmarkt van de eilanden.

> Er wordt op het eiland soms te bekrompen gedacht. Arbeidsperspectief op het eiland bepaalt welke opleidingen gegeven worden, en dat is niet altijd goed. Er is geen aandacht voor mediaopleidingen. Er moet meer gekeken worden naar competenties van jongeren. Er wordt te weinig gekeken naar de toekomst.
>
> Expertisecentrum Onderwijszorg, Bonaire.

Daarvoor worden door verschillende betrokkenen twee ‘oplossingen’ aangedragen. Ten eerste het aantrekkelijker maken van de opleidingen die aangeboden worden, en de ambachten van het eiland onder de aandacht te brengen. De tweede oplossing zou zijn om op kleine schaal meer mogelijkheden te bieden. Trainingen geven door gespecialiseerde leerkrachten. Die kunnen ingevlogen worden en jongeren echt vaardigheden aanleren.

Los van de vraag of er een groter aanbod aan opleidingen dient te komen, is het belangrijk jongeren te stimuleren in het ontdekken van hun talenten, en hen vervolgens de mogelijkheid geven die te ontplooien. Zo leren ze wat ze willen worden, en geeft hen dat een drive voor de toekomst. Het advies van een stakeholder op Saba is als volgt:

> Verbeter het vervoer tussen eilanden (goedkoper) zodat jongeren naar elkaars eiland kunnen voor uitwisselingen op bepaalde thema’s, sporten, muziek etc.

Projectonderwijs wordt genoemd als instrument hierin. Een stakeholder op Bonaire benadrukt het belang hiervan en geeft aan dat dit mogelijkheid biedt om hierbij te gebruiken wat het eiland biedt.

> “Maak kinderen bewust van de vervuiling van de oceaan. Laat ze nadenken over wat er moet gebeuren als er over tien jaar geen koraal meer leeft”.
>
> Stakeholder, Bonaire.

Dit principe wordt op meerdere manieren al toegepast. Op Saba bouwen kinderen een boot, en door middel van sportcompetities wordt geprobeerd kinderen te stimuleren. De ervaringen zijn daar erg positief.

Geraadpleegde bronnen

Literatuur

Achtergronden van de detentieratio in Caribisch Nederland. Ministerie van Veiligheid en Justitie. 2015

Beleidsplan: op weg naar verbetering van de kwaliteit van Kinderopvang Bonaire 2017-2020 (2017).

Bestuursakkoord Aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling Caribisch Nederland 2017-2020

Centraal Bureau voor de Statistiek. Inkomensstatistiek Caribisch Nederland, 2016.

Eindrapport IJkpunt sociaal minimum Caribisch Nederland, Regioplan, 2018

Het moet, het kan, het helpt! Plan voor de introductie van het kindpakket Bonaire. December 2017.

Indigo Blue. Aanvullende notitie kostprijsberekening voor- en naschoolse opvang Bonaire (2015).

Jaarrapport 2017, Landelijke Jeugdmonitor. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Jaarrapport 2018 Landelijke Jeugdmonitor. Jongeren in Caribisch Nederland. Centraal Bureau voor de Statistiek.

Kind op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Kinderrechten in Caribisch Nederland. Samenvatting. Karin Kloosterboer, 2013.

Kindermonitor Caribisch Nederland. De Kinderombudsman. 2015.

Kinderrechtenmonitor 2013. De kinderombudsman. Afdeling Jeugdrecht en het Instituut voor Immigratierecht van de Universiteit Leiden.

Kinderrechtenmonitor 2016. De kinderombudsman. Afdeling Jeugdrecht en het Instituut voor Immigratierecht van de Universiteit Leiden.

Landelijke Jeugdmonitor 2017, CBS.

Nulmeting Oudercommissies, Bureau Bartels B.V. 2016

Openbaar Lichaam St. Eustatius Caribisch Nederland. Besluit ter uitvoering van artikelen 2,3 en 17 van de Eilandsverordening kinderdagverblijf. In: Policy Early Childhood Development Sint Eustatius 2017-2022. Openbaar Lichaam Bonaire. Handleiding voorschriften Kinderopvang. Handleiding van de eilandsverordening Kinderopvang.

Policy Early Childhood Development Sint Eustatius 2017-2022.

Thomas (2016) in Vertrouwen. Aan het werk met risicojongeren van de Cariben. Karin Kloosterboer. 2018.

Samen spelen, zorgen delen. Verslag uit de kenniskring peuterspeelzaalpedagogiek. Nederlands Jeugd Instituut.

Trends in the Caribbean Netherlands 2018. Statistics Netherlands, The Hague/Heerlen/ Bonaire, 2018.

Vijf jaar verbonden. Bonaire, Sint Eustatius, Saba en Europees Nederland. Den Haag, 2015.

Vertrouwen. Aan het werk met risicojongeren op de Cariben. Karin Kloosterboer, 2018.

Vijf jaar Caribisch Nederland: Gevolgen voor de bevolking. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, 2015.

Websites

https://www.nederlandenu.nl/over-het-koninkrijk/een-koninkrijk---4-landen/over-caribisch-nederland.

https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/40/buurtoverlast-sint-eustatius-nam-af-tussen-2013-en-2018.

http://www.dfbonline.nl/begrip/22708/gestandaardiseerd-inkomen.

https://wij-leren.nl/pedagogisch-klimaat.php.

https://www.unicef.nl/nieuws/2018-06-19-jaarbericht-kinderrechten-hulp-aan-kwetsbare-kinderen-in-nederland-onvoldoende.

https://www.nji.nl/nl/Databank/Cijfers-over-Jeugd-en-Opvoeding/Cijfers-per-onderwerp/Cijfers-per-onderwerp-Gezinnen

https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/45/inkomensongelijkheid-saba-laagste-caribisch-nederland

https://www.huiselijkgeweld.nl/nieuws/2018/250418_rijk-en-gemeenten-presenteren-nieuwe-aanpak-huiselijk-geweld-en-kindermishandeling

Gesprekspersonen

Bonaire

- EOZ;
- CJG;
- Stichting Professionele Kinderopvang Bonaire;
- RK Schoolbestuur;
- Forma (ex-directeur gesproken);
- Consultatiebureau;
- Gedeputeerde (huidige en ex-gedeputeerde);
- Openbaar Lichaam Bonaire, directie samenleving en zorg (Silvana Silberie, Ruthmila st Jago);
- SGB (directeur en twee docenten);
- De Pelikaan (directeur, leerkrachten, intern begeleiders, leerlingen);

- Strea Briante (directeur, leerkrachten, leerlingen);
- Rayo Di Solo (directeur);
- Papa Cornes (leerkrachten, leerlingen);
- Kolegio San Luis Bertran (directeur, leerkrachten);
- Jong Bonaire (directeur, jongerencoach en deelnemers);
- NSO de Pelikaan (directeur en leidsters)
- NSO Noah;
- Kresh un Generashon Nobo (directeur en leidster);
- KDV Noah (directeur, coordinator en leidsters);
- KDV Arko Iris (directeur);
- Sentro Pre-Eskular Hardin Tia Sus (coördinatrice en leidster);
- Jiwiri (directeur = leidster);
- Mama Didi (directeur = leidster);
- Shariela's Nachtopvang (directeur = leidster);
- Kresh Chikitin (directeur = leidster);
- Kresh de Kaboutertjes (directeur = leidster);
- B.A.S.E.S. Opvang (directeur en leidster);
- Gastouder Krea Lulu (gastouder);
- E Shoco Shabi (directeur en leidster);
- Twinkel NSO (directeur en leidster).

Sint Eustatius

- Openbaar Lichaam Sint Eustatius, directie samenleving en zorg (Carol Jack);
- Adviseur directie samenleving en zorg/ expert kinderopvang Sint Eustatius (Angela Dekker);
- Buzzy Bees (directeur en leidsters);
- Daughters of the King (directeur en leidsters);
- Mega D Youth Foundation (directeur en leidsters);
- A+ Academics (directeur en leidsters);
- ECE;
- Governor de Graaff School (directeur, leerkrachten en leerlingen);
- Bethel Methodist School (directeur, zorg coördinator en leerkrachten);
- Gwendoline van Putten School (zorg coördinator, leerkrachten en leerlingen).

Saba

- EC-2;
- Saba After School Care (coördinatrice en leidsters);
- Saba Comprehensive School (SCS) (directeur, leerkrachten en leraren);
- Child Focus (coördinatrice en leidsters);
- Laura Linzey Day Care (directeur, leidsters);
- Sacred Heart Primary School (directeur, zorg coördinator, leerkrachten en leerlingen);
- Saba Health Care.

Over Ecorys

Ecorys is een toonaangevend internationaal onderzoeks- en adviesbureau dat zich richt op de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen. Door middel van uitmuntend, op onderzoek gebaseerd advies, helpen wij publieke en private klanten bij het maken en uitvoeren van gefundeerde beslissingen die leiden tot een betere samenleving. Wij helpen opdrachtgevers met grondige analyses, inspirerende ideeën en praktische oplossingen voor complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken.

Onze bedrijfsgeschiedenis begon in 1929, toen een aantal Nederlandse zakenlieden van wat nu beter bekend is als de Erasmus Universiteit, het Nederlands Economisch Instituut (NEI) oprichtten. Het doel van dit gerenommeerde instituut was om een brug te slaan tussen het bedrijfsleven en de wereld van economisch onderzoek. Het NEI is in 2000 uitgegroeid tot Ecorys.

Door de jaren heen heeft Ecorys zich verspreid over de wereld met kantoren in Europa, Afrika, het Midden-Oosten en Azië. Wij werven personeel met verschillende culturele achtergronden en expertises, omdat wij ervan overtuigd zijn dat mensen met uiteenlopende eigenschappen een meerwaarde kunnen bieden voor ons bedrijf en onze klanten.

Ecorys excelleert in zeven werkgebieden:
- Economic growth;
- Social policy;
- Natural resources;
- Regions & Cities;
- Transport & Infrastructure;
- Public sector reform;
- Security & Justice.

Ecorys biedt een duidelijk aanbod aan producten en diensten:
- voorbereiding en formulering van beleid;
- programmamanagement;
- communicatie;
- capaciteitsopbouw (overheden);
- monitoring en evaluatie.

Wij hechten waarde aan onze onafhankelijkheid, onze integriteit en onze partners. Ecorys geeft om het milieu en heeft een actief maatschappelijk verantwoord ondernemingsbeleid, gericht op meerwaarde voor de samenleving en de markt. Ecorys is in het bezit van een ISO14001-certificaat dat wordt ondersteund door al onze medewerkers.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas